

Рудолф Щайнер
Подготвителни етапи
на Мистерията на Голгота

Поредица „Просветление“

В *Поредица „Просветление“* досега:

1. Рудолф Щайнер, „Същност на музикалното“
2. Рудолф Щайнер, „Прераждане и карма“
3. Рудолф Щайнер, „За мистериите драми“
4. Рудолф Щайнер, „За инициацията“
5. Рудолф Щайнер, „Проблеми на модерната психоанализа“
6. Рудолф Щайнер, „Стихове и медитации“
7. Рудолф Щайнер, „Смъртта като преобразуване на живота“
8. Рудолф Щайнер, „Окултна история“
9. Рудолф Щайнер, „Индивидуални духовни същества
и тяхното въздействие в душата на човека“
10. Рудолф Щайнер, „Моят жизнен път“
11. Олаф Кооб, „Азът и неговият двойник“
12. Рудолф Щайнер, „История на човечеството“
13. Рудолф Щайнер, „Фридрих Ницше, борец срещу своето време“
14. Рудолф Щайнер, „Четири мистериини драми“
15. Рудолф Щайнер, „Мистериини центрове“
16. Рудолф Щайнер, „Първоначални импулси на духовната наука“
17. Рудолф Щайнер, „Тайните на прага“
18. Рудолф Щайнер, „Сътворението на света и човека“
19. Рудолф Щайнер, „Човекът и светът. Действието на духа
в природата. За същността на пчелите“
20. Рудолф Щайнер, „Природата и човекът от гледна точка на духовната наука“
21. Рудолф Щайнер, „Природни и духовни същества
и тяхното въздействие в нашия сетивен свят“
22. Рудолф Щайнер, „Връзката между живите и мъртвите“
23. Рудолф Щайнер, „Животът на човека и животът на Земята.
Същност на християнството“
24. Йохан Валентин Андре, „Химичната сватба на Християн Розенкройц“
25. Олаф Кооб, „Болната кожа“
26. Олаф Кооб, „Ако органите можеха да говорят“
27. Рудолф Щайнер, „Терапията от гледната точка на духовната наука“
28. Рудолф Щайнер, „Свърхсетивният човек от антропософска гледна точка“
29. Рудолф Щайнер, „Духовните скрити причини
за Първата световна война“
30. Рудолф Щайнер, „Здраве и болест“
31. Рудолф Щайнер, „Формиране на съдбата и живот след смъртта“
32. Рудолф Щайнер, „Животът между смъртта и новото раждане“
33. Рудолф Щайнер, „Познание за съществуването на човека“
34. Рудолф Щайнер, „Духовни взаимовръзки
в изграждането на човешкия организъм“
35. Рудолф Щайнер, „Подготвителни етапи на Мистерията на Голгота“

Рудолф Щайнер

Подготвителни етапи на Мистерията на Голгота

*Десет лекции,
изнесени през 1913 и 1914 г.
в различни градове*

Превод от немски:
Мария Пашова

Аб
*Издателско
Ателие*
София, 2017

RUDOLF STEINER

Vorstufen
zum Mysterium von Golgatha

GA-152

Rudolf Steiner Verlag,
Dornach / Schweiz 1990

За корицата е използван фрагмент от картина на Чарлс Андрейд.

Всички права върху българското издание на тази книга
са запазени от *Издателско ателие Аб*.

- © Рудолф Щайнер, автор
- © Мария Пашова, преводач
- © Христо Маринов, редактор
- © Издателско ателие А^б

Указания относно публикуваните лекции на Рудолф Щайнер

Основа на антропософски ориентираната духовна наука представляват написаните и публикувани от Рудолф Щайнер (1861–1925) произведения. Редом с тях от 1900 до 1924 година той изнася многобройни лекции и курсове както за широката общественост, така и за членовете на Теософското общество, по-късно Антропософското общество. Първоначално Рудолф Щайнер не е искал винаги да се записват свободно изнасяните лекции, понеже са били предвидени от него като „устни, непредназначени за печатане съобщения“. След като се увеличават непълните и неточни записки, които се размножават и разпространяват сред слушателите, той се вижда принуден да се погрижи за стенографирането на лекциите. С тази задача натоварва Мария Щайнер фон Сиверс. Тя е била отговорна за поръчването на стенографите, съхраняването на преписите и необходимите за отпечатването корекции на текстовете. Тъй като поради липса на време Рудолф Щайнер само в редки случаи сам е коригирал стенографирания текст, по отношение на всички публикувани лекции трябва да се има предвид неговото изказване: „Предполага се, че в тези непрегледани от мен текстове могат да се открият грешки“.

Относно лекциите за членовете на обществото, които първоначално са били разпространявани като ръкописи, и относно публикуваните му произведения Рудолф Щайнер се произнася в „Моят жизнен път“ (35-та глава). Казаното там същевременно важи и за всички семинари за различните професии, предназначени за участници, запознати с основните истини на духовната наука.

След смъртта на Мария Щайнер (1867-1948) започва издаването на *Събрани съчинения* на Рудолф Щайнер според нейните указания. Настоящият том спада към тези *Събрани съчинения*.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ОКУЛТНА НАУКА И ОКУЛТНО РАЗВИТИЕ – ПОСВЕЩЕНИЕ

Лондон, 1 май 1913 г. 9

Връзката между живи и мъртви. Влиянието на луциферическите и ариманическите импулси. Образоването на един бъдещ физически орган за спомнянето за предишни възплъщения. Окултното развитие на днешния човек: 1. Изграждане на вътрешна мисловна сила чрез медитация; 2. Проникване на медитацията със силата на чувството; 3. Проникване на медитацията с импулсите на волята.

2. ХРИСТОС ПО ВРЕМЕТО НА МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА И ХРИСТОС ПРЕЗ ДВАДЕСЕТИ ВЕК

Лондон, 2 май 1913 г. 31

Същността на Йехова. Михаил, „лицето на Йехова“. Михаил и други архангели като вдъхновители на следващи една след друга епохи. Връзката на Христос със съдбата на човечеството и обединяването му със земната еволюция. Новото Михайлово откровение.

3. МИХАЙЛОВИЯТ ИМПУЛС И МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Първа лекция, Щутгарт, 18 май 1913 г. 48

Изтеклата епоха на Гавраил. Епохата на Михаил от последната третина на 19 век. Издигането на Михаил в йерархията на архангелите. Внасянето на духовния свят в сетивния. Михайловиият импулс и антропософският светоглед.

4. МИХАЙЛОВИЯТ ИМПУЛС И МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Втора лекция, Щутгарт, 20 май 1913 г. 62

Събуждане на разбиране за духовното в новата епоха на Михаил. Слизането на Христос на Земята, за да премине през смъртта. Издигането на Михаил от пратеник на Яхве до пратеник на Христос, от дух на народите до дух на времето.

5. ПЪТЯТ НА ХРИСТОС ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

Копенхаген, 14 октомври 1913 г. 75

Следатлантската епоха. Действието на етерното тяло в древноиндийската, на усещащото тяло в древноперсийската, на сетивната душа в египетско-халдейската, на разсъдъчната душа или душата на характера в гръко-римската и на съзнателната душа в настоящата епоха. Търсенето на Христос. Бъдещото виждане на Христос в неговата етерна същност. Христос като съветник и приятел на хората.

6. ТРИТЕ ДУХОВНИ ПОДГОТВИТЕЛНИ ЕТАПА НА МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Щутгарт, 5 март 1914 г. 91

Трикатната връзка на Христос с човечеството преди Мистерията на Голгота чрез трикатното проникване на духовното същество, което по-късно се ражда като натованото момче Исус: за регулиране на сетивния опит през лемурийската епоха; за регулиране на жизнените сили в началото на атлантската епоха; за регулиране на душевните сили в края на атлантската епоха. Въздействието на Христовия импулс във физическия свят и развитието на човечеството.

7. ХРИСТОВИЯТ ИМПУЛС ПРЕЗ ЕПОХИТЕ И НЕГОВОТО ВЛАДЕЕНЕ В ЧОВЕКА

Пфорцхайм, 7 март 1914 г. 100

Духовната предистория на Мистерията на Голгота. Три подготвителни етапа. Лемурийска епоха. Начало на атлантската епоха. Край на атлантската епоха. Мистерията на Голгота. Бъдещото вливане на Христовия импулс в човешката сила на спомена. Отбиване на опасността от изпадане в безпорядък на спомена чрез Христовия импулс.

8. ХРИСТОВИЯТ ДУХ И НЕГОВАТА ВРЪЗКА С РАЗВИТИЕТО НА СЪЗНАНИЕТО

Мюнхен, 30 март 1914 г. 119

Трите подготвителни етапа на Събитието на Голгота. Трикратно-

то одухотворяване на ангелското същество, което по-късно се възплътява като натановия Исус, с Христовия импулс. Въздействието на Христос в човешката история. Константин и Максенций. Орлеанската дева. „Погледът назад“ на Ахасфер през 16 и 17 век. Антропософското движение и водещите сили на нашето време.

9. НАПРЕДЪКЪТ В ПОЗНАНИЕТО ЗА ХРИСТОС.

ПЕТОТО ЕВАНГЕЛИЕ

Париж, 27 март 1914 г. 133

Трите подготвителни етапа на Мистерията на Голгота. Въплъщението на Христос в Исус от Назарет. Трите епохи в развитието на Исус от Назарет, свързани с три големи преживявания на болка. Разговорът на Исус с неговата мащеха или майка-хранителка: издишването на аза на Заратустра. Необходимостта от съзнателно познание за Христос в настоящето и бъдещето.

10. ЧЕТИРИТЕ ЖЕРТВИ НА ХРИСТОС.

ТРИТЕ ПОДГОТВИТЕЛНИ ЕТАПА

НА МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Базел, 1 юни 1914 г. 150

Необходимостта от добиване на ново познание за Христос и школуването на безкористността. Духовната наука като училище по безкористност за интелектуалния и нравствения живот на човечеството. Истинското разбиране на Мистерията на Голгота.

Бележки 167

Регистър на имената 174

Рудолф Щайнер за записките на лекциите 175

Рудолф Щайнер – живот и творчество 178

1

ОКУЛТНА НАУКА И ОКУЛТНО РАЗВИТИЕ.
ПОСВЕЩЕНИЕ

Лондон, 1 май 1913 г.

Много ми е приятно да поздравя днес тук за първи път нашите приятели в тази страна¹. Съжалявам, че не мога да говоря на Вашия собствен език, но за да преодолеем тази трудност, днес нашият приятел барон Уолийн ще превежда изречение по изречение това, което ще кажа, а утре ще изнеса лекцията без прекъсване, а барон Уолийн ще бъде така добър да я предаде в резюме на английски език.

Нашите скъпи приятели в тази страна, които често са ни посещавали на континента, създадоха по най-красив начин вътрешна връзка между нашите приятели тук и тези от другата страна. Красивото помещение, в което сме се събрали днес, е доказателство за това, с какво дълбоко вътрешно чувство нашите приятели в тази страна се обединяват с нас, за да работят за разпространението на антропософията. И онези, които дойдоха тук от континента, за да посетят нашите английски приятели, истински ще се радват, че намират в този клон едно такова хубаво място за това, което ни е така присърце, което се корени така дълбоко в нашите души.

Позволете ми да Ви говоря днес за първи път с онова дълбоко чувство на единение, което принадлежи на антропософията и в което би трябвало да се обединяват всички хора по Земята, без разлика от раса, цвят или тем подобни, и да Ви поздравя най-сърдечно. Ще бъде добра гаранция за нашата работа в бъдеще, че тук намерихме приятели, които са приели с такъв голям вътрешен ентузиазъм работата тук, в тази страна.

Темата, която искаме да разгледаме днес, ни отвежда веднага в една област, която принадлежи на цялото човечество, независимо от всички разлики. Първо ще говорим за областта на човешкия стремеж, която не може да бъде описана в

истинската ѝ форма на никой човешки език, а в нейната първоначална форма може да бъде описана само с езика на мисълта: това е областта на окултната наука.

Чрез своите човешки способности човекът се стреми към окултно познание и може също така да го постигне, обаче окултното познание има по-голямо значение за света, отколкото това, което има то само вътре в човешката душа. В света, който ни заобикаля, можем да разграничим разнообразни вещества и материи, чрез които се изразяват неговите различни феномени и проявления. В първичния принцип, който едва ли може да бъде изразен на човешки език, се коренят всички създания и неща на Земята и във всички светове. Но във физическия свят отделните обособявания на този първичен принцип се изразяват във веществата на земята, водата, въздуха, огъня, етера и т.н.

Едно от най-фините вещества, което е все още достъпно за човешкия стремеж, се нарича акаша. И проявленията на съществата и феномените в акашовото вещество са най-фините от всички, достъпни за човека. Това, което човекът добива като окултно познание, живее не само в неговата душа, а се отпечатва също и в акашовото вещество на света. Когато оживим в душата си някоя мисъл от окултната наука, тя веднага бива записана в акашовото вещество и от значение за всеобщото развитие на света е, че се правят такива отпечатъци в него, защото такива отпечатъци, които могат да се направят от човечеството и които описваме като окултна наука, не могат да бъдат записани в акашовото вещество от никое друго същество в целия свят, освен само от човека.

За нас е важно да обърнем внимание на една характеристика на акашовото вещество, а именно, че между смърт и ново раждане човекът живее в духовния свят в акашовото вещество, също както например тук, на Земята, живеем в атмосферата.

Когато със средствата, които са му на разположение, един ясновидец трябва да влезе във връзка с човешки души, които живеят между смърт и ново раждане, той може да забеле-

лежи следното. В настоящия цикъл на еволюция – преди това е било различно – човек, който тук, на Земята, никога не е в състояние да оживи в себе си духовнонаучни мисли и идеи, не може да бъде наблюдаван или виждан, дори и всъщност да присъства, от човешка душа, която живее между смърт и ново раждане. Когато човек, който живее тук, на Земята, оживи в себе си някоя духовнонаучна мисъл, някоя идея, така че те да могат да бъдат отпечатани в акашовото вещество, той става видим за душите, живеещи между смърт и ново раждане. Ясновидец, който се е подготвил с търпение за дарбата на ясновидството, може да получи дълбоко разтърсващи впечатления, когато влезе във връзка с души, преминали през портата на смъртта. Искам да Ви дам един точен пример за такъв случай.

Един ясновидец открива един мъж, преминал през портата на смъртта и оставил на Земята своята жена, която много обича, и децата си, които обича не по-малко. Този мъж и неговото семейство са мили, добри хора, обаче нямат никаква склонност да приемат в душите си духовни познания и не са се издигнали над религиозните предания, чрез които все още някои души днес се чувстват свързани с духовния свят.

И така, известно време след като е преминал през портата на смъртта, този мъж си казва: „Аз оставих на Земята съпругите ми съпруга и деца, които бяха слънцето на моя живот, но с моето духовно виждане не мога да стигна до тях. Имам само спомена за времето, което прекарах заедно с тях на Земята.“

Свършено друга картина може да се види, ако една душа, която е още на Земята, си създава ясни, силни духовни мисли и идеи. Когато друга душа, която живее между смърт и ново раждане, насочи поглед надолу към тази душа, която е оставила на Земята, тя може да следи нейния душевен живот в настоящото време, защото този душевен живот се записва в акашовото вещество.

Тук ние засягаме една точка, която ни показва как антропософското учение ще премахне пропагандата между т.нар. живи и т.нар. мъртви. И още в настоящото време можем да видим

как хора, които имат разбиране за духовното, могат да бъдат голяма благодат за т.нар. мъртви благодарение на факта, че им четат в мисли истините на духовната наука. Когато проследяваме в мисли, било на глас, било четейки на самите себе си, идеите и понятията на духовната наука и същевременно чувстваме, че една или няколко души, преминали през портата на смъртта, седят пред нас, докато четем, четенето ще се превърне за тях в нещо много реално, защото такива мисли се записват в акашовото вещество. И това четене може да бъде от най-голяма полза не само за душите, намиращи се отвъд смъртта, които по време на живота си на Земята са се занимавали с изучаването на духовната наука, но също и за тези, които, докато са били на Земята, не са искали да имат нищо общо с нея.

Сега може да бъде зададен въпросът: „Тъй като мъртвите продължават да живеят в духовния свят, нима те се нуждаят от такова четене?“ Съществуват мнозина, които вярват, че е достатъчно само човек да мине през портата на смъртта, за да узнае всичко, което тук, на Земята, може да се постигне единствено с голямо усилие чрез Духовната Наука. Такива хора вярват също, че е достатъчно само някой да умре, за да получи след смъртта си цялото окултно знание, защото тогава той ще бъде в духовния свят. Но не е така.

Точно както тук, на Земята, освен човека има и други същества, какъвто е случаят с животните, които виждат всичко, което и човекът може да вижда със своите сетива, но на тях не им е възможно да си създадат идеи и понятия за него, така е и с душите, които живеят в свръхсетивните светове, които, ако и да виждат съществата и фактите на свръхсетивните светове, не могат да си създадат никакви идеи и понятия за тях, ако хората тук, на Земята, не записват такива идеи и понятия в Хрониката Акаша.

Мисията на човешкия живот на Земята не е без значение, а напротив тя е от голямо значение. Ако на Земята никога не бяха живели човешки души, духовните светове все пак щяха да съществуват, обаче нямаше да има никакво окултно знание

за тях. В хода на еволюцията на света Земята е стигнала до една точка, в която може да се развива духовна наука от духовни същества, които са така организирани и устроени като хората на Земята. И това, което се записва в акашовото вещество, благодарение на духовната наука, никога не би съществувало там, ако на Земята не съществуваше духовна наука.

Ако някой се опита да изпита своя душевен живот на Земята, той ще открие първо, че през нашата сегашна епоха е използвал дейностите си, за да добие знание за други цели, а не за духовна наука. Човешките способности за учене са били използвани, за да се добият познания, произхождащи от сетивата и интелекта, който е свързан с човешкия мозък. Така човешкото познание бива от два вида: единият принадлежи само на опита, придобит посредством сетивата, които имат нужда от органа на интелекта, за да ги превърне в знания, а другият е духовната наука. Познанието, което принадлежи само на сетивния свят, образува едното течение, а другото познание се състои от това, което хората записват в Хрониката Акаша чрез духовната наука. Защото духовната наука развива идеи и понятия, които след това остават вечно записани в Хрониката Акаша.

Всяко знание, всяко познание, което спада към опита чрез сетивата, към техническите неща, към търговския и индустриалния живот на човечеството, когато се запише в акашовото вещество, има следния ефект: акашовото вещество отново изхвърля този конгломерат от идеи и понятия, с други думи, те биват заличени. Когато разглеждаме току-що споменатите факти с очите на ясновидец, можем да наблюдаваме, че в акашовото вещество се води борба между впечатленията, внесени там чрез човешката окултна наука, които са вечни, и впечатленията, почиващи на сетивните резултати, които са само преходни. Тази борба възниква от обстоятелството, че когато човекът за първи път започва да обитава Земята – т.е. в древната лемурийска епоха, – още тогава е бил предопределен от висши духовни същества да придобие духовна наука.

Ала поради това, което наричаме влияние на Луцифер, поради намесата на луциферическите същества, човекът отклонява своята мисловна сила и други душевни сили, които иначе е щял да употреби само за придобиването на окултни идеи и понятия, към изучаването единствено на нещата, които принадлежат единствено на физическия свят.

Сега съществуват много хора, които казват, че докато обикновената наука е открита за всички, то духовната наука може да бъде достояние само на онези, които могат да виждат в духовните светове.

В това се крие една основна грешка, защото в дълбините на собствената си душа всеки човек притежава способността и силата, даже преди да стане ясновидец, да познае истините на духовната наука. Вярно е, че окултните истини могат да бъдат открити само от ясновидеца, но щом са веднъж открити и изразени на обикновения нормален език на човешкия разум, те могат да бъдат разбрани от всяка човешка душа, която иска да отстрани от себе си пречките пред едно такова разбиране.

В резултат от луциферическите импулси по-късно в еволюцията на Земята става възможно едно друго същество, което наричаме Ариман, да придобие влияние върху душите на хората. И само когато възможността за разбиране на духовната наука бива възпрепятствана от ариманическите влияния в душата на човека, нейното разбиране става непостижимо. Ако съществото, което наричаме Ариман, не работеше във всяка човешка душа, ако нашите души бяха свободни от неговите влияния, тогава щеше да е достатъчно да бъде изказана само една идея или една мисъл на духовната наука и чрез подсъзнателната ѝ връзка с тази истина човешката душа щеше да почувства в най-вътрешните глъбини на своето същество следното: тази идея, това твърдение на духовната наука е вярно. Във всяка човешка душа съществува живот, който всекидневно съзнание разбира и за който то може да си даде сметка, и подсъзнателен душевен живот, който е заробен като в дълбините на океана и който само от време на време излиза

на бял свят. Към дълбините на душата принадлежи например страхът, който съществува във всеки човек: страхът от духовното. Този страх е резултат от влиянието на Ариман и нямаше да съществува, ако Ариман не беше добил власт над душите на човечеството. Причината, поради която човекът често пъти не осъзнава един такъв страх, се крие във факта, че този страх работи в най-дълбоките недра на душата и не играе никаква роля в нещата, за които той може да си даде сметка с всекидневното си съзнание.

Понякога страхът чука на вратата на обикновеното съзнание на човека, без той да знае какво е това, което го безпокои от дълбините на неговата душа, и тогава търси нещо, действащо упоително, което трябва да притъпи чувството на страх, за което не иска да знае нищо. Това упоително средство той намира в материалистическите мисли, теории и идеи. Материалистическите теории не се създават от логически основания, въпреки че би могло да се вярва, че това е така, а са измислени от един страх от духовното, който е резултат от влиянието на Ариман върху душата. Ето защо подготвителното условие за непосредственото разбиране на духовните истини е много по-малко знание на физическата наука, отколкото възпитание на душата в добродетелта на моралната смелост, на вътрешната духовна смелост. Поради това можем да кажем, че окултното знание трябва да бъде изследвано от ясновидеца, но след това то може да бъде разбрано от всяка човешка душа, стига само тя да иска да освободи в себе си цялата морална смелост, която притежава, така че да може да отстрани пречките, произхождащи от Ариман.

Ако някой има желанието да разбере окултните истини чрез първичните морални сили на своята душа, той може да направи следния опит. Той може да остави духовната наука да въздейства върху неговата душевност, без предварително да си казва: „Съгласен съм с това или пък не съм съгласен.“ Той може да приеме духовнонаучните идеи и понятия, дадени от ясновидеца, и да ги остави да въздействат върху душевността

му. И ако тогава приеме окултното знание с вътрешен ентузиазъм, а не от чисто любопитство, той ще изпита нещо, което може да се сравни с физическо висене без почва под краката, с едно чувство, че сякаш виси във въздуха.

Този опит ще произведе съвършено различно въздействие, според това дали го прави някой с религиозни, изпълнени с благоговение наклонности, или някой, който е свикнал да мисли материалистически. Някой, който не притежава никакво окултно знание, чиито наклонности и чувства обаче са от религиозно естество по отношение на духовния свят, може да се почувства малко несигурен в резултат от този опит, но много по-малко, отколкото един материалист, който няма никакво чувство на привличане към духовния свят. Последният ще изпита силно чувство на страх, на несигурно висене. Чрез това изживяване материалистът може да се убеди, че окултните идеи и понятия го засягат по такъв начин, че предизвикват у него страх и ужас. И чрез едно такова изживяване материалистът може да осъзнае колко много още е изпълнен със страх, а след това да си каже: „Това ми доказва не само, че съм изпълнен със страх от тази област, но и че страхът е една от моите основни наклонности.“

Ако например Ернст Хекел² или Хърбърт Спенсър³ бяха направили този опит, те не само щяха да се убедят, че окултното знание не е пълно с противоречия или пък че е невъзможно да се вярва в него, но и че са изпълнени със страх в най-съкровените глъбини на душата си. Тогава те скоро биха забравили всяко съмнение и неверие по отношение на това, което са свикнали да разглеждат като фантазии на духовните учения и биха си признали, че е от голямо значение този страх да бъде победен. И ако си признаеха това, те скоро щяха да се откажат от съпротивата си към фантазиите на духовните учения. Те биха казали: „Аз трябва да се опитам да засиля моралната смелост в себе си.“ Тогава може би щяха да вземат в ръце своето възпитание и щяха да успеят да победят този страх, като си кажат: „Сега, когато сме станали по-силни души, вече нямаме

никакво съмнение в истината на духовната наука.“ Това изживяване чрез засилването на моралната смелост в душата е една победа над Ариман, чието влияние може да се види в науката на Ернст Хекел и във философията на Хърбърт Спенсър. Ариман е този, който е вдъхновил душите да поемат в материалистическо направление.

Ако само една малка част от човечеството – в резултат от истинското му познание – работи по посочения начин, за да засили моралната си смелост, тогава всички тези материалистически теории постепенно ще изчезнат от света.

Както видяхме, окултното знание е необходимо за целия ход на еволюцията, защото то трябва да бъде записано в акашовото вещество. От какво значение може да бъде това за нас, можем да покажем с едно кратко изложение върху развитието на човечеството на Земята.

Развитието на човека на Земята напредва поетапно от една културна епоха към друга. По време на тези последователни периоди на Земята човешките души като индивидуалности обитават тела, принадлежащи на тези последователни култури на Земята. Всички души, които са събрани тази вечер тук, са били въплътени в тела, принадлежали на предишни култури. Всяка човешка душа напредва според кармата, която сама си е изградила.

Освен това развитие на индивидуалните души, което зависи от тяхната карма, трябва да признаем развитието на човечеството като едно цяло, което напредва в човешките тела от епоха към епоха. Едно гръцко тяло, едно египетско, халдейско, древно-персийско или пък атлантско тяло е било свършено различно във фините части на своето устройство от човешкото тяло на съвременната епоха. Трябва да правим разлика между вътрешния напредък на аза и на астралното тяло от едно въплъщение към друго и външния напредък и изменението на физическото и етерното тяло от една раса в друга, от един народ в друг, от една епоха в друга.

Този напредък на външните тела, на физическото и етер-

ното тяло от една епоха към друга няма да е забележим за тези, които изучават анатомия и физиология, обаче въпреки това той съществува и може да бъде разпознат от окултната наука. Така човешкото физическо тяло отново ще бъде съвсем различно в хода на нормалното развитие на човечеството, когато след сегашния ни живот нашите души отново се появят на Земята в едно бъдещо възплъщение.

В сегашния период на човечеството се подготвя един деликатен орган, който не е забележим за външния анатом и физиолог. И въпреки това той съществува анатомически. Този орган се намира в човешкия мозък, близо до органа на говора.

Развитието на този орган в гънките на мозъка не е резултат от кармата на индивидуалните души, а е резултат от човешката еволюция на Земята като цяло и в бъдеще всички хора ще го притежават, независимо от развитието на душите, които ще се възплътят в това тяло и напълно независимо от свързаната с тези души карма. Този орган ще бъде притежаван в едно бъдещо възплъщение от хора, които може би днес са враждебно настроени към антропософията, както и от тези, които днес проявяват симпатия към нея. В бъдеще той ще бъде физическият инструмент за определени душевни сили, точно както например органът на Брока в третата гънка на мозъка е органът на човешката способност за говор.

Когато този орган бъде развит, той ще може да бъде правилно или неправилно използван от човечеството. Ще могат да го използват правилно тези, които сега подготвят възможността в следващото им възплъщение да запазят в спомена си сегашното си възплъщение съобразно с истината. Защото този физически орган ще бъде физическото средство за спомняне на едно минало възплъщение, което сега може да бъде постигнато само чрез по-високо духовно развитие. Понастоящем за мнозинството хора споменът за миналите възплъщения на Земята може да бъде постигнат само чрез едно по-високо духовно развитие, чрез инициация. Обаче това, което в сегашни времена може да бъде постигнато само чрез инициация, по-късно

ще бъде общо благо за човечеството. Нашето днешно знание по-рано е било само специалното знание на атлантските по-ветени, а сега може да го притежава всеки. По същия начин споменът за миналите земни съществувания на човека е възможен само за посветените, но в бъдеще ще го притежава всяка човешка душа.

На посветения му е възможно да добие определени познания без използване на физически орган, обаче това знание може да бъде и да стане всеобщо благо на човечеството само тогава, когато в хода на еволюцията човечеството като цяло развие един външен физически орган, чрез който то може да бъде постигнато. Но въпреки това преродените души трябва да могат да използват правилно този орган, с чиято помощ по-късно ще могат да си спомнят за своите минали възплъщени-ния. Само онези, които в настоящото възплъщение са записали ясно окултни мисли и идеи в акашовото вещество, ще могат да използват правилно този орган.

Често чуваме да се казва: „Каква полза има да вярваме в минали животи на Земята, щом човечеството по принцип не може да си спомни нищо за тях?“ Но би трябвало по-скоро да си мислим, че от това, което се знае за живота, колко по-чудно би било, ако хората по принцип още сега бяха способни да си спомнят за предишните си животи. Ако се запитаме какво е необходимо, за да можем изобщо да си спомним за нещо, трябва да си отговорим, че можем да си спомним само за това, за което по-рано сме си мислили.

Всекидневният живот може да ни научи това. Представете си, че някой не може да си намери копчетата на маншетите, когато сутрин стане от леглото. Търси ги навсякъде, но не може да ги намери. Защо не може да ги намери? Защото когато ги е свалил и сложил някъде, той не е мислил за това, което прави. Накарайте го да направи обратния опит, нека всяка вечер, когато слага някъде копчетата на маншетите си, да се опита да има ясното съзнание: „Слагам копчетата на моите маншети на това място“. Тогава никога не ще сбърка, а ще оти-

де точно там, където ги е сложил. Мисълта извиква процеса обратно в неговия спомен.

Когато ще живеем в бъдещо въплъщение, ще можем да си спомняме за предишните си животи само ако можем да си спомним за истинската природа на душата си, която продължава да живее от едно въплъщение в друго. Този, който в настоящия си живот не изучава окултна наука, не може да добие никакви познания за устройството и същността на душата и когато няма тези познания, как ще може, когато отново се въплъти, да си спомни отново за това, за което никога не е мислил в миналото си въплъщение?

Благодарение на изучаването на духовната наука, което между други неща включва и изучаване на същността на душата, ние подготвяме в душата си това, което ще ни даде възможност в едно бъдещо въплъщение да си спомним за случилото се в сегашното. Въпреки това днес съществуват мнозина, които не искат още да се посветят на изучаването на това знание. Те ще се преродят отново, може би в следващото си въплъщение с физически развит орган за спомняне на предишни животи, за който споменахме преди, но няма да са се подготвили така, че да могат да си спомнят за миналото.

Какво значение има тогава духовната наука още в настоящия живот, наред с всичко, което вече казахме днес? Чрез нея ние ще добием възможността да използваме по правилен начин органа, който ще се развие в хората на бъдещето, а именно органа за спомняне на минали земни животи. В настоящото си въплъщение ние трябва да запишем познанията на нашата душа в акашовото вещество, за да можем в следващото си въплъщение да използваме по правилен начин органа, който ще се развие в човека независимо дали той иска това или не. Следователно в бъдеще ще има хора, които ще могат да използват споменатия орган за спомняне на минали земни животи, и други, които няма да могат да го използват. В тези последните ще се появят определени болести, защото ще имат във физическото си тяло орган, който не могат да използват. Да

притежаваш един орган и да си неспособен да го използваш, предизвиква нервни болести от напълно определен вид и тези нервни заболявания, които ще възникнат поради това, че човек притежава един орган и не може да го използва, ще бъдат много по-лоши от всички, които човекът познава досега.

Когато по този начин разглеждаме взаимовръзката на фактите, започваме да придобиваме идея за мисията на духовната наука и за истинското значение на разбирането на живота и на човечеството чрез изучаването на това познание. Обаче в случай, че впечатлението, което това разглеждане е произвело върху Вас, би могло да доведе до недоразумения, искам да спомена още един факт, който може да смекчи това, което е мъчително в това впечатление. Въпреки че истинският окултист може да види, че духовната наука трябва да навлезе в духовния живот на нашето съвремие, за да може човекът на бъдещето да използва органа за спомняне и да остане физически в добро здраве, същевременно обаче изобщо не може да се твърди, че един човек, който в настоящото време не е готов да приеме духовната наука, ще бъде изгубен за неговото следващо възплъщение по гореописания начин. Още дълго време в бъдеще, макар и да е пропуснал гореспоменатото, а именно да усвои в този живот използването на органа за спомняне на минали земни съществувания, за човека ще е възможно да изправи своя пропуск в следващия си земен живот, защото все още ще има някои удобни случаи да възстанови своето здраве и да постигне духовнонаучни истини. Но ще дойде времето, когато тази възможност ще престане да съществува.

Макар и да не сме достигнали още определения момент, все пак живеем в една епоха на човечеството, в която поради вече споменатата причина духовната наука трябва да бъде включена в неговия духовен живот, така че тя е едно необходимо развитие в общия напредък на човечеството и не произхожда от личното мнение на една или друга индивидуалност.

По този начин, особено в наше време, ще бъде дадена възможността за субективното развитие на човешката душа,

което ще я доведе до лично виждане на духовните светове, до окултно развитие. И можем да кажем, че всеки, който използва първоначалните сили в своята душа, ще може, несмушаван от влиянието на Ариман, да разбере всичко, което ни се разкрива от духовните светове. Поради този факт в определен смисъл за всеки човек е възможно да се издигне в духовните светове благодарение на това, че преминава през окултно развитие. В настоящето могат да бъдат добре развити по-специално три сили на нашата душа, така че да може да се осъществи окултно свързване със свръхсетивните светове.

Първата сила, която може да бъде добре развита в човешката душа, е силата на мисленето. Ние живеем във връзка със света, който ни заобикаля, благодарение на това, че си изграждаме мисли за заобикалящия ни свят. В обикновения всекидневен живот човекът развива мисли, причинени от сетивните впечатления или от интелекта, който е свързан с мозъка. В книгата ми „Как се постигат познания за висшите светове“ ще откриете как чрез медитация, концентрация и съзерцание, чрез засилване на своя духовен живот човек може да направи силата на мисълта независима от външния живот. Точно тук бих искал да обърна внимание върху начина, по който човек може да направи това, което в нашата душа е силата на мисленето, която иначе може да бъде развита само благодарение на факта, че той си изгражда мисли за света, намиращ се извън него, как човек може да направи тази сила съществено свободна и независима от всичко, което принадлежи на тялото. Тоест чрез такова развитие душата постига възможността да мисли, да образува в самата себе си мисли, без да използва тялото си, без да използва мозъка като инструмент. Можем да разберем това, когато разгледаме кое е главно характерното за обикновеното всекидневно мислене, кое е зависимо от впечатленията, получавани чрез сетивата.

Главната характеристика на обикновеното мислене е, че всяко отделно привеждане в дейност на мисленето нанася вреда на нервната система, особено на мозъка. То разрушава нещо

в мозъка. Всяка всекидневна мисъл означава процес на разрушение в малък мащаб на клетките в мозъка. По тази причина ни е необходим сънят, за да бъде отново поправен този процес на разрушение. По време на сън ние заместваем това, което е било разрушено в нервната ни система през деня чрез мисленето. Това, което възприемаме съзнателно в една обикновена мисъл, в действителност е разрушителният процес, който се осъществява в нашата нервна система.

А сега нека се постареем да развием една медитация, като се отдадем например на съзерцанието на следното:

Мъдростта живее в светлината.

Тази идея не може да произхожда от сетивните впечатления, защото според външните сетива ние не долавяме, че в светлината живее мъдростта. В един такъв случай посредством медитацията успяваме да задържим мисълта си толкова далече, че тя да не се свързва с мозъка. Когато по този начин развиваме вътрешна мисловна дейност, която не е свързана с мозъка, чрез въздействията на една такава медитация ще почувстваме в душата си, че сме на прав път. Тъй като при медитативното мислене не предизвикваме никакъв разрушителен процес в нервната си система, едно такова медитативно мислене никога не ни прави сънливи, ако и да продължава дълго, което при обикновеното мислене лесно може да се случи. Вярно е, че често настъпва противоположното, когато медитираме, защото хората често се оплакват, че когато се отдават на медитация, веднага заспиват. Обаче това идва оттам, че медитацията още не е пълна. Много естествено е, че в медитацията отначало използваме начина на мислене, с който иначе сме свикнали. Само постепенно привикваме да накараме външното мислене да спре. Когато сме достигнали тази точка, тогава медитативното мислене не ще ни прави вече сънливи и така ще знаем, че сме на прав път.

Когато вътрешната сила на мисленето се развие така, че

мисловната сила да не използва външното тяло, само тогава ще постигнем познание на вътрешния живот, ще познаем истинската си същност, висшия си аз.

Пътят на истинското познание на човешката същност се намира във вида медитация, който току-що бе описан, който води до освобождаване на вътрешната мисловна сила. Само чрез такова познание стигаме дотам да видим, че тази човешка същност не е свързана в границите на физическото тяло. Напротив, ние се научаваме да разбираме, че тази същност е свързана с явленията на света около нас. Докато в обикновения живот виждаме слънцето тук, а там – луната, там планините, хълмовете, растенията и животните, сега се чувстваме свързани с всичко, което виждаме и чуваме. Ние сме част от него и тогава за нас съществува само външен свят и това е собственото ни тяло. Докато в обикновения живот ние сме тук, а външният свят е около нас, след развитието на независимата мисловна сила ние сме вън от тялото си и сме едно с това, което иначе виждаме, а тялото ни, вътре в което иначе се намираме, е извън нашата същност. Ние гледаме към него от отвън. Сега то е станало единственият свят, към който можем да гледаме от отвън.

По този начин чрез освобождаването на мисловната сила човек може действително да излезе извън физическото си тяло и да го разглежда като нещо външно. Той може да направи даже нещо повече. Може например да отговори по положителен начин на въпроса защо се събуждаме всяка сутрин. По време на сън физическото и етерното ни тяло лежат в леглото и ние фактически сме извън тях, точно какъвто е случаят по време на медитативното мислене. При събуждането се връщаме обратно във физическото си тяло, защото сме привлечени към него чрез стотици и хиляди сили като от магнит. За това човек обикновено не знае нищо. Обаче когато се е освободил чрез медитация, той бива съзнателно привлечен от същата сила, която в предишния случай при събуждане притегля несъзнателно душата му обратно във физическото му тяло.

Чрез една такава медитация ние научаваме също така как човекът слиза от висшите светове, в които е живял между смъртта и новото раждане, и как се свързва със силите и веществата, които са му дадени от родителите, прародителите и т.н. Накратко, ние се запознаваме със силите, които между смърт и ново раждане притеглят обратно човека към ново въплъщение.

В резултат на такава медитация човек може да гледа назад към голяма част от живота, който е прекарал в духовния свят преди раждането, преди зачатие си, между смъртта и новото си раждане. Но чрез току-що описаната медитация човек може да вижда назад най-много до една точка, до определена точка, която се намира преди последното му въплъщение. Чрез тази медитация той не би могъл да вижда назад чак до миналите си прераждания. За да може човек да вижда миналите си прераждания в настоящото, докато още не е развит споменатият преди орган в човешкия мозък, е необходим един друг вид медитация, различна от медитацията в мисленето, която току-що описахме. Тази друга медитация може да се осъществи само когато в обекта на медитацията бъде внесено чувството. Всичко, което току-що бе описано като медитация, може да бъде и проникнато с чувство от този, който медитира.

Сега искаме да разгледаме това съдържание на медитацията, което в самата медитация трябва да бъде проникнато от чувство и усещане. Когато например вземем като съдържание:

Мъдростта лъчезари във светлината

и се чувстваме инспирирани от лъчезаренето на мъдростта, когато се чувстваме възвисени, вътрешно разпалени от това съдържание, когато живеем в него с изпълнени с ентузиазъм чувства и можем да медитираме върху това, тогава имаме пред душата си нещо повече от медитирането в мисли. Силата, която използваме тогава в душата си като сила на чувството, е тази, която иначе използваме в говора. Говорът се поражда, ко-

гато проникваме основно нашите мисли с вътрешно чувство, с вътрешно усещане. Този е произходът на говора и органът на Брока в мозъка е създаден по този начин: мислите на вътрешния живот, които са проникнати от вътрешно чувство, стават дейни в мозъка и по този начин образуват органа, който е физическият инструмент на говора.

Когато медитираме така, когато нашата медитация е действително проникната от такива чувства, тогава задържахме в душите си онази сила, която във всекидневния живот използваме в говоренето. Можем да кажем, че говорът е възплъщение на вътрешната душевна сила, която изразява тези проникнати от чувство мисли. Когато вместо да позволим на душевната сила да се прояви в говора, развиваме медитация от тези проникнати от чувство мисли, когато продължаваме все по-нататък с тази медитация, тогава постепенно придобиваме способността – сега дори без физическия орган, а чрез инициация – да виждаме назад в миналите си земни животи, а също така да изследваме и времето между земните животи, времето, което винаги лежи между смъртта и ново раждане.

Чрез такова развитие на задържането на говора вътре в душата, или, както казва окултистът, чрез задържането на „словото“ вътре в душата, ние можем да виждаме назад до праначалото на нашата Земя, назад до това, което Библията нарича творческия акт на елохимите. Можем да виждаме назад до времето, когато за човечеството са започнали повтарящите се земни животи. Защото окултното развитие, което постигаме, като задържаме словото или говора, ни прави способни да виждаме следващите един след друг периоди на времето, доколкото те са свързани с нашата Земя, с духовния живот на нашата планета Земя. Ние ставаме способни да виждаме съществата от висшите йерархии, доколкото те са свързани с духовния живот на Земята.

Но тези две сили на ясновидството, които биват развити в медитацията чрез мисли и чрез проникнати от чувството мисли, не могат да ни доведат до преживявания, които се на-

мират преди времето на настоящата Земя, до преживявания, свързани с минали планетарни възплъщания на нашата Земя. За целта е необходима една трета медитативна сила, за която сега искаме да поговорим накратко.

По-нататък можем да проникнем съдържанието на нашата медитация с импулсите на волята по такъв начин, че когато медитираме например върху

Мъдростта на света лъчезари в светлината,

сега действително да можем да почувстваме импулса на нашата воля, свързан с тази дейност, без да проявяваме нашата воля външно. Можем да почувстваме собственото си съществуване, свързано с лъчезарящата сила на светлината и можем да оставим тази светлина да лъчезари и да вибрира през света. Трябва да почувстваме импулса на волята си свързан с тази медитация.

Когато медитираме по такъв начин, че медитацията ни да бъде изпълнена с импулсите на волята, ние задържаме в себе си една сила, която иначе би преминала в пулсациите на кръвта. Лесно можете да наблюдавате, че животът на вътрешния ни аз може да премине в пулсациите на кръвта, ако си спомните, че пребледняваме, когато изпитваме страх, и се изчервяваме, когато се срамуваме. Това е преминаването на душевната сила в пулсирането на кръвта. Когато същата тази сила, която оказва влияние върху кръвта, влиза в действие така, че не слиза във физическата област, а остава само в душата, тогава започва тази трета форма на медитация, която можем да повлияем чрез волеви импулси.

Когато освобождава само мисловната сила, този, който минава през тези три форми на окултното развитие, чувства, че сякаш има един орган при корена на носа. Този орган е описан като лотосов цвят, през който той може да забележи аза или истинската същност, която се разпростира далеч в пространството. Този, който чрез медитация е развил мисли, про-

никнати от чувствата, придобива постепенно, благодарение на тази развита сила, която иначе би се превърнала в говор, съзнанието за т.нар. шестнадесетлистно лотосово цвете в близост до ларинкса. С помощта на т.нар. лотосов цвят той може да разбере какво е свързано с времевите неща от началото на Земята до нейния край. Чрез този орган той също така в действителност се научава да познава значението на Мистерията на Голгота, за която ще говорим в следващата лекция.

Чрез задържаната душевна сила, която в нормалния всекидневен живот би се разпростряла чак до кръвта и нейните пулсации, се развива един орган в областта на сърцето, който е описан в моята книга „Въведение в тайната наука“, чрез който човек може да разбере еволюцията, която в окултизма се обозначава със Сатурн, Слънце и Луна – предишните възплъщения на нашата Земя.

Следователно виждате, че не се твърди, че окултното развитие може да се постигне чрез нещо невъзможно, или посредством нещо, което не съществува, а чрез това, което действително съществува в човешката душа.

Първата окултна сила, която бе спомената, произхожда от едно по-високо развитие на мисловната сила, онази сила, която иначе се използва само за мисли, свързани с външния свят.

Втората сила, за която говорихме, е едно по-високо развитие на това, което във всекидневния живот се прилага от всяко човешко същество чрез тялото в развитието на органа на словото.

Третата сила е едно по-високо развитие на това, което иначе съществува в човешката душа, за да въздейства така, че кръвта да се движи, да пулсира по-бързо или по-бавно, за да насочи по-голямо или по-малко количество кръв към един или друг орган на тялото, за да го насочи повече към неговия център, когато пребледняваме, или повече към повърхността, когато се изчервяваме, повече или по-малко към мозъка и т.н.

Когато човек развива съществуващите в него сили, кои-

то обаче в обикновения живот се използват само за външното му телесно съществуване, тогава започва окултното развитие. Това, което може да бъде познато чрез окултно развитие, може да бъде разбрано и схванато днес от всеки човек, който иска да отстрани в себе си причините за неразбирането. Това, което може да бъде научено чрез окултно развитие, е окултна наука и в нашия днешен цикъл на човечеството в човешката душа трябва да се влее окултна наука, така че човешката душа да може да се научи да познава собствената си същност, която е независима от тялото. Формите на всички вещества, които се намират във външния свят, като земя, вода, въздух и т.н., преминават, но формите на акашовото вещество продължават да съществуват. Нашата душа трябва да се чувства свързана с акашовото вещество и в бъдещи времена тя ще има желанието да си спомня за това, което изживява в настоящето. Възможността човек да придобие идеи и понятия, които да доведат до такова спомняне, се получава от изучаването на окултната наука, което е възможно само когато познанието, което се постига чрез окултното развитие, бъде разпространено и прието.

Затова в тази първа лекция аз се опитах да Ви обясня колко необходимо е разпространението на окултното познание. И прибавих към указанието за пътя на окултното развитие импулсите, които лежат в основата на развитието на човечеството. Аз се опитах да обясня мисията на духовната наука не чрез думи, основани на обикновени човешки наблюдения, а на наблюдение на фактите, които сами са резултат от окултно изследване. Който остави тези факти да въздействат върху неговата душа, ще разбере, че за този, който разбира пълното значение на тези факти, е невъзможно да отрече необходимостта от разпространение на духовнонаучните познания в днешно време. Не е нужно човек да стане фанатичен, за да признае необходимостта от съответното развитие, достатъчно е само да разбере фактите, които стоят в основата на окултния живот на човека.

И можем да кажем, че всъщност само непознаването на

тези факти може да бъде нещото, което все още държи човечеството далече от антропософския живот. Ето защо между духовните движения на нашето време духовната наука, както я разбираме тук, ще бъде най-малко фанатичната и тя ще бъде тази, която най-много изхожда от обективните разглеждания. Особено необходимо е постоянно да споменаваме, че всички подобни теории, всички подобни учения трябва в крайна сметка да се обединят в антропософските кръгове в едно основно живо чувство.

Съществува обективен духовен живот, чието отражение в света на майя е животът, от който сме заобиколени. Окултното развитие е излизането от света на майя и встъпването с най-добрите сили на нашия аз в света на духовната действителност. Всяка стъпка, която правим в окултното познание и окултното развитие, е стъпка от илюзията към действителността. И понеже едно истинско разбиране на тези факти не може да доведе до нищо друго, освен до импулса действително да направим тези стъпки, съдбата на духовната наука ще бъде осигурена, защото все повече души ще имат желанието да познаят обективно истината за мировия дух.

Антропософският огън, който може да бъде запален в нас, е само резултат от всемирния космически огън, който струи духовно от началото до края.

Това е, което исках да Ви кажа в тази първа лекция за мисията на антропософското движение в духовния живот на съвременността.

2

ХРИСТОС ПО ВРЕМЕТО
НА МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА
И ХРИСТОС ПРЕЗ ДВАДЕСЕТИ ВЕК

Лондон, 2 май 1913 г.

Мистерията на Голгота може да бъде разбрана най-трудно от всички мистерии, даже и от тези, които са вече напреднали в окултните познания, и от всички истини, с които човечеството може да влезе във връзка, тя е тази, която може да бъде криво-разбрана най-лесно. Това е свързано с факта, че Мистерията на Голгота е единствено по рода си събитие в цялата еволюция на Земята, че тя представлява мощен импулс в развитието на човечеството на Земята, който никога преди това не се е проявявал и никога не ще се повтори по същия начин. Обаче човешкият ум винаги търси мащаб, мярка, по която нещата могат да бъдат разбрани, но нещо, което е несравнимо, не може да бъде сравнявано и понеже то е единствено по рода си, е трудноразбираемо.

В духовнонаучното движение, в което работим, положихме усилия да охарактеризираме Мистерията на Голгота от различни гледни точки. Обаче непрекъснато могат да се избират различни гледни точки, постоянно да се извличат нови характеристики, за да бъде описано това мощно събитие в еволюцията на човечеството на Земята.

Днес ще дадем една такава гледна точка, един такъв аспект и вниманието ще бъде насочено по-специално към това, което в определен смисъл може да бъде наречено възобновяване на Мистерията на Голгота в нашия настоящ цикъл на човечеството.

Ако искаме да разберем задълбочено Мистерията на Голгота, не трябва да я разглеждаме като нещо отделно от еволюцията на човечеството, което да се вземе под внимание само

по време на неговото времетраене в продължение на три или тридесет и три години, както се е случило именно в четвъртата следатлантска културна епоха, или т.нар. гръко-римска културна епоха. Трябва да вземем предвид също и че Мистерията на Голгота е била подготвяна по време на цялото развитие на древния еврейски народ. За Мистерията на Голгота извънредно важно е не само това, което е станало в човечеството през четвъртата следатлантска епоха, а от голямо значение е и това, което се е подготвяло по време на цялата древна еврейска култура, а именно прекланянето пред Йехова. Първо е важно да разберем кое е било съществото, което в древните еврейски времена се е проявявало като Яхве или Йехова.

Днешният човек е същество, което, що се отнася до неговия разум и способността му да разбира, развива преди всичко своя интелект, обича да разбира нещата от интелектуална гледна точка.

Обаче в момента, когато човек премине през прага от сетивния свят в свръхсетивните светове, секва възможността действителността да се схваща само със средствата на ума. На Земята човешкият ум може да прави добри услуги, но в момента, в който човекът влиза в свръхсетивните светове, този ум не е вече достатъчен като средство за добиване на познание, макар и там още да можем да го считаме за полезен инструмент.

Този ум обича преди всичко да прави разлика и, за да разбере нещо, той се нуждае от дефиниция. Тези от Вас, които са следили често моите лекции, са забелязали липсата на почти всякакви дефиниции. Нещата от действителността не могат да бъдат обхванати чрез дефиниции. Без съмнение съществуват добри и лоши дефиниции, дефиниции, които са обширни, и други, които са по-малко задоволителни. За да разберем земните дела, са нужни дефиниции, но когато искаме да разберем неща, принадлежащи на действителността, а именно неща, които принадлежат на свръхсетивната действителност, не можем да дефинираме. Тогава трябва да характеризираме,

защото тогава е необходимо да разглеждаме фактите и съществата от всички гледни точки.

Дефинициите са винаги едностранчиви и напомнят на този, който е изучавал логиката на древногръцката философска школа, която веднъж се опитала да дефинира що е човек. За да се даде идея за човека, била съставена следната дефиниция: „Човекът е двуного същество без пера“. На следващия ден някой донесъл един оскубан от перата си петел и казал: „Това е двуного същество и няма пера, следователно това е човек“. Когато се искат дефиниции за нещо, което е така многостранно и сложно, горното може често да ни припомни, че дефинициите са недостатъчни и че можем единствено да характеризираме нещата. Но преди всичко, за да можем да различаваме различните същества в свръхсетивните светове, хората искат да имат дефиниция. Те питат: „Какво точно представлява едно таква същество?“ Обаче колкото повече и по-далече проникваме в свръхсетивните светове, толкова повече съществата там се проникват едни в други, те не са вече разграничени едно от друго, така че е трудно да ги различим едно от друго.

Преди всичко не трябва да оставяме извън вниманието си еволюцията, когато разглеждаме името Яхве или Йехова, а именно когато го свързваме с името на Христос. Дори в Новия Завет – в моите книги често съм обръщал внимание на това – ще откриете, че Христос се е проявявал чрез Йехова, доколкото това му е било възможно преди Мистерията на Голгота.

Ако искаме да направим сравнение между Йехова и Христос, добре е за целта да използваме слънчевата светлина и лунната светлина. Що е слънчева светлина, що е лунна светлина? Те са едно и също нещо и все пак са много различни. Слънчевата светлина се излъчва от Слънцето, но в лунната светлина слънчевата светлина е отразена от Луната. По същия начин Христос и Йехова са едно и също нещо. Христос е подобен на слънчевата светлина, Йехова е като отразена Христова светлина, доколкото тя е могла да се прояви на Земята под името Йехова, преди да се случи Мистерията на Голгота.

И отново, когато става въпрос за едно толкова възвишено същество като Йехова-Христос, трябва да търсим неговото значение във висините на свръхсетивните светове. В действителност представлява дързост да искаме да се приближим до едно такова същество като Йехова-Христос с всекидневни понятия.

Но древните евреи са се помъчили да намерят изход от тази трудност. Човешката мисловна сила е слаба, но тя се опитва да си създаде идея за това възвишено същество. Вниманието е било обърнато не направо към Йехова – име, което само по себе си и за себе си се е смятало за неизразимо, – а към съществото, което в нашата западна литература е обозначено като архангел Михаил. Естествено, от това твърдение могат да възникнат някои недоразумения, но това е неизбежно. Някой вероятно би могъл да каже, че това отново ще събуди предразсъдъците на християните, друг пък не иска да има нищо общо с подобни неща. Обаче съществото, което можем да наречем Михаил и което принадлежи към йерархията на архангелите – напълно независимо от това как бихме искали да го наречем – все пак съществува. И има много такива същества, които спадат към същия ранг. Но това особено същество, което езотерично е познато под името Михаил, стои толкова високо над своите събратя, колкото по-високо стои Слънцето над планетите: над Венера, Меркурий, Юпитер, Сатурн и т.н.

Той, Михаил, е най-забележителното и най-важното същество в йерархията на архангелите. Древните евреи са наричали Михаил „лицето на Бога“. Както един човек се изявява чрез своите жестове и чрез израза на лицето си, така и в митологията на древните Йехова е бил разбран чрез Михаил. Йехова се е разкривал на посветения по такъв начин, че последният да може да схване нещо, което не би могъл никога по-рано да схване чрез способността си за разбиране, а именно, че Михаил е лицето на Йехова. Така са говорели древните евреи за Йехова-Михаил: Йехова, недостижимия, до когото човек не би могъл да стигне, както не може да се стигне до мисълта на някого, до неговите страдания и грижи, които се

крийт зад външния му израз. Михаил е външното проявление на Яхве или Йехова, както при човека познаваме проявлението на неговия аз по неговото чело или по лицето му.

И така, можем да кажем, че Йехова се проявява чрез Михаил, един от архангелите. Познаването на този, когото по-горе описахме като Яхве, не се ограничава само при древните евреи, а е било разпространено много по-надалече. И когато изследваме последните пет столетия преди християнската ера, откриваме, че през цялото това време се е осъществявало едно откровение чрез архангел Михаил.

Можем да открием това откровение в друга форма при Платон, Сократ, Аристотел в гръцката философия, даже и в древногръцките трагедии, през петте века преди събитието на Голгота.

Когато се постараем с помощта на окултните познания да хвърлим светлина върху това, което действително е ставало, можем да кажем, че Христос-Йехова е съществото, което е придружавало човечеството през цялата негова еволюция. Но в хода на епохите, следващи една след друга, Христос-Йехова постоянно се проявява чрез различни същества, които са от ранга на Михаил. Той, така да се каже, постоянно си избира друго лице, с което да се обръща към човечеството. И според това дали е избрано едно или друго същество от йерархията на архангелите, за да бъде посредник между Христос-Йехова и човечеството, на хората биват разкривани много различни идеи и схващания, импулси на чувствата, импулси на волята и т.н. Можем да опишем цялото време, което, така да се каже, заобикаля Мистерията на Голгота, като време на Михаил и да разглеждаме Михаил като посланик на Йехова.

Във времето, предхождащо Мистерията на Голгота с около 500 години и продължило няколко десетилетия след това, водещата култура на човечеството е носила, така да се каже, печата на Михаил. Благодарение на неговите качества, на силата му той е влял в човечеството това, което е трябвало да му се даде в този момент. След това са дошли други същества,

които също са били вдъхновители на човечеството от духовните светове – други същества от йерархията на архангелите.

Както вече споменахме, архангел Михаил е най-великият, най-могъщият, най-важният, така че една такава епоха като тази на Михаил е винаги най-важната или една от най-важните, които могат да се явят в еволюцията на човечеството. Защото епохите на различните архангели се повтарят и този факт е от най-голямо значение, а именно, че всяко същество от йерархията на архангелите задава основния характер на епохата. Те са главно водачите на различните народи, но понеже са ръководители на миналите епохи, в определен смисъл те са също така водачи на цялото човечество.

Що се отнася до Михаил, до нашия настоящ еволюционен цикъл е настъпила промяна, защото самият Михаил е преминал през развитие. И това е от голямо значение, защото според окултното познание от последните няколко десетилетия сме навлезли отново в епоха, вдъхновена от същото същество, което е вдъхновявало епохата, в която се е случила Мистерията на Голгота. От края на 19 век трябва да гледаме на Михаил като на водач на човечеството.

Ако искаме да разберем това, трябва да разгледаме Мистерията на Голгота от друга гледна точка и да се запитаме: „Кое в тази Мистерия е от най-важно значение?“ Това, че съществото, което се обозначава с името Христос, по онова време е преминало през Мистерията на Голгота и през портата на смъртта – това е от най-голямо значение. Никога в цялата еволюция на Земята не би могло да се говори за Мистерията на Голгота, без да се вземе предвид факта, че Христос е преминал през смъртта и че това е най-същественото в тази Мистерия.

Разгледайте природните закони. Посредством тяхното изучаване могат да бъдат разбрани много неща и в бъдещата еволюция на Земята ще бъде научено още повече чрез тях. Но трябва вече да сме истински мечтатели, ако не осъзнаем, че разбирането на живота като такъв е идеал, който може да бъде разбран само чрез развитие и никога чрез изучаването на при-

родните закони. Несъмнено в наши дни съществуват мечтатели, които вярват, че чрез познаването на науката с времето ще бъде постигнато истинско разбиране на принципа на живота. Обаче това никога няма да се случи. В хода на еволюцията на Земята чрез сетивата ще бъдат открити още много закони, но принципът на живота като такъв не може да се разкрие на света по този начин. Това може да стане само чрез средствата на окултното познание.

Ето защо животът ни се струва нещо, което тук, на Земята, е недостъпно за науката. И също както животът е недостъпен за човешкото знание, такъв е случаят и със смъртта по отношение на истинското знание, което се постига в свръхсетивните светове. В цялата област на свръхсетивните светове не съществува смърт. Човек може да умре само на Земята, във физическия свят или в световите, които по развитието си приличат на нашата Земя. И всички същества, които стоят йерархически по-високо от човека, не познават смъртта, те познават само различни състояния на съзнанието. Тяхното съзнание може да бъде временно понижено, така че да е подобно на нашето земно сънно състояние, но то може отново да се събуди от този сън. В духовния свят няма смърт, там съществува само преобразуване на съзнанието и големият страх, който човекът има, страхът от смъртта, не може да бъде изпитан от някого, който след смъртта си се е издигнал в свръхсетивните светове. В момента, в който човек преминава през портата на смъртта, неговото състояние се изразява в една интензивна чувствителност, но той може да съществува само или в ясно, или в затъмнено съзнание, и би било много странно, ако искаме да си представим, че някой би могъл да е мъртъв в свръхсетивните светове.

Следователно не съществува смърт за съществата, принадлежащи към висшите йерархии, с едно единствено изключение: това на Христос. Но за да може едно свръхсетивно същество като Христос да мине през смъртта, то трябва първо да слезе на Земята. И този е именно фактът, който има неиз-

меримо значение в Мистерията на Голгота, че едно същество, което в собственото си царство никога не би могло да изпита смъртта в сферата на своята воля, е трябвало да слезе на Земята, за да мине през една опитност, която е свойствена на човека, а именно да изпита смъртта. С това е свързана вътрешната връзка, онази дълбока вътрешна връзка между човечеството на Земята и Христос, като това същество преминава през смъртта, за да сподели тази съдба с човечеството. Както вече подчертах, тази смърт е от най-голямо значение главно за сегашната ни земна еволюция.

Често сме говорили за това, което действително се е случило тогава за нашата земна еволюция. Преди всичко едно същество, единствено по рода си, което дотогава е било само космическо същество чрез Мистерията на Голгота, чрез смъртта на Христос се съединява със земната еволюция. То влиза в еволюцията на Земята по времето на Мистерията на Голгота. По-рано то не е било там. То е принадлежало само към Космоса, но чрез Мистерията на Голгота слиза долу от Космоса и се възплъщава на Земята. Оттогава насетне то живее на Земята по такъв начин, свързва се с Земята така, че да живее в душите на хората на Земята и да преживее заедно с тях живота на Земята. Ето защо цялото време преди Мистерията на Голгота се явява време на подготовка в еволюцията на Земята. Мистерията на Голгота дава на Земята нейния смисъл.

Когато се случва Мистерията на Голгота, земното тяло на Исус от Назарет – както знаете от различни сведения, които притежаваме – бива предадено на елементите на Земята и от онова време насетне Христос е свързан с духовната сфера на Земята и живее в нея. Както казахме, извънредно трудно е да бъде описана Мистерията на Голгота, тъй като нямаме мярка, с която да можем да я сравним, но въпреки това ще се опитаме да се приближим към нея от една друга гледна точка. Както знаем, Христос е живял три години след кръщението му от Йоан в река Йордан в тялото на Исус от Назарет като човешко същество сред хората на Земята. Можем да наречем това зем-

но откровение на Христос във физическо човешко тяло. Как се проявява Христос от времето, когато в Мистерията на Голгота сваля физическото си тяло?

Естествено, трябва да си представим Христовото същество като необикновено възвишено същество, но въпреки че е толкова възвишено, все пак му е било възможно в продължение на три години след кръщението в река Йордан да се изразява в човешко тяло. Но как се проявява то от онова време насетне? То не се проявява вече във физическо тяло, защото тялото му е било предадено на физическата Земя и сега съставлява част от нея. На тези, които чрез изучаването на окултната наука са развили в себе си възможността да проникват с погледа си в тези отношения, то ще се разкрие така, че това същество да може да бъде познато отново като същество, принадлежащо към йерархията на ангелите. Както в продължение на трите години след кръщението в река Йордан Спасителят на света се е изявявал в човешко тяло – въпреки че Христовото същество е така неизмеримо възвишено, – така също от онова време насетне той се изявява по пряк начин като ангелско същество, като духовно същество, което стои с една степен по-високо от човешкото същество. Като такова същество той е могъл винаги да бъде намерен от тези, които са ясновиждащи. Като такъв той е бил постоянно свързан с еволюцията. Както е вярно, че когато е бил въплътен в тялото на Исус от Назарет, Христос е бил нещо много повече от човек, вярно е също и че Христовото същество е много повече от ангел. Това е само външният му облик. Обаче във факта, че така, както описахме, едно могъщо, възвишено същество е слязло от духовните светове и в продължение на три години е живяло в човешко тяло, е изразен също и другият факт, че през това време самото това същество се е издигнало с една степен по-високо в развитието си.

Когато такова същество извършва такова дело, когато приема човешка или ангелска форма, самото то напредва. И напредъка в развитието на Христос-Йехова посочихме с това, че Христос стига до състоянието, в което от сега нататък той

проявява самия себе си, не като човешко същество, не чрез своето отражение, чрез своята отразена светлина, не се проявява само чрез името на Йехова, а непосредствено. И тази е голямата разлика във всички учения и в цялата мъдрост, дошла след Мистерията на Голгота в еволюцията на Земята, че чрез идването на духа на Михаил на Земята, чрез неговото вдъхновение човечеството постепенно е могло да започне да разбира всичко, което означава Христовият импулс и Мистерията на Голгота. Но по онова време Михаил е бил първо посланик на Йехова, който е отражението на Христовия блясък. Той още не е бил посланикът на самия Христос.

Михаил е вдъхновявал човечеството няколко века, около 500 години преди Мистерията на Голгота, както вече беше посочено в древните мистерии на Платон и т.н. Обаче скоро след като се случва Мистерията на Голгота и Христос се съединява с еволюцията на Земята, престава непосредственото влияние на Михаил. По времето, когато са били писани древните документи, които притежаваме под формата на Евангелия – както описах това в книгата „Християнството като мистичен факт“, – самият Михаил не е могъл вече да вдъхновява човечеството. Но чрез неговите събратья сред архангелите то е било вдъхновявано така, че чрез инспирацията бива приета несъзнателно много душевна сила.

Самите автори на Евангелията са нямали ясно окултно познание, защото вдъхновението на Михаил приключва кратко време след събитието на Мистерията на Голгота. Другите архангели, събратьята на Михаил, не са могли да вдъхновяват човечеството по такъв начин, че да направят разбираема Мистерията на Голгота. Това обяснява отклоняващото вдъхновение на християнските учения. В тези учения много неща са вдъхновени от събратьята на Михаил. Те не са вдъхновени от самия Михаил и се намират в същото отношение с неговите инспирации, както планетите с мощното Слънце.

Едва сега в наше време има отново такава влияние, едно пряко вдъхновение от Михаил. Тази пряка инспирация от Ми-

хаил се подготвя от 16 век. По онова време архангелът, който стои най-близо до Михаил, е този, който дава инспирацията на човечеството, която води до усъвършенстването на естествената наука в нашето модерно време. Естествената наука на днешното време не произхожда от вдъхновението на Михаил, а от един от неговите събратя, архангел Гавраил. Това научно вдъхновение клони към създаване на една наука, на един възглед, който дава разбиране само за материалния свят и е свързано с физическия мозък.

В последните няколко десетилетия Михаил отново заема мястото на този вдъхновител на науката и през следващите няколко века Михаил ще даде на света нещо, което в духовен смисъл е също толкова важно – дори още по-важно, защото е още по-духовно, – което е неизмеримо по-важно от материалната наука, която напредва поетапно от 16 век насетне. Точно както неговият събрат архангел дарява естествената наука в миналото на човечеството, така в бъдеще Михаил ще ни даде духовното познание, в първите наченки на което се намираме сега. Точно както Михаил бива изпратен като посланик на Йехова, като отражение на Христос 500 години преди Мистерията на Голгота, за да даде своя отпечатък на онази ера, точно както тогава той е посланик на Йехова, така сега за нашето време Михаил става посланик на самия Христос. Точно както в древните еврейски времена, които представляват непосредствена подготовка за Мистерията на Голгота, древните еврейски посветени са могли да се обръщат към Михаил като към външно откровение на Яхве или Йехова, така сега ние сме в състояние да се обърнем към Михаил, който от посланик на Йехова е станал посланик на Христос, за да получим от него през следващите няколко столетия духовното откровение, което ще ни разкрива все повече и повече Мистерията на Голгота. Това, което се е случило преди 2000 години, но с което светът е могъл да бъде запознат само чрез различните християнски секти, и дълбочините на което ще могат да бъдат разкрити едва през 20 век, когато вместо науката бъде признато духовното

познание – дар от Михаил, – това е, което трябва да изпълни нашите сърца с неизмеримо дълбоки чувства по отношение на духовните неща в нашето време. Ние ще можем да узнаем, че в последните няколко десетилетия се е отворила една врата, през която може да дойде разбиране.

Михаил може да ни даде нова духовна светлина, която можем да разглеждаме като преобразуване на светлината, дадена от него по времето на Мистерията на Голгота. И хората на нашето време могат да застанат в тази светлина. Ако можем да почувстваме това, можем да разберем цялото значение на новата епоха, която произлиза именно сега от нашата. Ние можем да забележим зазоряването на едно духовно откровение, което ще навлезе в живота на човечеството на Земята през следващите няколко века. Действително, тъй като човечеството е станало по-свободно, отколкото е било по-рано, ще бъдем способни чрез собствената си воля да вървим напред така, че да можем да приемем това откровение.

Сега искаме да насочим вниманието върху събитието във висшите светове, което довежда до това променено състояние, до времето на възобновяването на Мистерията на Голгота. Когато насочим поглед към онова време, си спомняме за това, което сигурно често е струяло през душата ни, за случилото се тогава при кръщението в река Йордан, когато Христос се проявява в човешка форма, която е видима сред хората на Земята. По-нататък искаме да изпълним душата си с мисълта как тогава Христос, що се отнася до външната му форма, се съединява с йерархията на ангелите и оттогава, от онова време насетне живее невидим в Земята.

Нека си спомним за вече казаното, а именно, че в невидимите светове не съществува смърт. Поради това, че слиза в нашия свят, самият Христос преминава през смърт, подобна на тази на хората. Когато отново става чисто духовно същество, той завинаги запазва спомена за своята смърт. Обаче като същество от ранга на ангелите, в което от тогава нататък се проявява външно, той може да изпитва само понижаване на

съзнанието.

Чрез това, което от 16 век става необходимо за еволюцията на Земята, а именно триумфа на естествената наука на все по-високо и по-високо ниво, който има значение също и за невидимите светове, с тържествуването на естествената наука в цялата еволюция на човечеството навлиза нещо, което е от значение и за невидимите светове. С триумфа на науката в човечеството проникват материалистически и агностически чувства с по-голяма интензивност, отколкото е бил случаят до тогава. И по-рано са съществували материалистически тенденции, но не е съществувала тази интензивност на материализма, каквато става господстваща от 16 век насам. Когато влизат в духовните светове през портата на смъртта, хората отнасят там със себе си все повече и повече резултата от материалистическите си идеи, добити на Земята, така че след 16 век в духовните светове биват пренесени все повече семена на земния материализъм. Тези семена се развиват по определен начин.

Въпреки че Христос идва в древната еврейска раса и там е доведен до неговата смърт, ангелското същество, което от тогава насетне се явява външната форма на Христос, в хода на 19 век претърпява едно изгасване на съзнанието като резултат от противниковите материалистически сили, внесени в духовните светове от човешките души, преминали през портата на смъртта. И настъпването на безсъзнание в духовните светове по гореописания начин ще бъде възкресението на Христовото съзнание в душите на хората на Земята между раждането и смъртта през 20 век. Ето защо в определен смисъл можем да предскажем, че от 20 век това, което човечеството е изгубило като съзнание, със сигурност отново ще възлезе за ясновидското виждане. Отначало само малцина, след това все по-голям брой хора през 20 век ще станат способни да долавят явяването на етерния Христос, т.е. на Христос в облика на ангел. Заради човечеството е станало това, което можем да наречем разрушаване на съзнанието в световите, които се намират не-

посредствено над нашия физически свят и в които Христос е станал видим във времето между Мистерията на Голгота и днешния ден.

Може да се каже, че по времето на Мистерията на Голгота в един малко познат край от Палестина се случва нещо, което фактически е най-великото събитие, което някога се е случило в човечеството, но на което малцина от тогавашните хора обръщат внимание. Щом е могло да стане нещо подобно, можем ли тогава да се учудваме, когато чуваме какво се е случило през 19 век, когато тези, които от 16 век насам са преминавали през портата на смъртта, се противопоставят на Христос?

„Семената на материализма“, които след 16 век биват внасяни в духовния свят във все по-голяма степен от преминаващите през портата на смъртта души и които предизвикват все по-голям мрак, изграждат „тъмната сфера на материализма“. Тази тъмна сфера е поета от Христос в неговото съществуване в смисъла на манихейския принцип, за да бъде преобразувано. В ангелското същество, в което Христовото същество се проявява от Мистерията на Голгота насетне, тя предизвиква „духовна смърт чрез задушаване“. Тази жертва на Христос през 19 век е сравнима с жертвата на физическия план в Мистерията на Голгота и може да се обозначи като второто разпване на Христос на етерен план. Тази духовна смърт чрез задушаване причинява унищожаването на съзнанието на това ангелско същество, представлява повторение на Мистерията на Голгота в световите, намиращи се непосредствено зад нашите, за да може да се осъществи съживяване на по-рано скритото Христово съзнание в душите на хората на Земята. Това съживяване ще се превърне в ясновидско виждане на човечеството през 20 век.

Така от 20 век Христовото съзнание може да бъде съединено със земното съзнание на човечеството, защото умирането на Христовото съзнание в сферата на ангелите през 19 век означава възкръсване на непосредственото Христово съзнание в

земната сфера. Т.е. от 20 век нататък животът на Христос ще бъде все повече чувстван в душите на хората като пряко лично изживяване.

Точно както малцината, които в онези дни са могли да четат знаменията на времето, били са в състояние да разглеждат Мистерията на Голгота така, че да могат да схванат как това велико, могъщо същество е слязло от духовните светове, за да живее на Земята и да мине през смъртта, с цел чрез неговата смърт веществата на съществото му да могат да бъдат включени в Земята, така и ние можем да видим, да имаме възприятието, че в определени светове, които се намират непосредствено зад нашия свят, е станала един вид духовна смърт, прекратяване на съзнанието, а с това и повторение на Мистерията на Голгота, за да може да се осъществи оживяване на преди това скритото Христово съзнание в душите на хората на Земята.

От Мистерията на Голгота насам мнозина са могли да възвестят името на Христос, а от 20 век ще има непрекъснато нарастващ брой хора, които ще могат да предават знанието за Христовото същество, което се дава в духовната наука. Те ще могат да го научават от собствен опит и да го възвестяват. Христос бе разпнат вече два пъти: единия път физически във физическия свят в началото на нашата ера и втори път през 19 век, духовно, по описания начин. Може да се каже, че човечеството е преживяло възкресението на неговото тяло едно време, а ще преживее възкресението на неговото съзнание през 20 век.

Това, което можах да загатна само с няколко думи, ще проникне постепенно в човешките души и посредникът, пратеникът ще бъде архангел Михаил, който сега е посланик на Христос. Така както по-рано той е ръководил душите на хората, за да могат те да разберат направлението на неговия живот от Небето към Земята, така сега подготвя човечеството, за да може то да стане способно да преживее посоката на Христовото съзнание от състоянието на безсъзнание към състояние на съзнание. И точно както по време на земния живот на Христос

по-голяма част от неговите съвременници е била неспособна да повярва какво могъщо събитие е станало в еволюцията на Земята, така и в наше време външният свят се стреми към увеличаване на силата на материализма и дълго време ще продължи да счита това, за което днес говорихме, за фантазия, за мечтателство, може също и за глупост. Така те ще гледат и на истината за архангел Михаил, който в настоящето започва отново да изявява Христос. Въпреки всичко мнозина ще разпознаят това, което започва сега, като зазоряване и това, което в течение на бъдещите столетия ще се влее в човешките души като едно слънце, защото Михаил винаги може да бъде сравнен със слънце. И макар и мнозина да не признаят това ново откровение на архангел Михаил, то въпреки това ще се разпространи сред хората.

Това е, което днес може да се каже за отношението на Мистерията на Голгота, която се е случила в началото на нашето летоброене, към Мистерията на Голгота, както тя трябва да бъде разбрана днес. Нека направим тези чувства свои, като разберем, че само така можем да станем истински последователи на духовната наука. От време на време ще идват други откровения, за които трябва да държим отворени ума и сърцето си. Не трябва ли да усещаме, че би било твърде егоистично от наша страна да имаме тези чувства само за наше собствено вътрешно удовлетворение? Нека по-добре да почувстваме, че наш сериозен дълг, както познахме този дълг чрез духовната наука, е да бъдем готови да станем инструменти за таква откровение. И въпреки че сме само едно малко общество в цялото човечество, което се стреми да разбере новата истина за Мистерията на Голгота, да схване това ново откровение на Михаил, ние все пак изграждаме една нова сила, която не зависи ни най-малко от вярата в това откровение, а зависи само и единствено от това откровение, от самата истина.

Тогава напълно спокойно ще разберем, че само единици от нас са подготвени да обяснят на света следното, доколкото той иска да го чуе: от сега нататък съществува ново открово-

вение на Христос. Ние искаме да сме готови да го признаем, искаме да принадлежим към онзи малък кръг хора, който иска да помогне то да стане по-голямо, да стане трайно, искаме да градим върху вътрешната сила на едно такова откровение, така че то да може да се разпространи сред останалото човечество, защото това познание постепенно ще стане достойние на всички.

Това е, което наричаме мъдрост и което някои могат да нарекат глупост и безумие. За да стоим здраво на двата си крака, е нужно само днес да си спомним за това, че сегашното време е времето на второто Михайлово откровение, а също и за това, което един древен посветен е казал по времето на първото Михайлово откровение: „Това, което за хората често изглежда като глупост, пред Бога е мъдрост⁴.“

Нека днес се опитаме да извлечем за самите себе си силата от такива чувства, от такова духовно познание, което в много отношения ще се струва глупост на хората. Нека съберем смелост да признаем, че това, което изглежда глупост за тези, които разчитат само на сетивата, за нас може да е мъдрост и светлина и едно по-ясно разбиране на свръхсетивните духовни светове, към които искаме да се стремим с цялата сила на душите и убеждението си.

3

МИХАИЛОВИЯТ ИМПУЛС
И МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Първа лекция, Щутгарт, 18 май 1913 г.

При последното ми посещение тук, при Вас, в две лекции⁵ можах да изложа някои неща за живота между смъртта и ново раждане. Тогава също така бях избрал гледната точка да обхвамна с поглед цялата важност и значение на познанието за живота между смърт и ново раждане, защото силите и съществата, с които се среща човекът там, участват и в нашия живот, който протича между раждане и смърт.

Днес най-напред ще стане дума за някои неща, които могат да изведат пред погледа ни от цялостния характер на съвременната културна епоха голямата мисия на антропософския светоглед. Ние в действителност – често съм подчертавал това и съм говорил по-подробно за него – се намираме в един важен отрязък от човешкото земно развитие. Често съм подчертавал, че и ако при повърхностно разглеждане на еволюцията на човечеството на Земята човек не рядко да нарича преходна всяка епоха, то, изхождайки от определена гледна точка, нашата епоха може би трябва да се нарече не точно преходна, а епоха, важна за цялото развитие на човечеството.

Като първа гледна точка, която искам да изложа пред Вас днес, е тази, която вече често съм споменавал, а именно, че антропософията, за която знаем, че днес трябва да намери своето място в човешкия културен живот поради необходимостите на земното развитие, че антропософията, ако и резултатите от нея да могат да се изследват само от школуваната душа на духовния изследовател, все пак може да бъде разбрана от всяка човешка душа, стига само тя да иска това и да подхожда към нещата достатъчно безпристрастно.

Разбира се, веднага може да се възрази: „Да, но все пак само малцина имат такъв вид съзнание, че това, за което го-

вори антропософията, им се струва вярно.“ А болшинството хора разглеждат идващото от духовната наука като фантазърство, мечтания, ако не и – нали го чухме вчера⁶ – като една от седемте секти на гибелта.

Какво лежи в основата на това? Може ли срещу факта, че все още има огромен брой съвременни хора, които казват: „Да, ние не можем да разберем антропософията, тя ни се струва като фантазърство“ – може ли срещу това да се поддържа твърдението, че тази истина, която се разбира от малцина, е все пак познаваема за непредубедения човешки ум?

Във вчерашната публична лекция се занимавах с проблема как могат да се постигнат свръхсетивни познания така, че определени сили на душата да могат да се освободят от тяхното проникване в тялото. Споменах как могат да станат свободни силите на мисленето, на говора и на волята, как те могат да се еманципират от тялото, така че да въздействат в чисто душевното, в духовно-душевното и че тогава те стават силите, които се усъвършенстват чрез медитация, концентрация и съзерцание и които тогава проникват в свръхсетивните светове. Всички сили, които дават възможност да се проникне в свръхсетивните светове, идват от там, че човекът може да освободи душата си от всичко, с което е свързан в тялото. Следователно при познавателните сили, с които могат да се изследват свръхсетивните светове, си имаме работа със свободни от тялото душевни сили.

Обаче в обикновения ежедневен живот съществува една душевна сила, която в известен смисъл вече има в себе си това, към което се стремим с другите си душевни сили при духовното изследване, и тази душевна сила е силата на мислене, както се изразява тя в обикновения, непредубеден, здрав човешки разсъдък. Именно тази обикновена сила на мислене при определени предпоставки, без да се развива по-нататък, вече може сама да се явява като нещо свободно от тялото.

С мисленето именно нещата стоят по следния начин. Мисленето, което всяка душа днес може да има в себе си като

сила, в известен смисъл има две лица, представлява главата на бог Янус. То е зависимо или от мозъка, т.е. води до съзнанието като мисли само това, което се отразява в мозъка, в нервната система. Тогава то е по-пасивно и представлява мислене, което иска да се опре на инструмента на мозъка. Или пък мисленето може просто да се освободи – без каквато и да е медитация – чрез вътрешно събиране на сили, като осъзнае самото себе си в истинската си същност, така че да се откъсне от опората на мозъка: тогава то представлява едно по-активно мислене.

И двете са страни на здравото човешко мислене, каквото днес може да има всяка душа. Мисленето е във всяка душа, обаче може да се използва по два начина. Първо, човекът може да укрепне в самия себе си, може да изкове мисли в самия себе си. Тогава това мислене в активността си е такова, че може да обхване всичко, дори привидно най-смелите твърдения на духовното изследване. Ако обаче мисленето не желае да събере сили в себе си, да обхване себе си в своята активност, тогава то трябва да се опре на инструмента на мисленето, на мозъка, и изобщо произвежда само мисли, които могат да се разберат с инструмента на мозъка. Тогава човекът не мисли активно, а пасивно.

Това разделение на активни и пасивни мислители е по-важно от почти всяко друго – наистина не за непосредственото настояще, а за бъдещето. Тези, които изградят в себе си по-самостоятелно, вътрешно свободно мислене, които могат да мислят активно, ще бъдат подтикнати от импулса на това мислене към духовно-научното изследване. Тези, които не желаят да мислят активно, а само в зависимост от мозъка, ще кажат, че антропософското изследване е фантазърство, защото си нямат никакво понятие от това, което може да се обхване в едно свободно мислене, защото искат да са отдадени на инструмента на мозъка. Така че може да се каже, че те не искат да мислят сами по себе си, а се оставят да мислят в себе си за самите себе си.

Точно от тази гледна точка приобщеността или отноше-

нието към антропософския светоглед днес по принцип е въпрос на вътрешно усърдие, на вътрешно укрепване или пък на вътрешен комфорт и вътрешен мързел. Мисленето, което желае да бъде усърдно, което иска да укрепне вътрешно, разбира резултатите на духовната наука, а това, което иска да си служи с патерици, с инструмент, който иска просто да доведе до съзанието мислите, отразяващи се в мозъка, иска да е удобно и да се остави да мисли само в себе си. Заради собственото си удобство то намира за нужно да отхвърли антропософското изследване. Всички философии и всички писания, които се вливат в света и възприемат привидно научен и интелектуален характер и казват, че не можело да се разбере какво може да създаде антропософското изследване, се основават на едно първоначално несъзнавано, но дълбоко вътрешно удобство на човешкото мислене, което не иска да стане активно, а да остане пасивно. Приобщеността към антропософския светоглед не е удобна.

По принцип това е истината по въпроса. И ако ходите на събрания, които вече не се наричат материалистически, а може би монистични и които се изказват за „фантазиите“ на духовната наука, това има в основата си нещо различно от това, което се говори на тези събрания. В неговата основа лежи неспособността да се напредва към активно мислене, в основата му лежи арогантността – защото те не искат да се издигнат до активно мислене, – да направят удобството на пасивното мислене най-висш принцип на човешкото изследване.

Комфортът в използването на душевните сили в обикновения живот понякога води до нещо, което се наблюдава доста често. Когато някой иска да чуе една или друга реч и му е твърде удобно да следва изложението, малко по малко заспива и проспива това, което всъщност е възнамерявал да научи, а може би което не е възнамерявал да научи. С такова проспиване на един необходим импулс за развитие на човечеството ще си имаме работа при всички, които не могат да се издигнат към активно мислене в съвременността и в близкото бъдеще. Ще се

проспи най-важното. Защото, ако и едни или други хора да не искат да знаят нищо за разиграващото се в нашия сетивен свят, зад него лежат свръхсетивните същностни сили, свръхсетивни процеси. Затова, въпреки че една част от човечеството иска да проспи това, което всъщност се случва, свръхсетивните процеси все пак ще се разиграват. В нашата съвременна епоха си имаме работа с важни свръхсетивни процеси! И всички сетивни процеси се явяват външните проявления на свръхсетивни процеси. Ако прозрем, така да се каже, през воала, в който се представят всички сетивни процеси на развитието на нашата епоха, зад този воал стигаме до свръхсетивните процеси. И за да охарактеризираме свръхсетивните процеси, които са важни точно сега, искаме да си спомним за това, че целият живот във вселената почива върху вечно растящ процес на развитие.

Ако проследим пътя на развитие на човека, първо го намираме съгласно първоначалното му устройство в древната сатурнова епоха. Откриваме го проникнат с нов елемент в епохата на старото Слънце, още по-развит в епохата на старата Луна и с четвъртия елемент, аза, в земната епоха. Знаем, че душевните му сили в епохата на Юпитер ще приемат такава форма, че той ще може да се сравни със съществата от йерархията на ангелите.

Така както човекът напредва и се издига в развитието си, така напредват и другите същества от отделните йерархии от ниски към по-високи степени. Не само човешката йерархия подлежи на такова постоянно растящо развитие, а и йерархиите, стоящи над човека.

Нека от тези йерархии вземем тази, която стои с две степени по-високо от човешката, йерархията на архангелите. Още вчера казах, че днес по принцип, от някои гледни точки, не се гледа с лошо око, когато се говори за духа въобще. Ако обаче се мине към класи, категории, индивиди, както се прави при растенията, животните и други области в естествената наука, днешният културен човек смята това за нещо много лошо. Все пак трябва да го направим, ако искаме да се занимаем с духов-

ния свят по конкретен начин.

Ако вземем лекционния цикъл, който изнесох в Кристияния⁷ за развитието на народите, виждате, че развитието на народите е свързано с йерархията на архангелите. Следващите една след друга епохи се намират под ръководството на прасилите, на архаите, духовете на личността.

Ако вземем най-важните същества от ранга на архангелите, имаме имена, с които се срещаме и в други ситуации, които можем да използваме като другите имена: Рафаил, Гавраил, Михаил и т.н.

Тези същества можем да назовем с такива имена, защото името изобщо не е същественото. Ние ги наименуваме така, както наричаме с имена и други неща. Те играят определена роля в това, което намираме като факти на свръхсетивното развитие. От това свръхсетивно развитие обаче зависи нашето сетивно развитие.

Използвайки методите на духовната наука, ние действително можем много добре да направим разлика между отделните същества от йерархията на архангелите. Не абстрактно просто чрез имена, а можем да ги различаваме така, че да виждаме най-важните културни импулси, които се проявяват външно в сетивния свят в едно кътче от Земята например през първите християнски столетия, управлявани от друго същество, различно от това, което е управлявало най-важните културни импулси при водещите народи да кажем през 12 и 13 век, и от това, което управлява нашето културно развитие.

Нека най-напред останем при това, което касае собственото ни културно развитие. Тук трябва ясно да направим разлика между характера на епохата, започнала някъде през 15, 16 век, чийто най-важен знак е появата на новите естествени науки, която ги довежда до ръста, който намираме през 19 век и на който не можем да спрем да се възхищаваме.

Когато обхванем с поглед тези векове на естественонаучната работа на цялото човечество, трябва да кажем, че тя е ръководена от определени народи, които са напътствани от

сврѣхсетивния свят от едно напълно определено същество от йерархията на архангелите и това същество се различава съвсем точно от съществото, което ръководи сега нашата започваща културна епоха от сврѣхсетивния свят. Ако искаме да дадем имена, станали обичайни на запад, за тези управляващи същества от йерархията на архангелите, можем да кажем, че от времето на Христос насетне различни същества са били ръководещи за прогресиращата култура. Без да искаме непременно да се придържаме към тези имена, бих искал да изброя имената от един ранг същества от йерархията на архангелите, както се назовават имената на хора, които участват в някакъв процес на физическия план, една редица същества от йерархията на архангелите, които са управлявали прогресиращата култура: Орифиел, Анаил, Захараил, Рафаил, Самаил, Гавраил, Михаил.

Гавраил е бил водещият дух в културния период, наскоро изтекъл за духовния свят с последната третина на 19 век. Защото действително с тази последна третина на 19 век – и това ще става все по-очевидно – започна една епоха, през която от сврѣхсетивния свят в сетивния ще се вляят съвсем различни влияния и импулси. Докато през изтеклата епоха човешките души са били насочвани предимно към това, което сетивата могат да видят, което разсъдъкът може да разбере, хората от идващата епоха, които не желаят да проспят прогресиращото развитие, ще трябва все повече да обръщат внимание на това как сврѣхсетивната мъдрост и познания проникват от сврѣхсетивните светове в земното сетивно развитие.

Ако искаме да охарактеризираме това външно, бихме могли да кажем, че през изтеклата епоха сврѣхсетивните същества са имали достатъчно работа да държат по възможност настрана от физическия живот инспирациите, интуициите, които могат да се вляят от сврѣхсетивните светове. Йерархиите са играли роля в предотвратяването на това такива интуиции и инспирации да се вляят в душите.

От сега нататък сврѣхсетивните сили ще бъдат насочвани

и управлявани от свръхсетивния свят така, че по възможност много инспирации и интуиции да могат да се влеят в човешката душа, така че тя да стане способна да разбере знанието за имагинация, инспирация и интуиция. Колкото лишена от всички инспирирани същества, от всички познания за духовното беше изтеклата епоха, толкова изпълнени с инспирирани, с интуитивни същества ще бъдат истински живите културни импулси на следващата епоха.

Преди петдесет години щеше да е невъзможно на хората да се говори това, което днес може да се говори на Вас поради необходимия ход на мировото развитие, защото тогава щеше да е невъзможно тези неща да се получат непосредствено от духовните светове. Вратата сега е отворена. И както изминалите времена са били най-подходящи за развитието на разсъдъка, така следващото време ще е най-подходящо за развитието на инспирацията и интуицията.

Силно се сблъскват две епохи: едната – несклонна към каквито и да е инспирации, и друга, през която доста могъщи сили ще се борят с всички средства срещу всички инспирации, в която обаче ще съществува възможността да се приема инспирация и тя да се направи задаваща тона в човешките души.

Ако погледнем по-нататък в нещата, откриваме, че свръхсетивните сили, които не са могли да се влеят непосредствено в човешките души през изтеклата епоха, не са били бездейни. Това, което една външна физиология не може да констатира, все пак е истина: в епохата на Гавраил също се е работело от свръхсетивния свят в сетивния. Тази работа се е вършела по физическото тяло на човека. Вътре в предната част на мозъка в тази епоха са възникнали фини структури, които малко по малко по времето на управлението на Гавраил са се внедрили в човешките поколения, благодарение на което в по-голямата си част хората се раждат с мозък, който тук, в предната си част, има различни, по-фини структури, какъвто още не е бил случат при хората от 12 и 13 век.

Това е била задачата на епохата, през която хората са на-

сочвали ума си към физическо-сетивното начало, били са затворени към инспирацията, така че импулсите от свръхсетивния свят са се изливали вътре в телесността и са се образували тези фини структури в мозъка.

Все повече тези структури ще са налице при тези, които сега се почувстват способни да напредват към активно мислене и към разбиране на духовната наука. И тогава в нашата епоха, в епохата, в чието начало всъщност едва се намираме, свръхсетивните сили няма да се изразходват за образуване на структури в мозъка, а ще се вливат непосредствено в душите, за да работят чрез имагинация и инспирация, ще се вливат в човешките души. Това е управлението на Михаил.

Така че две същества от ранга на архангелите се различават по това, че едното, Гавраил, който е ръководел хората непосредствено преди нашата епоха, е работел за по-финото изграждане на мозъка, и че този, който сега започва да работи, няма задачата да преобразува някой човешки орган, а да внедри в човешките души разбиране за духовната наука. Така разграничаваме едно от друго съществата, принадлежащи към йерархията на архангелите.

С тези два примера се опитам да представя пред Вас конкретни качества и характерни черти на тези две същества. Ние не искаме да се задоволим с имена, защото както когато не знаем нищо за някого, ако знаем единствено, че той се казва Мюлер, така не знаем кой знае какво за Гавраил, ако знаем само неговото име. Обаче знаем нещо за някого, ако можем да посочим, че той е състрадателен човек, че е направил едно или друго. По същия начин знаем нещо за дадено свръхсетивно същество, ако можем да кажем, че то излива сили във физическото човешко тяло, силите, които са направили да възникнат определени структури в предните лобове на мозъка, благодарение на човешката размножителна сила. И ние характеризираме правилно духа, съществото, което следва след него, ако посочим неговата дейност за постигане на разбиране за инспирираните, интуитивните истини. Не толкова за духовния

изследовател, за самия инициран, а за тези, които искат да разберат духовното изследване, които искат да преминат към активно мислене, работи и ще работи Михаил, когато силите на активното мислене все повече се натрупат в човечеството през следващите столетия.

Този преход е по-важен и в един друг аспект. Благодарение на случилото се в него в процес на формиране е едно човечество, което благодарение на своята организация е в състояние в бъдещи възплъщения да гледа назад с помощта на паметта си към предишни инкарнации. Обаче човечеството първо трябва да се постави в тази позиция.

Човек не може да си спомни за нещо, за което никога не е мислил. Ако някой вечер, без да мисли, си свали маншетите и без да мисли постави копчетата им някъде, той не може да ги намери на сутринта, защото не е мислил за тях. Ако той запомни в мисълта си, ако се опита да запечата в нея картината на обкръжението на копчетата, които е свалил, на следващата сутрин веднага ще отиде на мястото, където ги е сложил.

Така както това важи за обикновения живот по отношение на способността за спомняне, така би трябвало да се разбира то за големия хоризонт по отношение на предишни земни животи. Първо трябва да си спомним за най-съкровената същност на душата си, за това, което действително преминава в същността на душата. Обаче за целта първо трябва да сме разбрали тази най-съкровена същност. Това можем да направим само чрез окултно обучение. Ако в предишното си възплъщение човек не се е постарал да има мисълта за същността на душата си, той няма да може и да си спомни, независимо колко добре е организиран. Хората ще са организирани да си спомнят, но отначало ще усещат тази организация като болест, като нервност, като ужасно състояние, ако не могат да я използват. Защото те ще са организирани така, че да могат да си спомнят, но няма да имат нищо, за което да могат да си спомнят. Когато човекът има впечатления, които не може да оползотвори, когато има в себе си органи, които не може да използва, той се

разболява.

Срещаме се с това, че хората през следващите епохи ще са организирани така, че да могат да си спомнят за предишни земни животи, но ще могат да си спомнят само тези, които имат какво да си спомнят, които следователно са познали чрез окултно обучение същността на човешката душа в уникалното ѝ качество като част от духовния свят. Във всеки живот, който следва след друг, в който човек е познал душата си като духовна същност, идва споменът за предишни земни животи.

Така че се намираме във важна повратна точка. Да се разбере духовната наука по същество не значи нищо друго освен да имаш чувството за тази повратна точка в наше време.

Не всички същества, принадлежащи към йерархията на архангелите, са устроени по еднакъв начин. Те не са равни по ранг. Когато говорим за йерархията на архангелите, можем да кажем, че те се редуват така, както казах. Обаче най-високият по ранг, същевременно главният е този, който започва да поема ръководството в нашата епоха – Михаил. Той е от редицата на архангелите, но в известен смисъл е най-напредналият. Протича процес на развитие и той обхваща всички същества. Всички същества се намират в процес на растеж и ние живеем в епохата, в която Михаил, най-висшият сред архангелите, преминава в реда на архаите. Той постепенно ще премине на ръководна позиция, ще стане дух на времето, ръководно същество за цялото човечество.

Това е най-важното, това е изключително важното на нашата епоха, че разбираме, че това, което още не е съществувало във всички предшестващи епохи, не е съществувало за цялото човечество, сега може да бъде, трябва да стане благо за цялото човечество. Това, което досега се е появявало при отделни народи – духовно задълбочаване, – сега може да бъде всеобщо.

И когато посочваме това, което се случва зад сетивния свят, можем да посочим и разиграващото се в сетивния свят като външен израз на току-що описаното: че зад сетивния свят

се разиграва едно извисяване на архангел Михаил.

Досега човекът е могъл да бъде личност. В бъдеще той също ще може да бъде личност, но по начин, различен от този, който е бил възможен до нашата епоха. Човекът в известен смисъл винаги е участвал в свръхсетивните светове, най-малкото е можел да го прави със своя душевен живот. Но личната нотка, личната окраска, която човекът е изпитал в този сетивен свят, не е идвала от горе надолу, а от долу нагоре, тя е идвала от Луцифер. Луцифер е правел личността. Затова досега е можело да се каже, че човекът не може да проникне в свръхсетивния свят с личността си, не може да внесе личността си в духовния свят, той трябва да заличи своята личност, иначе замърсява духовния свят.

В бъдеще ще е дълг на човека да остави личността си да бъде вдъхновена из отгоре, така че да може да приеме това, което трябва да изтече от духовния свят. Личността ще получава своята нотка благодарение на това, което съумее да възприеме като духовни познания, личността ще се превърне в нещо съвсем различно в бъдещите времена. До известна степен преди човекът е бил личност посредством това, с което е отклонен от духовното, чрез това, което е било отпечатано в него от тялото. В бъдеще той ще трябва да бъде личност посредством това, което съумее да преработи, да приеме в себе си от духовния свят.

Чрез кръвта си, чрез темперамента си, чрез неща, идващи отдолу, хората са били личности в миналото, и тези личности са били облъчвани от свръхсетивното с неиндивидуални елементи. Чрез темперамента, кръвта и т.н. човек все по-малко ще може да бъде личност в бъдеще. Но той ще го може благодарение на участието си в свръхсетивния свят. Чак до характера ще потече това, което съдържат свръхсетивните импулси. Това ще породи импулсът на Михаил, който именно въвежда в човешката душа разбирането за духовния живот. Хората с изявен личностен характер ще притежават такъв в бъдеще поради факта, че изразяват едно или друго чрез разбиране на

свръхсетивните светове. Александровците, Цезаровците и Наполеоновците принадлежат на миналото. В тях действително се е вливал свръхсетивният елемент, но висшата личностна окраска те са имали благодарение на това, което са получили от долу нагоре. Хората, които са личности поради начина, по който внасят духовния свят в сетивния, хората, които внасят личност в човечеството, изхождайки от душата си, ще бъдат личностите, които ще сменят Александровците, Цезаровците и Наполеоновците. Силата на човешките дела в бъдещето ще се поражда от силата на духовния елемент, който ще се влива в тези човешки дела.

Всичко това се числи към важното на прехода от една епоха към друга. Но това, което именно характеризира най-значителния преход, е преходът от епохата на Гавраил към епохата на Михаил в нашия период на развитие.

Това, което казахме днес, може да бъде разбрано напълно също и със здравия човешки разсъдък, стига само да сме достатъчно свободни от предубеждения да погледнем в нашето време и да видим как се сблъскват две възможности чак до последната третина на 19 век.

Първата възможност е да се изгради светоглед, изхождайки от естествознанието. Днес това е отживелица, нещо архаично. То вече не подхожда на характера на епохата. Хората все още го правят, защото все още се придържат към това, което идва от старите времена. В характера на епохата е светоглед да се кове от инспирациите от духовния свят и от тяхното разбиране. Това трябва да възприемем като чувство, като усещане в душата си и тогава се научаваме да знаем какво означава антропософският светоглед за отделните души, научаваме се да усещаме какво представлява развитието за човечество. Тогава ще ни бъде разрешено да бъдем участници в нещо значимо.

Сега нека Ви напомня за нещо, което вплетох в лекциите, които изнесох тук последния път⁸, в лекциите за промяната на функцията на Буда. Това е също точка, която трябва да свърже казаното днес с това, което ще разгледам в следващата лекция.

Затова искам да приключа днешните разглеждания с един въпрос, с въпроса, който може да се надигне във всяка душа и който ще ни отведе от важните неща, които разгледахме днес, към нещо още по-важно.

Ако се е случило издигане на Михаил, ако той е станал водещ дух на западната култура, кой заема неговото място? Мястото следва да бъде запълнено. Всяка душа трябва да си каже така: „Следователно трябва също и един ангел да претърпи издигане, да бъде повишен и да влезе в редицата на архангелите. Кой е той?“

С този въпрос искам да завърша, за да Ви преведа към още по-важни разглеждания, които ще ни занимават вдругиден.

Днес исках да представя пред Вашите души най-важната характеристика на прехода: факта, че душите, които могат да съберат силите си дотам, могат да намерят разбиране за свръхсетивните истини. Защото така искат стоящите зад човечеството, водещите еволюцията на човечеството мирови сили. И отражението на това в сетивния свят е, че личността възприема един напълно различен нюанс. Докато през изтеклата епоха окраската на личността е била давана от отдолу от темперамента и кръвта, в бъдеще елементът на духовното разбиране ще задава тона за личността в новата епоха.

Важно е да се разбере това, но още по-важно е то да се почувства.

От тази точка вдругиден ще преминем към едно важно разглеждане, което може да проникне във всяка една от нашите души.

МИХАИЛОВИЯТ ИМПУЛС И МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Втора лекция, Щутгарт, 20 май 1913 г.

Опитахме се да хвърлим малко светлина върху това, което представлява характерът на нашата съвременна епоха от гледната точка на мировата закономерност, и не трябваше да подминем една такава характеристика на нашата епоха. Защото когато говорим за духовните сили, за духовните импулси на дадена епоха, това са тези сили, тези импулси, които действат вътре във всяка една отделна от нашите души. И не можем да имаме правилната опора за нашите души, ако не съумеем да се поставим в отношение с тези сили, с тези импулси на нашата епоха, които същевременно представляват духовните сили и импулси на собствената ни душа.

Напълно е вярно – както всеки един от Вас установява защо вярва в едно или друго в духовната наука, – че в душите на тези, които пристъпват към духовната наука искрено и честно, може би несъзнавано живее чувството, подтикът, който идва от истинските духовни импулси на нашето време.

Вчера се опитах да охарактеризирам пред Вас, че понастоящем живеем във време, което може да се нарече епохата на Михаил. Разбирането за духовни неща ще стане възможно за все повече души. Докато последните векове са протекли така, че разбирането е било възможно преди всичко за неща от външното естествознание, за физически, химически, физиологически закони, за всичко, което се отнася до външното пространство и времето, докато в епохата на Гавраил в душите е било събудено разбиране за това, което в естествените науки води от триумф към триумф и кара душата да клони към естественонаучно разбиране на света, се срещаме с една епоха, в която ще бъде също така възможно да се разбира духовното.

Всъщност още никога в развитието на човечеството две

последователни епохи не са били толкова радикално различни, както току-що изтеклата и тази, в която навлизаме. И по-странни от всякога ще изглеждат душите, клонящи към духовното, за тези, които все още се придържат към това, което са донесли изминалите векове. И няма да продължи дълго, докато тези, които вярват, че стоят на почвата на материалистическия монизъм, ще изглеждат напълно несъобразни с времето спрямо душите, които с копнеж ще търсят разбиране за свръхчувствителните светове. Защото от последната третина на миналия век към нашия свят се отвори една духовна приливна вълна от висшите светове и поради тази причина стана възможно да се получи разбиране за това, което ръководи духовно еволюцията на човечеството и света.

Преди близо две хилядолетия се случва събитието, което е познато на всички Ви под името Мистерията на Голгота, и често и тук сме говорили за него и сме го осветлявали от най-различни страни Мистерията на Голгота като най-големия център на тежестта в развитието на човечеството. И със сигурност е могло да стане ясно, че без допир до някакво вероизповедно гледище, а изхождайки просто от духовната наука, е възможно разбирането на това събитие, така че може да се очаква разбиране от всяко вероизповедание на съвремието ни. Също и причината защо едни или други не желаят да приемат Христовото събитие като най-големия център в еволюцията на човечеството, е била подробно обсъждана. Но ние трябва да разгледаме с душата си нещо, за което говорих и вчера на публичната лекция⁹. Може да стане така, че някой, изхождайки от своя предразсъдък, да не иска да знае нищо за това, което се е разиграло в една малка страна към началото на нашата епоха, може да е така, че някой да не го е грижа за това, което наричаме Мистерията на Голгота. Добре, искаме дори да предложим, че, разбира се, съществува и душа, която да мисли хода на историята така, че случилото се на Голгота да бъде изтрито. Нека предположим това хипотетично. Ако тази душа разглежда развитието на човечеството, тя все пак ще открие

нещо, което е особено характерно за тази епоха. За това говорихме вчера. В периода преди Мистерията на Голгота, изцяло независимо от нея, се е осъществил един преход. Той е бил от ориентацията на човешката душа към околната среда по външен начин към последващата ориентация към собствената ѝ съкровена същност. В момента, в който се случва Мистерията на Голгота, се осъществява този голям преход на човечеството от живот във външното обкръжение към вглъбяването. И всеки може да почувства това, дори ако игнорира Мистерията на Голгота.

Човечеството в този момент от времето е било в повратна точка. Няма нужда да се говори за Мистерията на Голгота, а могат да се вземат другите събития и те ще покажат, че преди човечеството е живяло, обръщайки внимание само на външните неща, обаче че след това хората са започнали да живеят в една вглъбеност, пропита от импулса на времето, от неговия гений.

Ала когато се случва такова нещо, то се случва така, че преди това бива подготвено. Не бих искал да използвам тривиалния израз, че природата или историята не правят скок. Изразът се оправдава само в определени граници, защото подготвен – това не е ли все пак скокообразно развитие? – бива и цветът още в зелените листа. Така се е подготвяло също и това, което се отличава като прелом в развитието на човечеството по времето на Мистерията на Голгота. И ако се задълбочим в учението, в разбиранията в последните векове от древната еврейска античност, можем не само да открием един дух – във всеки случай индивидуален дух – на подготовка за Мистерията на Голгота, а можем да открием такъв дух на подготовка също и в други области на Земята.

Със сигурност духът на юдейството е бил такъв, че показва уклон от съвсем различно естество от съществуващите преди. През 6 век преди Мистерията на Голгота навлиза един съвсем различен вид наблюдение на света, една напълно нова епоха в сравнение с това, което е било преди в еврейския духо-

вен живот. Това се разкрива пред точно наблюдаващия поглед. И дори и ако тук той се проявява по различен начин, защото древният еврейски народ е бил формиран съвсем другояче, то това все пак е същият дух, само че придобил друг израз. Това е духът, който господства в гръцката философия, дори и в гръцкото поетическо изкуство през последните столетия преди Мистерията на Голгота. Навсякъде откриваме това. Нужно е само да разгледаме сериозно духове като Платон и Аристотел, даже Сократ, за да видим, че тази повратна точка е била разпространена навсякъде.

Такива събития, които се случват на Земята, са направлявани и ръководени от свръхсетивния свят. Преди във физическия земен живот да се случи този факт, който описваме като събитието от Голгота, предишното ръководство на еволюцията изпраща един пратеник – тогава още пратеник на Яхве, – за да подготви това събитие. Това е духът, който е подготвил културната епоха чак до Мистерията на Голгота, същият дух, който е водач на нашата тъкмо настъпваща културна епоха, духът, който нарекохме Михаил. Както Михаил задава характера на нашето време, така е давал и характера на цялата култура, която е подготвяла Мистерията на Голгота. Само че силата, изпратила Михаил от висшите светове, по онова време е бил Яхве или Йехова.

По онова време той не е бил такъв, какъвто е в нашето време, когато, ако човек говори за духовни неща, толкова лесно може да се възрази: „Ти говориш много за народностен дух или дух на времето или за други духовни факти, но говориш толкова малко за Бог.“ Хората не забелязват защо не се говори за Бог: защото никое човешко понятие не може действително да обхване това, в което живеем, действаме и сме. Тук също има възгледи, които са отчасти много интересни. Когато неотдавна изнесох публична лекция в един град, както стана обичайно, бяха зададени въпроси за отговор и един човек постави един много умен въпрос. А именно той попита: „Ако логично разпознаваме даден предмет, благодарение на това, че го гле-

даме като обект, благодарение на това, че можем да застанем срещу него – ако не можем да имаме обективен образ за даден предмет, който имаме в себе си, като очната ябълка, поради причината, че не можем да го погледнем, – то как стоят тогава нещата с твърдението на някои мистици, че трябва да се отдръпнем от Бог, за да можем да го съзерцаваме като обект?“

Със сигурност някои мистици са изложили твърдението, че човек трябва да се отдръпне от Бог, за да застане срещу него. Въпросът беше умен, но следва да му се отговори само като се каже: „Можеш да се отдръпваш от Бог колкото си искаш, но все пак оставаш вътре в Бог, ти не можеш да излезеш извън Бог.“ Някоя логика е наистина логична, обаче е също така и много късогледа.

Във времената, когато хората още са стояли по-близо до духовното, те все още са имали чувство за почит към божественото, в което живеем, действаме и сме, което не може да бъде наричано винаги с име и затова древната еврейска античност, за да не изговаря името, си е служила с израза: „лицето на Яхве“. Лицето за човека е това, което той обръща навън, чрез което изразява себе си. То не е цялото човешко същество, но ние разпознаваме вътрешната същност на някой човек по чертите на неговото лице, но няма да сгрешим, ако говорим за целия човек, когато имаме предвид неговото лице.

Затова хората от това време са наричали Михаил „лицето на Яхве“, назовавали са по-скоро заместника, чрез когото, като в обърнато към човечеството лице, пред човечеството се е проявявал Яхве или Йехова. В близки кръгове също са предпочитали да назовават представителя, когато са говорили за самия Яхве. Михаил тогава е бил разглеждан като духовния регент на епохата, като пратеник на Яхве, като този йерарх, от когото по това време се е излъчвало това, което е трябвало да дойде като импулс, за да подготви събитието от Голгота.

Междувременно и други същества от редицата на архангелите са поемали ръководството на духовната еволюция на човечеството. И съществото, имало водачеството, когато

е трябвало да се подготви Мистерията на Голгота, е същото, което сега отново изпраща вълните на свръхсетивния живот в сетивния свят. Тогава е било епоха на Михаил, епоха на Михаил е и тази, която започва точно сега. Но съществува огромна разлика между тогавашната Михайлова епоха и нашата, която сега започва.

Днес ще ни отведе твърде далеч да охарактеризираме какво разбиране на Мистерията на Голгота може да ни донесе времето, изтекло от онази епоха на Михаил до нашата. Съществували са дълбоко интроспективни души, които, изхождайки от повече или по-малко засилена нужда от вяра, са получили своята връзка с Мистерията на Голгота и нейните носители, имало е дълбоко религиозни натури от Мистерията на Голгота до наши дни. Но Мистерията на Голгота е такава, която стои като реален факт в изходната точка на по-новото време, по отношение на която обаче човешката душа не бива да си позволява да не прозре напълно в нея, да я разбере напълно. Ще идват все нови епохи, които все повече ще задълбочават човешките души и в които те все по-добре ще разбират какво се е случило в Мистерията на Голгота. Самото събитие стои като повратна точка в човешкото развитие, разбирането на това събитие все повече ще нараства и съзрява в духовното развитие на Земята.

Ние не можем да напишем това нещо достатъчно дълбоко в душата си. Нека веднъж обхванем с погледа си в определена метафизична абстракция какво всъщност се е случило тогава. Охарактеризирали сме го от различни гледни точки. Сега искаме да изберем една по-абстрактна гледна точка, която обаче, ако я оставим да въздейства върху душата ни, ще съумее да предизвика в нея едно дълбоко усещане.

Когато обикновеният светоглед или пък обикновената наука изследват нещата около нас – вчера вече обърнах внимание на това, но искаме да го разгледаме още веднъж, – когато се изучават нещата около нас, благодарение на обикновеното мислене и обикновената наука човекът се научава да познава

законите на битието в минералното, растителното, животинското и човешкото царство. Тези закони достигат връхната си точка в един идеал: да се разбере животът. Обаче самият живот не се разбира тук, на Земята. Знание за живота може да даде само окултизмът. Външната наука не може никога да прозре живота. И би било най-безотговорна фантазия да се вярва, че човек някога би могъл да прозре и законите на живота така, както физическите или химическите закони. Това си остава идеал, но той не може да бъде постигнат. За физическия план представлява невъзможност да даде познание за живота. Познанието за живота трябва да остане запазено за свръхсетивното познание.

Колкото невъзможно е сетивното познание за живота, толкова невъзможно е и свръхсетивното познание за смъртта. Съществуват състояния на ужасна самота на съзнанието в духовния свят, има временно потапяне като в сън, но няма смърт във висшите светове. Смъртта е невъзможна във висшите светове.

Всички същества, с които сме се запознали като съществата от висшите йерархии, се отличават с това, че не познават смъртта, че не преминават през смъртта. Точно както в Библията правилно е казано, че ангелите крият лицето си пред тайната на раждането, пред това да станеш човек¹⁰, точно така те и всички останали висши същества крият лицето си пред смъртта. Защото смъртта е събитие, което е възможно само за сетивния свят, но не и за свръхсетивния.

Сред всички същества от висшите светове е имало само едно, което е трябвало да мине през смъртта, бихме могли да кажем и че го е искало, и това е Христос. Затова е трябвало да слезе на Земята.

За да може едно същество от висшите светове да постигне това, което е било необходимо за земното развитие, Христос е трябвало да слезе от един свят, в който няма смърт, в света, в който има смърт.

Такива представи, ако и първоначално да са абстрактни,

трябва да преобразуваме в чувство, в усещане. Пълното разбиране на това, което сега охарактеризирах абстрактно, ще се превърне в предмет на еволюцията на човечеството. С известна почит, смирение и същевременно деликатност днес се приближаваме към тайната на Мистерията на Голгота.

Какво всъщност се е случило? То често е било характеризирано. Христос слиза от свръхсетивните светове в света, в който живее след това, макар и като тайна сила, която обаче ще се разкрие от нашия век насетне. Той слиза от света, в който няма смърт, в света на смъртта. И той – тази сила – се е обединил със Земята. От космическа сила той се превръща в сила на Земята. Преминал е през смъртта, за да се съживи вътре в земното битие, за да бъде вътре в Земята. И човечеството е положило усилия в лицето на едни или други души, които са се изпълнили с този импулс, да го разбере през вековете. Но колкото повече развитието се е приближавало към изтеклата епоха на Гавраил, е станало така, че разбирането все повече се е губело. И днес тъкмо при тези, които би трябвало да имат разбиране, ситуацията е твърде зле с това разбиране и материализмът се заявява не само в днешната материалистическа наука, но многократно заявява себе си и в теологията. Истинското разбиране на Христовия импулс е спаднало. Материализмът е обхванал душите, той се е загнездил дълбоко в тях. Материализмът в много отношения е станал основният импулс на последната, на изтеклата епоха. Починали са многобройни души, които са преминали през портата на смъртта с материалистически убеждения. Да преминеш през портата на смъртта с материалистически убеждения в такъв размер, както са направили душите през изтеклата епоха, изобщо не е могло да се случи през предишните епохи.

Тогава тези души са живели в периода между смърт и ново раждане в духовния свят така, че не са знаели нищо за света, в който живеят. Едно същество ги е пресрещнало там. Те са го видели в този свят. Те е трябвало да го съзрат, защото това същество се е било обединило със земното битие, ако и да

управлява временно невидимо в сетивното земно битие. И на усилията на тези преминали през портата на смъртта души се е удало – не можем да го наречем по друг начин – да прогонят Христос от духовния свят. И Христос е трябвало да преживее едно подновяване на Мистерията на Голгота, ако и не в същия размер като предишната. Тогава той преминава през смъртта, а сега бива изхвърлен от своето битие в духовния свят. По-средством това се изпълнява вечният закон на духовния свят. Това, което изчезва във висшия, духовен свят, възниква отново в нисшия свят.

Ако е възможно през 20 век душите да се развият до разбирането на Мистерията на Голгота, от това събитие произтича, че Христос, чрез един заговор на материалистическите души, е прогонен от духовните светове, прехвърлен е в сетивния свят, в света на хората, така че и в този сетивен свят може да започне едно ново разбиране за него. Така Христос е обединен по още по-съкровен начин с всичко, което представляват съдбините на хората на Земята. И както някога човек е можел да погледне нагоре към Яхве или Йехова и е можел да знае, че той е съществуващото, изпратило Михаил пред себе си, за да подготви това, което е трябвало да преведе от епохата на Яхве към епохата на Христос, докато преди Яхве е бил този, който е пратил Михаил, сега Христос е този, който ни изпраща Михаил.

Това е новото, великото, което трябва да преобразим за себе си в чувство. Както преди е можело да се говори за Яхве-Михаил, водач на епохата, сега можем да говорим за Христос-Михаил. Михаил се е издигнал на по-високо ниво, от народен дух в дух на времето благодарение на това, че от пратеник на Яхве е станал пратеник на Христос.

Когато говорим за правилно разбиране на Михаиловия импулс в нашето време, говорим и за правилно разбиране на Христовия импулс.

Абстрактното разбиране си има работа с имена, винаги с имена, и вярва, че има нещо, когато попита: „Що за същество е Михаил?“ – и иска да знае: той произлиза от тази и тази йерар-

хия, архангел е, архангелите имат такива и такива качества. След това нещата се дефинират и сега човекът смята, че знае какво представлява едно такова същество. Често са ме питали за определения. Това винаги ми напомня за спора, станал в една гръцка философска школа за стойността на една дефиниция. Спорели за това как може да се дефинира човекът. Накрая се обединили около следното: „Човекът е същество, което ходи на два крака и няма пера.“ Не може да се отрече, че тези признаци пасват на човека толкова добре, колкото някои определения пасват на понятията, които се очертават по този начин. Но все пак е имал право този, който следващия път донесъл една оскубана кокошка и попитал, дали това е човек, тъй като ходи на два крака и няма пера. Нищо не се постига поради факта, че се говори за Михаил, защото когато хората искат да разберат еволюцията на човечеството, те трябва да разберат Михаил в неговата еволюция, че той е същото същество, което е задавало тона за подготовка на Мистерията на Голгота, а сега в наше време задава тона за разбирането на Мистерията на Голгота. Обаче тогава той е бил дух на народ, а сега е дух на времето. Тогава е бил пратеник на Яхве, а сега е пратеник на Христос. И всъщност говорим за Христос, когато говорим за Михаил и неговата мисия, и знаем, че това, което някога е бил Михаил, носителят на мисията на Яхве, сега е носител на мисията на Христос.

Ние имахме възможността да проследим Михаил, един дух, който, така да се каже, се е издигнал, който, за да предаде нов импулс на човечеството, се е издигнал или се издига от ранга на архангелите към ранга на архаите.

Мястото се запълва от друго същество, което следва. Тук няколко пъти съм говорил за еволюцията, през която е преминал Буда¹¹. Детинските забележки¹², които ни правят сега, се домогват по своя безочлив начин до нашето разбиране на Христовия импулс в света, сякаш ние някога сме били едностранчиви с нашето пояснение на Христовия импулс. Ние опираме погледа си на цялостната еволюция и охарактеризираме това,

което подлежи на еволюцията, изхождайки от различни импулси и отдаваме всекиму неговото право. Колко често е било подчертавано, че за нас е истина, че бодхисатвата, роден като Гаутама Буда, се е издигнал като буда. Ние проследихме неговата еволюция до момента, в който той получава своята мисия на Марс. Затова вече сме говорили тук.

Докато човекът пребивава на Земята, колкото и високо да стои, винаги можем да говорим за индивидуалността, която го води от инкарнация към инкарнация. Индивидуалното водачество на хората подлежи на ангелите, на ангелските същества. Когато някой човек от бодхисатва става буда, тогава, така да се каже, един ангел се освобождава. Такива ангелски същества са тези, които след изпълнение на своята мисия се изкачват в редицата на архангелските същества.

Ако наистина разберем как да гледаме по-дълбоко и по-дълбоко в това, което стои като свръхсетивна еволюция зад нашата сетивна еволюция, в една точка действително обхващаме изкачването на един архангел в същество от архангелите и на един ангел в същество от архангелите.

Това, което Ви говорих за духовния заден план на света, в който се намираме, и в който искаме да се поставим като антропософи, не го казах за това, душите просто да теоретизират върху тези неща, а за да преобразуват изразеното в думи и понятия в чувства и усещания. Да, да бъдеш антропософ в нашето съвремие означава да знаеш как е устроен свръхсетивният свят, който лежи в основата на сетивния свят на еволюцията на човечеството, да се чувстваш в духовния свят, както физическият човек се чувства физически в атмосферата. Да се чувстваш по същия начин в духовния свят! Но човек не чувства себе си в духовния свят, ако просто повтаря: „духът, духът, духът е в нас!“ По-скоро по същия начин, както ние следва конкретно да съдим за земната атмосфера от образуването на облаци, влажността и други явления, така трябва да характеризираме и духовния свят, в който се потапяме всяка нощ със заспиването си и да почувстваме и усетим какво живее и действа там, в

този духовен свят. Това, което се случва в настоящето поради мисията, прехвърлена на Михаил от Христос, която е отправена към същия дух от йерархията на архангелите, с който си е послужил някога за подготовка на Мистерията на Голгота импулсът на Яхве, това е, което се разиграва зад нашата физическо-сетивна еволюция. И да знаеш себе си в нея, да се чувстваш сред такъв процес в духовния свят, както се чувстваме физически в атмосферата, която вдишваме и издишваме, това означава в настоящето да имаш правилно съзнание в конкретен смисъл по отношение на духовния свят.

Опитайте се да преобразувате в едно цялостно усещане на Вашата душа такива резултати от окултизма. Това, което сега се опитвам да положа във Вашите души, пробвайте да придобиете чувстващо понятие за него, опитайте се да обръщате внимание какво означава тъкмо днес, в тази епоха, да живееш, знаейки, в това, което се случва духовно около нас, там, където душата ни отива всяка вечер, когато заспим, и откъдето идваме всяка сутрин, когато се събудим. Опитайте се да насочите душата си в тази конкретност, която често съвсем абстрактно се нарича „божието провидение“. В характера на нашето време е заложено, че това, което човекът в изминали епохи е можел да чувства само неясно като протичащо през света провидение, в настоящето той може да разпознае, да усети като отделни същества. Оставете да застане като образ пред Вашата душа, че изтеклата епоха е трябвало да открие природните закони. Тогава природните закони са били добри, когато са били използвани правилно в човешката душа за изграждане на външен светоглед. Обаче не съществува нищо абсолютно добро или зло в този външен свят на майя. Лоши и зли стават природните закони в нашата епоха, ако продължат да се използват за изграждане на светоглед във времето, когато духовният живот се влива в сетивния свят. Не стореното от изминалите епохи се има предвид с тези думи, а това, което иска да остане така, както е било в предишни епохи, което не желае да се постави в служба на новото откровение.

Михаил не е победил дракона в епохата, която е изтекла, защото тогава драконът, който се има предвид сега, още не е бил дракон. Той ще стане дракон, ако понятията и идеите, които са само естественонаучни закони, бъдат изградени в светоглед на следващата епоха. И това, което иска да се издигне там, се разбира правилно отново в образа на дракона, който трябва да бъде победен от Михаил, чиято епоха започва в нашите години.

Това е една важна имагинация: Михаил, побеждаващ дракона. Да получиш духовен живот, вливащ се в сетивния свят, от сега нататък е служба на Михаил. На него служим в победата над дракона, който иска да израсне в идеи, донесли материализма по време на изтеклата епоха, които искат да продължат да растат и в бъдеще. Да превъзмогнем това означава да сме в служба на Михаил. Това е победата на Михаил над дракона.

Това е отново древният образ, който е имал друго значение за предишни времена, който обаче сега трябва да придобие това значение за нашата епоха. Можем да разпознаем и почувстваме своята задача в образа на Михаил, побеждаващ дракона, ако почувстваме в какво следва да вземем участие като хора на една нова епоха.

Така че нека се опитаме да превърнем този образ в своя имагинация, да се опитаме да разберем нашето време благодарение на това, че знаем конкретно, че се намираме под духовното ръководство, което е духовно ръководство на нашата епоха, което може да бъде духовното ръководство на всяка човешка душа, искрено и сериозно търсеща развитие, преминаване към все по-високи степени на духовния живот.

ПЪТЯТ НА ХРИСТОС ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

Копенхаген, 14 октомври 1913 г.

Бих искал да изнеса лекцията тази вечер по антропософски начин. Искам да изложа пред нашите приятели нещо, което ми се струва важно да разгледаме тъкмо в настоящето.

Често сме свързвали духовнонаучните разглеждания с Христовия импулс, с този импулс, който преминава през еволюцията на човечеството, откакто се е случила Мистерията на Голгота. И тази вечер бих искал да свържа разглеждането с Христовия импулс и неговото значение за развитието на човечеството. При това веднага искаме да подчертаем, че съществува една трудност, чак до настоящето, Христовият импулс да се разглежда по правилния начин, и то поради причината, че Христовият импулс всъщност може да се разглежда донякъде само тогава, когато, ако се вземат предвид различните, развиващи се чак до наше време християнски вероизповедания, се абстрахираме от ученията за Христос, ако по възможност им обръщаме малко внимание. Може би ще кажете: „Да, как изобщо може да се разглежда Христовият импулс, ако искаме да оставим ученията за Христос изцяло настрана? Как да научим за влиянията на Христовия импулс чрез нещо друго, освен от вярванията през вековете?“ На това следва да се отговори, че всеки ще признае, че би било погрешно, ако трябваше да чакаме въздействията на слънцето върху отделните хора на Земята, докато се разпространи общопризната доктрина за слънцето. Слънцето оказва въздействие, независимо от това какви хипотези издигат за него хората на Земята. Също така науката винаги подчертава, че още не знае какво всъщност представлява електричеството, но въпреки това хората го използват. Така че със сигурност може да се говори за въздействието на Христовия импулс без да се смята, че нещо в разглеждането на Христовия импулс зависи от това какво се е мислело за Христос

през различните векове. Това отново е свързано с нещо друго.

Мистерията на Голгота, навлизането на Христовия импулс в нашата земна сфера е извършено в определено време и моментът във времето е определен най-малкото приблизително точно, тъй като на Запад ние основаваме нашето летоброене на него. Чрез Мистерията на Голгота, както знаем, Христовият импулс е навлязъл в еволюцията на човечеството на Земята. Що за време е било това? Знаем, че в развитието на човечеството са отминали различни епохи. Ако разглеждаме само следатлантското време, знаем, че от него са изтекли древноиндийският, древноперсийският, египетско-халдейският, гръко-римският период и нашият, в който още се намираме. Тези различни епохи между другото се характеризират и с това, че в тях е имало различен вид човешко разбиране, човешка мъдрост и по определен начин в древноиндийския период е било налично голямо, интензивно човешко разбиране и значително човешко прозрение в някои мирови тайни. Тогава в човешката натура е действало предимно това, което наричаме етерно тяло на човека. После в хода на еволюцията етерното тяло се отдръпва повече на заден план и в древноперсийския период е действало предимно усещашото тяло, астралното тяло; през египетско-халдейския период – сетивната душа, през гръко-римския – разсъдъчната душа или душата на характера, в нашето време – съзнателната душа, а в бъдеще ще дойде епохата на духа-себе. Поради това, че през различните времеви периоди в човека надмощие имат различни съставни части на човешката природа, човекът винаги е посрещал света с различно разбиране за него. Различно е било отношението през гръко-римската, друго през египетско-халдейската, друго в персийската епоха и т.н.

Можем да разпознаем един присъщ факт и този факт, колкото и фрапиращ да е, хвърля изключително много светлина. Можем да изчислим гръко-римския период, периода на разсъдъчната душа или душата на характера, някъде от 8 век пр. Хр., приблизително от времето на основаването на Рим докъм

14-15 век. През него се развива разсъдъчната душа или душата на характера, тогава се изявяват особено силите в човешката природа, свързани с тези най-душежни сили в човешката природа. Следователно имаме малко над две хилядолетия, които развиват особено тази област от човешката душа. След 15 век се намираме в развитието на съзнателната душа. Още не сме много напреднали в него, защото едва когато изтече нашето столетие и още един век след това, ще е изминала една трета от времето, определено за развитие на съзнателната душа. После ще следват други епохи, които ще събудят съвсем различни способности в душата. За следатлантския период има седем такива епохи.

Нека сега се запитаме коя от тези времеви епохи е била най-малко подходяща за разбиране на същността на Христос? Различно е било разбирането на човешката природа през тези различни епохи. Коя е била най-малко подходяща да си създаде правилни понятия за Христовата природа? Това е била епохата на разсъдъчната душа или душата на характера от 8 век пр. Хр. до 15 век сл. Хр. И тъкмо през тази епоха се пада Мистерията на Голгота! Толкова странно се е случил този факт от еволюцията на човечеството.

Ако – говорейки хипотетично – Христос действително се беше появил на Земята, например сред свещените риши на древна Индия, щеше да има голямо разбиране за естеството на Христовото същество, а също и в древна Персия, където са учили за духа на Слънцето. Ако Христос беше слязъл в човешко тяло тогава, хората щяха да видят: този дух, който върви в човешко тяло по Земята, е духът на Слънцето, който е слязъл на Земята. Също и по времето на египетската храмова мъдрост щеше да може да се случи нещо подобно. Обаче хората виждат Христос да се появява сред тях в епохата, в която човечеството е било най-силно отдалечено от някакво разбиране на Христовата природа.

Всъщност не е лесно да се добави нещо към този странен факт, което да го илюстрира, защото от този факт може да се

изведе заключението, че тогава, естествено, едва ли може да се намери нещо относно природата и съществуването на Христос в ученията от онова време, и ще се разбере, че едва идващите столетия ще имат повече разбиране за това, което представлява Христос.

Хората от нашето време, хората след 15 век, биха могли да започнат да се гордеят с духовната си сила и да вярват, че сега може би са дошли по-добри времена за разбирането на Христос. С нашата пета следатлантска епоха такива времена в известен смисъл са дошли и в известен смисъл все пак не са дошли.

Как стои въпросът с духовните сили на хората от съвременното, т.е. след 15 век? По принцип тези духовни сили по никакъв начин не са станали по-извисени, отколкото са били в изминалите времеви периоди. В известен смисъл човекът със своята душевност е потънал още повече в материята и това е следвало и да направи, за да стигне до съзнателната душа. Така че виждаме как духовната наука, която още е останала съхранена в спомените преди 15-16 век, изчезва и как материализмът все повече се разраства. Виждаме отстъпването на духовната наука, която по определен начин намираме да процъфтява при отделни духове от Средновековието, която, изхождайки сякаш от елементарната природа, все още е стигала до известна висота чрез отделни мистици. Затова пък от 11-12 век насетне виждаме да се подготвя нещо друго. Един симптом за това е, че хората започват да доказват съществуването на Бог. Човек наистина би трябвало да има много странни разбирания за света, ако веднага не прозре ясно какво означава това. Какво доказваме всъщност? Обикновено това, което не знаем, което не ни е познато! Че някой е откраднал нещо, се опитваме да докажем, когато не сме го видели при кражбата. Когато хората загубват вътрешното преживяване на Бог, когато вече не знаят по кой път на душата да го търсят, тогава те започват да доказват Бог.

Това е неопровержимо доказателство, че започваме да

губим познанието за Бог. Петата епоха трябва да е материалистическата епоха, защото само поради това, че човекът от това време е принуден да гледа на природата така, както тя се предлага на сетивата и на разсъдъка, за да бъде превъзможната от сетивата, азът може да стигне до съзнанието в цялата си сила.

Ако искаме да стигнем до разбиране за това, което всъщност имам предвид, още веднъж искаме да направим препратка назад към древноперсийския период. В древноиндийския период това би се показало още по-ясно, а също и през египетския период по определен начин то още е било налице. Много странно би се сторило на някой човек от персийската култура да наблюдава движенията на планетите и оттам да извежда система на Вселената, както го е направил Коперник¹³. И сега трябва да кажа нещо много парадоксално. Един човек от древноперсийската култура вероятно щеше да бъде много силно изненадан, ако някой би искал да го учи на астрономия по днешния начин. Той щеше да каже: „Нима съм чак толкова глупав, че ако искам да вървя, някой трябва да ми покаже как да ходя? Когато Слънцето следва своя път през мировото пространство, моята душа отива с него. Наистина трябва да кажа това.“ Той е знаел това, както един човек днес знае по кой път поема, когато тялото му върви. Изхождайки от това древно знание, древните персийци са начертали една спирала, която действително съответства на хода на Слънцето през небесното пространство. Тази слънчева орбита е била намерена чрез вътрешно възприятие. Човешката душа се е чувствала във връзка с душата на Земята и е представила графично нейния път чрез жезъла на Меркурий. Едва по-късно човекът бива изхвърлен от духовното си обкръжение, така че да трябва да умува и да изчислява пътя на Земята като орбитата на една планета.

От друга страна, ако човекът си беше останал същия по отношение на външния свят, той никога нямаше да може да стигне до пълно самосъзнание. Той щеше да премине през гръко-римския културен период, разсъдъкът и душевността

му щяха да бъдат оставени на себе си, сякаш отдавайки се всецяло на самите себе си, щеше да настъпи едно състояние, в което душата вече да не знае непосредствено как стои по отношение на света, а да прогресира единствено в самата себе си. Тук също човешката душа е трябвало да излезе от старото отношение към външния свят и да навлезе в епохата на съзнателната душа. В нея човекът следва да се научи да живее в своя аз и само в своя аз. Той трябва да представя всичко външно отделено от своя аз и всичко трябва да бъде познавано само чрез логиката. Така човекът бива изхвърлен от духовното съдържание на света.

В гръко-римската епоха душата още е имала в себе си непосредствено дейния принцип на разсъдък и той вече не е преживявал директно процесите във външния свят, но все още е имал Бог в себе си. В новата епоха човекът е изгубил Бог и в самия себе си. Аристотел никога не си е и помислял да доказва Бог, тъй като разсъдъчната душа или душата на характера още е преживявала Бог в себе си. Тя не е можела да докаже Христос, но Бог тя все още е имала в себе си. После от 15-16 век насетне и това бива загубено. Но макар и с това да е било приключено, човекът все още ще бъде способен да стигне директно до идеята за Бог чрез собствените си сили.

Така че от 15 век в течение на четиристотин години имаме оставения на самия себе си човешки разсъдък, който никога не може да проникне в идеята за Бог. В този период се случва нещо много интересно, за което много ни се сърдят, че сме го забелязали. В зората на този период, през 18 век, е живял философът Имануел Кант¹⁴. На Кант не му се е случило нещо по-малко от това, че бърка индивидуалния характер на човешката душа след 15 век с естеството на човешката душа изобщо. И оттук се стига до странното заключение, че човекът никога не може да стигне до познание за Бог, изхождайки от самия себе си, докато всъщност е трябвало да се каже само, че това става невъзможно едва след началото на 15 век. Но понеже Луцифер го е бил здраво стиснал за гушата и го е направил

високомерен, той е вярвал, че това е така изобщо за целия човешки род.

Би могло да се каже, че тогава изгледите за познаване на Христовото същество са още по-лоши, отколкото през предходните столетия. Обаче случаят не е такъв. Защото човечеството има и други познавателни способности от тези, които някога е имал през четвъртия следатлантски културен период, и от тези, които днес се използват само и единствено за това да се разбере напълно аза. Тези други познавателни сили лежат повече в основите на човешката душа, тепърва трябва да бъдат извлечени до повърхността. Обаче днешният човек прави това едва когато бъде принуден. До тогава, докато човешката природа на повърхността е имала възможността да стига до познание за Бог, човекът не се е стараел да проникне до по-дълбоките си сили. Сега обаче, в нашата епоха, тъй като човекът не може да се приближи до Бог, той е принуден от реакцията да дълбае по-дълбоко в самия себе си и да изведе нагоре сили, различни от тези, които се намират на повърхността на човешката натура. С това е свързано, че ние срещаме едно време, в което започва да печели място едно познание за Христовото същество, изградено върху по-дълбоки сили на човешката природа.

Преди няколко дни в Кристияния имах възможността да говоря за едно Пето евангелие¹⁵. В него става дума за сведения за Христовото същество, които не съществуват в другите Евангелия. От Петото евангелие се научават неща за Христовото същество, различни от намиращото се в четирите други евангелия. То ни въвежда повече в естеството на Христовото същество. Когато се говорят такива до известна степен нови неща за естеството на Христовото същество, не може и дума да става за показване на нескромност, защото такива неща се споделят само когато го изисква времето. Но и това, което беше казано за Христовото същество например тук, в Копенхаген, което е отпечатано в „Духовното ръководство на човека и човечеството“ и в различни цикли, по определен начин вече

спада към това Пето евангелие. Такива неща се казват, когато времето изисква човечеството да ги научи. Ако вземете само обсъденото в „Духовното ръководство на човека и човечеството“ за двете момчета Исус, ще признаете, че цялото разбиране в нашето съвремие – което представлява намиращите се на повърхността сили на човешката душа – не само не разбира тези неща, но направо вилнее от гняв срещу тях, когато се казват.

Следователно стоим пред нов вид схващане за Христос, което именно няма да бъде лесно разбираемо. Ще бъде възможно да бъде разбрано, но то ще бъде намерено от по-дълбоко положени душевни сили. Ако с погледа на ясновидското изследване искаме да си създадем един вид предварителен преглед на бъдещето на човечеството през следващите столетия, също и на следващите прераждания на сега живеещите хора, трябва да се каже, че лежащите на повърхността душевни сили действително ще стават все по-малко. Човечеството ще се чувства все по-насочено към откровенията на по-дълбоко положените душевни сили.

Гръко-римският период с право е възвеличаван, защото хората, живели през него, са притежавали известна вътрешна съдържаност на своето същество. Днес това по принцип не може вече да бъде случаят при здрави душевни натури и все по-малко ще бъде случаят в бъдеще. Ако в бъдеще искаме да учим човечеството единствено на това, което може да се изследва само с лежащите на повърхността сили, хората биха станали все по-сиротни в душите си, щяха да осиротяват по един непонятен начин.

Днес все още не сме стигнали толкова далече, че в училище вече да не се изучават никакви религиозни традиции, но колцина са тези, които да не искат вече да се учи само това, което е плод на естествената наука. За външния живот изискванията на тези хора ще станат толкова силни, че за много кратко време човечеството ще стане извънредно повърхностно. Днес човекът все още се учи да пише. В едно недалечно бъдеще човек само ще си спомня, че хората в предишни векове

са писали. Ще има нещо като механична стенография, която освен това ще се пише на машина. Механизиране на живота! Искам само да загатна за него чрез един симптом: представете си пика на една култура, в която ще се изкопава историческата истина, че някога са съществували хора, които са имали ръкописи, така както ние изкопаваме това, което сме намерили в египетските храмове. Ще се изравят ръкописи така, както ние изравяме паметниците на египтяните. Но ще се появи и реакция на душевния живот срещу това. И колкото и да е вярно, че нашите ръкописи за бъдещето ще бъдат подобни на йероглифите на египтяните за нас, нещо, на което ще се гледа с удивление, толкова вярно е и че човешките души също така ще напират да получат отново непосредствените откровения на духа. Външният живот ще стане повърхностен, обаче вътрешният живот ще си иска дължимото.

На това, което днес практикуваме като духовна наука, хората сега могат и да се присмиват, но материалистите ще трябва да отстъпят пред повика на копнеж на хората към духовния свят. И така хората ще започнат да стигат до познание за Христос в тези времеви периоди, в които ще имат отворен ум за духовността, несъмнено чрез реакцията срещу външния живот.

За да разберем още повече за тези неща, нека погледнем към тях от още един ъгъл. Може би душите Ви ще затрептят в резонанс, ако се опитам да представя пред тях следното. Можем да погледнем към образа на жените, които – съгласно Евангелието – отиват да търсят тялото на Христос, откриват отворената гробница, не намират тялото, а ангела, който казва: „Този, когото търсите, го няма тука, защото възкръсна!¹⁷“ Той живее в духа. Защото този, когото са търсели в материята, се появява после на апостолите и за известно време ги учи, като изключителни хора, които са стигнали до чувствителност и разбиране за него. Така Христос се появява в духовна форма. И той пътува в духа през Гърция, Рим, нагоре чак до германските народи¹⁸, от изток на запад и от там на север. И ние няма

да търсим разбиране, идея, концептуално, научно разбиране за Христовото съществуване при великите римски философи, които говорят правдиво за Христос като за нещо, което не разбират. Но също, така да се каже, и у трудно говорещите германски народи няма да намерим разбиране за Христос, който действително запленива душите, но не бива истински разбран, който живее само в сърцата.

Когато навлезем в 11, 12, 13 век, вече не жените са тези, които отиват към гробницата, за да търсят тялото на Христос, и не го намират – тялото, което би трябвало да се разбира физически, – сега това са цели орляци европейски народи, които пътуват към Божи гроб. Стигаме до времето на кръстоносните походи, правени от запад на изток към гроба, на който някога са отишли жените. И какво възприемат тези орляци, тръгнали на поклонение към Божи гроб? Те виждат: „Това, което търсите, го няма тука!“ Действително това, което търсят, е извирало от тяхната душа, от това, което е живеело в душата им, но те го разбират толкова малко, че пътуват на изток, за да търсят физическия гроб и едва след дълги разочарования, след много страдания научават: „Този, когото търсите, го няма тука!“ Какво е тогава това, което са търсели?

От една страна, виждаме походите на изток, а от друга – да се подготвя европейската мистика в лицето на Таулер, Майстер Екхарт, а по-късно и тя да достигне своя апогей при Якоб Бьоме¹⁹. Там е бил този, когото те са търсили на изток и не са го открили! Там е отишъл той. Но там той е живеел по един особен начин. Когато навлизаме в тази средновековна мистика, коя е нейната най-важна черта?

Тези духове, Екхарт, Таулер и другите, не предявяват претенции да разберат Бог, Христос, а, както казват, искат да водят един много „спокоен“ живот, за да преживяват Христос в душата си. И колкото повече изживяват Христос в себе си, толкова повече знаят, че искат да се проникнат с божественото, с Христос в смисъла на тяхното време. Кръстоносците получават само информацията: „Този, когото търсите, го няма

тука!“ Това, което търсят, оживява отново под формата на европейската мистика.

Ние отново живеем в една специфична епоха. В това, което преживяваме, участват не само европейските народи, но и народите на Америка. Забележителната драма, която можем да преживеем, се показва в хиляди и хиляди симптоми. Нека охарактеризирам само един от тях – от Берлин. Един прочут теолог от съвременето²⁰ на 1 февруари 1910 г. произнася следното „гениално“ изречение: „Дами и Господа, моля Ви, посочете ми само едно-единствено изречение, за което се съобщава, че принадлежи на Исус Христос, за което да не мога да Ви докажа, че вече е съществувало още в предхристиянския духовен живот.“ Това е толкова типично за стила на днешното време. Доказва се, че това, което се съдържа в нашето християнство, е съществувало и преди, дори цялата молитва „Отче наш“. Този теолог следователно изрича нещо, което е напълно в смисъла на нашето време, и подобни твърдения ще се чуват все по-често. Какво впечатление можем да добием, когато чуваме един такъв господин да твърди, че всички сентенции на Христос са съществували още преди? Веднъж чух един много начетен човек да държи реч и там присъстваше едно дете. Детето беше попитано: „Ти какво чу?“ И то отговори: „Този не ми каза нищо ново, аз вече знаех всички думи!“ Така теологът възприема всички изречения и не чува нищо ново, което да може да прозвучи чрез изреченията.

Тези неща всъщност би трябвало да се разбират от само себе си, при все това в настоящето те се приемат само с опозиция. Защото в нашето съвремие убеждението, че един учен човек би могъл да научи още нещо, е малко разпространено за сметка на виждането, че човек може да съди за всичко сам за себе си. С такива убеждения ние преживяхме една необикновена драма. Когато материализмът си спечели влияние през последните столетия, на хората не им харесваше да говорят за Исус Христос и така възникна една теология, която малко по малко изхвърли всичко божествено от Исус Христос и говори

само за човека, макар и за високопоставения човек Исус. Това стига доста далеч през 19 век и тогава се появи един гротесков израз, съдържащ се в прочутото произведение на Ернест Ренан, „Животът на Исус“, излязло през 1863 г. Той разказва за Исус красиви неща на красив език. Но вече описва чудото с Лазар така, сякаш в действителност Исус не е събудил никакъв мъртвец, а сякаш е позволил на своите привърженици да разказват и разпространяват случката по този начин. Следователно това било разрешение за неговите последователи, един вид фокус-бокус или шарлатанство, така че тук, в едно иначе наистина хубаво произведение, се намесва нещо от долнопробен роман. Всъщност не можем да намерим никаква определена причина защо Ренан използва такива уважителни думи, защото този, когото описва, действително не би могъл да бъде особено уважаван. Но половин век хората просто са приемали подобно отношение без да се замислят. Това е един пример от литературата, който иска да представи Исус Христос като нищо повече от човек.

Сега обаче хората са направили странното откритие, че все пак голяма част от това, което се съобщава за Исус Христос, е щяло да бъде невъзможно, ако Исус Христос е бил обикновен човек, особено преданието, че Исус сам се е смятал за Христос, т.е. за нещо, което вече не представлява просто човек. Тук се натъкваме на някои неща, които не са верни. В последно време хората са намерили информация, която поставя обратно Бог на мястото на човека, но Бог, който е само мислен или въобразим. Там Исус Христос се явява само като сянка, схема, фетиш, обаче като духовен фетиш. Каква забележителна драма! Векове наред хората са изтикали Бог извън Исус Христос и са направили от него човек, а сега преживяваме, че Бог отново прави само човека невъзможен. Така ще продължава и по-нататък и това показва в значителна степен, че се намираме в коловоз, по който е невъзможно разбиране за лежащите на повърхността сили. Това следва да каже, че хората през 20 век са опитали един вид кръстоносен поход в търсене

на историческия Исус Христос. И още веднъж ще дойде отговорът: „Този, когото търсите, го няма тука!“ Защото тези, които търсят историческия човек Исус по този начин, ще могат да го намерят също толкова малко, колкото жените на гроба или колкото кръстоносците, които са ходили на поклонение на неговия гроб. Но също както кръстоносците не са могли да открият Христос, защото не са го търсили вътре в себе си, също и днешните кръстоносци не могат да намерят Исус Христос, тъй като не го търсят със силите, които са заложени вътре в човешката душа, защото не се обръщат към онези духовни сили, които единствено могат да намерят Христос.

В лоното на духовното течение се подготвя задълбочаване на духовно-душевните сили. И докато лежащите на повърхността духовни сили все повече и повече ще отричат Христос, ще се появят по-дълбоките душевни сили, които все повече ще го търсят. Ще се увеличат хората, които ще виждат Христос, който ще оживи етерната сфера, когото ще намерят тези, които са възприемчиви. За това говорим за етерно битие на Христос през 20 век. Тогава ще знаем от собствен опит, че при Мистерията на Голгота действително в земната сфера е навлязло това същество, което се нарича Христос, и все повече хора ще знаят кой е Христос, тъй като ще го виждат.

Запознаването с духовната наука ще задълбочи душите така, че благодарение на това погледът на хората ще се събуди за Христос. Прекрасна перспектива се отваря за ясновидско-пророческия поглед! Външните, лежащи на повърхността душевни сили ще стават все по-недостъпни и малко по малко хората ще започват да се раждат така, че в душевния си живот сравнително бързо ще се справят с тези лежащи на повърхността душевни сили. Но скоро на портата ще почука една епоха, която по забележителен начин ще ни напомни за Христовото събитие.

През тридесетата година от живота си Исус от Назарет вижда Христос да влиза в него. Нов душевен живот започва в тялото на Исус от Назарет, тъй като Христос е бил влязъл

в него на мястото на аза на Заратустра, който го е напуснал. Това е било в началото на нашето летоброене. Сега на прага стои един период, в който ще стават все по-многобройни хората, при които след тридесетата година от живота им като чрез просветление ще навлезе, макар и не Христос в неговата пълнота, а Христовото познание. През тридесетата година при тези хора ще започне нов, всеобхватен душевен живот благодарение на това, че ще виждат Христос в етерната му същност.

Ние разбираме нашето време в смисъла на духовната наука, ако придобиваме разбиране за тази перспектива. Когато се преродят душите, които живеят сега – от които много ще се преродят по-скоро от нормалното, средноаритметическо правило, – много от тях ще почувстват от по-ранна възраст, отколкото е бил случаят преди, че нещо е навлязло в техния живот чрез тяхното преживяване, за което преди са могли да знаят само чрез даване на указания. Те ще могат да кажат: „В живота ми навлиза виждане и сега сам зная кой е Христос. Аз придобих разбиране чрез виждане.“ Тогава вече хората няма да искат да доказват Христос, защото все по-голям ще става броят на тези, които могат да съобщят, че откриват Христос, странстващ около Земята като духовно същество. Вече няма да се търси само историческия Христос.

Това са двете страни на картината на бъдещето: от една страна, все повече ще настъпва осиротяване чрез намиращите се на повърхността душевни сили, а от друга страна, именно чрез реакцията срещу осиротяването – призоваване на лежащите в дълбините душевни сили. Ние разпространяваме антропософията, за да донесем знание за това.

Хората не трябва да оставят впечатления, които получават и които в повечето случаи се проявяват слабо, да преминат покрай тях незабелязани, защото само рядко се случва впечатленията да са силни. Чрез разпространението на истинска антропософия човешките души ще станат такива, че няма да оставят да премине без внимание просветлението, когато то дойде, защото иначе човек няма да може да го получи по вре-

ме на няколко прераждания. Обаче другите, които изхождат от повърхностните душевни сили, ще очернят именно тези, които са получили просветлението, като глупаци и безумци. Началото на това вече е направено по един ужасяващ начин. Психиатри вече са се впуснали в изследване на Исус Христос. Евангелията се изучават за симптомите на лудостта. Не трябва да подминаваме без внимание такива явления, а чрез тях би трябвало да стигнем до прозрението, че другата страна много се нуждае от грижа: страната, която представлява разбиране за Христос, който е влязъл в човечеството по време, в което е могъл да бъде разбран най-малко и който продължава да подготвя пътя за разбирането, което ще дойде в бъдещи времена.

Човекът, който гледа в бъдещето, не трябва да отминава с абстрактна, обща фраза това, което се показва в бъдеще. Бъдещето се показва от две страни: от страната на осиротяването, на издигането на материализма, но също и с раждането на един нов духовен свят, не само в мислите или, да кажем, във възгледите, а като нещо екзистенциално. Защото Христос ще върви редом с човека и ще бъде негов съветник. Това не се има предвид само като метафора, а наистина хората ще получават съветите, от които се нуждаят, от живеещия Христос, който ще им бъде съветник и приятел, който ще говори на човешките души така, както някой, който физически върви до нас. Ако човечеството се е нуждаело от пророческо предизвестие тогава, когато Христос е трябвало да се появи физически в човешко тяло, толкова повече има нужда то от него сега, тъй като той ще дойде за хората в етерно проявление. Затова разглеждайте казаното като подготвително известие за това, което ще дойде и трябва да дойде.

Не си правете никакви илюзии за бъдещето. Обаче няма да си правим илюзии за бъдещето, ако държим пред погледа си как изглежда във външния материален живот, когато изхождаме от разглеждането, че в бъдеще за ръкописа ще се говори така, както говорим ние за йероглифите на египтяните. Все още съществуват последни остатъци от духовна култура, в по-

черка още се проявява физиономията на душата, обаче скоро следата от душевното ще изчезне от външната култура така, както за нас е изчезнала египетската култура. Ще говорим за много неща, които за нас са все още душевни, като за нещо отдавна отминало. Обаче същата уста, която ще известява, че някога е съществувало нещо такова като човешки почерк, ще извести, изхождайки от духовното, че Христос отново броди жив сред хората в духа. Хората ще трябва да сменят духа на чистото мислене с духа на непосредственото виждане, на непосредствената емпатия и съпреживяване на Христос, който крачи духовно жив редом с всички човешки души.

ТРИТЕ ДУХОВНИ ПОДГОТВИТЕЛНИ ЕТАПА НА МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Щутгарт, 5 март 1914 г.

Позовавайки се на разглежданията на Петото евангелие²¹, днес искаме да представим пред душата си действието на Христовия дух върху развитието на хората, както то се е осъществявало в духовните светове преди Мистерията на Голгота.

При това трябва да си припомним факта за двете момчета Исус: соломоновото, в което е живял азът на Заратустра, и натановото момче Исус. Трябва да погледнем към натановото момче Исус и да се запитаме що за същество е било това момче, в което по-късно е влязъл азът на Заратустра.

За да разберем това същество, трябва да се върнем далеч назад в развитието на Земята и човека. Съществуващото, което е действало в натановото момче Исус, за първи път встъпва във физическо въплъщение в Исус от Витлеем. Преди то е вземало участие в развитието на човечеството от духовния свят, но никога не е живяло във физическо човешко тяло. То е съпреживяло времената, когато са били създадени човешките обвивки, съпреживяло е сатурновия период, в който е заложен зародишът на физическото тяло, слънчевия и лунния период, когато се образуват етерното и астралното тяло, съпреживяло е и по-малките етапи, които повтарят големите времеви епохи. Когато обаче човешкият аз през лемурийската епоха слиза в трите обвивки, това същество остава назад в духовните светове сякаш като част от божественото човешко битие и не участва в развитието на аза в трите обвивки и неговото съблазняване от луциферическо-ариманическата атака. Тази останала в духовните светове част от божествената човешка същност, това духовно същество слиза за първи път във физическо тяло като натановото момче Исус, за да се остави като такова да бъде озарено от Христос. Йоановото кръщение представлява

проникването на Исус от Христовия дух.

Но това не е първият път, когато то се е оставило да бъде проникнато от Христос. Докато е живяло като духовно същество в духовните светове, то вече е било способно да бъде прониквано нееднократно от духа на Слънцето. Подготвяйки Христовото събитие във физическо тяло, в духовните светове вече се е било извършило нещо подобно и то е въздействало върху развитието на хората.

Да погледнем назад към лемурийската епоха, когато човекът се свързва със своите обвивки, и да видим как по това време е щяло да се оформи човешкото същество, ако върху човека бяха въздействали единствено силите от Космоса, с които той се е намирал във връзка тогава. По това време е съществувала опасност дванадесетте космически сили, които въздействат върху човека, да изпаднат в безпорядък поради намесата на демонични същества. Поради това човекът е щяло да трябва да се развие по съвсем различен начин от това, което е станал днес. Сетивата на човека, които са се изграждали навремето, са щели да станат безчувствени под влиянието на искащите да изпаднат в безпорядък сили. Усещането за светлина, всички възприятия човекът днес съумява да получи спокойно. Под въздействието на луциферическо-ариманическата атака животът на сетивата е щяло да трябва да задейства най-силните ламтежи и импулси. Ако например човекът видеше червен цвят – а такъв е щял да бъде първичният ефект от слънчевите лъчи, – душата, изпълнена от желание, щеше да трябва да бяга в изгаряща болка, а при възприемане на синьото душата щеше да се самоизяжда от страдание²². Душата щеше да трябва да страда ужасно при всяко сетивно впечатление, гонена от животинска страст и желания към изгаряща болка и страдание.

Тогава агонизиращият писък на измъченото човечество се издига към онова духовно същество. Той го тласка към духа на Слънцето, така че да може да се остави да бъде проникнато от Христос. Благодарение на това бива смекчена вътрешната сила на сетивното възприятие и бива отблъснато най-силното

изкушение на Луцифер и Ариман. Тъй като смекчава твърде силното въздействие на силите върху сетивата, то преобразува възприятийния живот в умерено пасивен.

Нека продължим напред в атлантската епоха. Тогава над човека е била надвиснала нова опасност: поради луциферическо-ариманическото влияние са заплашени жизнените процеси, жизнените органи на човека. Ако пред човека е стояла например храна, е щяла да се събуди животинска жажда тя да бъде погълната. Душата е щяла цялата да се превърне единствено в страстно желание. Дишането е щяло да бъде особено чувствително, вдишването и издишването. Лошият въздух е щял да изпълва човека с ужасна погнуса. Всичко, свързано с прехраната и жизнените функции, е щяло да предизвиква огромно възбуждане на симпатия и антипатия, щяло е да тласка душата от всепоглъщащо желание към отблъскващо отвлечение.

И отново това същество отбива тази опасност за човека. За втори път то се оставя да се проникне с Христовия дух и благодарение на това спасява жизнените сили на човека, които иначе са щели да изпаднат в безпорядък.

А в края на атлантската епоха възниква трета опасност за човека поради луциферическо-ариманическото влияние. То е заплашвало човешките душевни сили, мислите, чувствата и волята да изпаднат в безпорядък, в дисхармония едни спрямо други – трите сили вече да не могат да хармонират правилно в човешката душа. Изгаряйки от страст, човекът е щял да следва всеки импулс или пък, изпълнен със страх или омраза, е щял да бяга от него, без разсъдъкът му да може да регулира тези сили. Как оказва помощ тук духовното същество? То е трябвало да се потопи в изпълнената със страст човешка душа, то самото е трябвало да се превърне в страст, в дракон, за да преобразува душевните сили, и за трети път да се остави да бъде озарено от Христовия дух.

Това духовно събитие намираме отразено в митовете на всички народи, в мита за свети Георги, за архангел Михаил, по-

беждаващ дракона. В следатлантските култури виждаме живо съзнание за осъществяващото се в духовните светове влияние на Христос върху човешкото развитие чрез онова духовно същество. В култа към Заратустра срещаме възвишеното слънчево същество, а като отражение на това в гръцкото съзнание се показва службата на Аполон. До Касталския извор е храмът на Аполон, където добре подготвени гърци отиват да получат съвет от Аполон. Питон, който си почива над парните облаци, издигащи се от цепнатината и обвиващи планината Парнас като змия, бива победен от Аполон и на негово място застава жрицата Пития, чрез устата на която Аполон разкрива своята мъдрост на гърците. От пролетта до есента Аполон пребивава на мястото си, а после отпътува на север в земята на хипербореиците. Като дух на Слънцето, Аполон трябва да се премести на север, докато физическото слънце отива на юг. Свързана с Аполон намираме и музиката, лирата. Тя представлява израз на хармонизирането на трите човешки душевни сили. И за един прочут човек с прекомерно големи уши, за цар Мидас, се казва, че Аполон направил да му пораснат магарешки уши като наказание за това, че при едно музикално състезание между Аполон и Марсий Мидас решава в ущърб на Аполон, защото е предпочел флейтата на Марсий пред лирата на Аполон.

Следователно три пъти преди настъпването на Мистерията на Голгота Христос се е свързвал с човечеството от духовните светове, чрез трикратно проникване на духовното същество, което по-късно е натановото момче Исус: първо, за да регулира сетивния опит в лемурийската епоха; второ, за да регулира жизнените сили в началото на атлантската епоха и трето, за да регулира душевните сили в края на атлантската епоха. Едва след това като четвърто става Мистерията на Голгота, за да регулира аза във връзката му със света.

Опасността за човешкия аз, до която е доведен той от изкушенията на Луцифер и Ариман, е била предусещана в египетските жречески центрове през гръко-римския период.

Човек е предчувствал аза и се е опитвал да се бори със силите, желаещи да внесат безпорядък. Често в храмовете на много места са се повтаряли приблизително следните церемонии: жрецът прави един грозен безформен предмет, един крокодил, заплюва го, хвърля го на земята и го изгаря. Други жреци разказват на народа: Ра, божеството на Слънцето, следва своя път в небесното пространство от изток на запад. На запад то става бледо и пада надолу, защото трябва да се бие с демонични същества.

Хората са чувствали силите на аза да напират навън. Срещаме това в двойна форма. От 7 до 8 век пр. Хр. виждаме да се появяват и да пътуват през всички южни европейски държави прорицателките. В тези прорицателки живее това, което показва, че азът може да се изгради. Обаче този феномен е бил свързан с елементарните сили на Земята, които оказват влияние в подсъзнанието на душата и напират навън по страстен начин. В контраст на прорицателките стои пророчеството на еврейския народ. Пророците искат да потиснат всичко, идващо от прорицателките в техните души и да слушат единствено откровението, което се разкрива на силите на аза, които са съзнателни. Потънали в размишление представя Микеланджело пророците, а срещу тях и в контраст с тях прорицателките с елементарните сили на Земята, свързани с вятъра, огъня, въздуха.

Без Мистерията на Голгота прорицателството е щяло да победи съзнателните азови сили, щяло е да ги потисне. Азът е щял да бъде изгубен в развитието на човечеството. Виждаме Христовия импулс да действа като сила в хода на човечеството, дори и без човешкото съзнание да го е приело, като сила, която формира културите, която формира историята на европейските народи, която определя формирането на Европа. На 28 октомври 312 г. е победата на Константин над Максенций. Максенций се допитва до прорицателките и му се дава отговор: „Ако изведеш войската си извън портите на Рим, ще победиш най-големия враг на Рим.“ Веднага след това Максенций има

един сън и решава да последва изреченото от прорицателките и съня си. Той излиза пред Рим, противно на всякакъв здрав разум, срещу съвета и всички планове на своите пълководци. Константин също сънува: той вижда как, носейки знамето на Христос пред себе си, побеждава четири пъти по-силния противник. Противно на всеки здрав човешки разум се стига до битка и Константин побеждава, носейки кръста пред своята войска.

Можем да погледнем към историческия ход на човечеството от 800 г. пр. Хр. до нашето време. През вековете пр. Хр. виждаме дълбоката гръцка мъдрост да се издига до най-високата си точка. В нея човечеството изразходва последните наследени божествени сили. Тогава в точка нула настъпва Мистерията на Голгота и започва да въздейства в човечеството. Стимулиращите сили на Христовия импулс работят във времето след Мистерията на Голгота по различен начин, изхождайки от различни планове на духовния свят.

	I	II	III	IV
0-800	Висш духовен свят			
800-1600		Нисш духовен свят		
1600-2400			Душевен свят	
2400-				Физически свят

Разделяйки периодите, първо можем да обхванем периода на първите осем века след Христос. Видяхме как там човешкият разсъдък отказва по отношение на Христовия импулс (гноз-

ис), как обаче той е действен в човешките събития (Максенций и Константин). През първите осем столетия въздействие оказва силата от висшите духовни светове, от горния девакан. Един преход, отзвук от този период виждаме в творбата на Скот Ериугена²³ ок. 850 г. В мисловната му система все още действа Христовият импулс като силова вълна от най-висшия духовен свят във физическия.

После, от 800 до 1600 г., във физическия свят действа импулсът от нисшия девакан. Хората се опитват да приближат душите си до Христовия импулс в най-разнообразни представи и форми. Но мисълта се оказва неумела, а усилията – безплодни. Нито кръстоносните походи, нито опитите за доказване на Бог могат да осъществят вътрешно жива връзка.

На прехода към следващата епоха стои Орлеанската дева²⁴. Импулсите на Христос се разкриват от духовните светове пред нейното душевно преживяване. Чрез нея те се намесват в оформянето на историята на човечеството.

Силата, която се заявява в човека непосредствено от висши духовни царства, се изгубва все повече. Силите стават все по-слаби. От 1600 г. насетне чак до нашето време импулсът действа само от астралния свят, от света на душите. Поради това теологията става все по-ерудирана, все по-абстрактна. На мястото на космическото божествено същество, на Христос, тя поставя „обикновения човек от Назарет“. Но нашето време щеше да е прогресирало много по-дълбоко в материализма, щеше да е проникнато дори още по-силно от антихристкия елемент, ако въздействащите от астралния свят сили на Христос не бяха се заявили по специален начин. През 15 и 16 век навсякъде се появяват забележителни разкази, които се разпространяват из цяла Западна Европа. На най-различни места, във всички европейски държави се появяват мъже с крака, покрити от мазоли, в мизерно облекло, с дълги развяващи се коси, и разказват, че са присъствали на Мистерията на Голгота, видели са Христос да броди по Земята, но когато той преминал покрай техния дом, те не му засвидетелствали уважение,

обидили го. Затова от онова време те трябва непрекъснато да скитат, без почивка и покой, и да разказват, като покаяние, какво са преживели (вечният евреин). Те разказват всичко това сякаш по спомен. Били са приемани навсякъде, посрещани са от епископи и висши духовници. В тях живее едно прозрение в хрониката Акаша и тези хора не могат да правят друго, освен през целия си живот да се появяват по този начин и да свидетелстват за Христовото събитие. Останалата част от тяхното съзнание е замъглено, но чрез импулсите от астралния свят те са могли да стигнат до тази визия. Благодарение на това хората са били спасени от ноктите на антихристиянството и най-страшния материализъм.

След 2400 г. ще дойде епохата, в която силите за разбирането на Христос ще идват само от Земята, когато Христос ще въздейства върху хората, изхождайки от физическия план. В нашето време обаче действат предвестниците на това, което ще бъде съществено след 2400 г.: Христос ще се разкрива на физическия план в етерна форма. Така виждаме историята да се развива от един период от осемстотин години към друг във връзка с импулсите от духовните светове. В книгата си „Светогледи и възгледи за живота на 19 век“, както е разширена в новата преработка като „Загадките на философията“, ще може да се проследи развитието на човешкото съзнание в същите периодични стъпки.

Историята на човешкия мисловен живот ни показва, че ако необходимите сили за бъдещото разбиране на Христос трябва да са там, самата мисъл следва да приеме друга форма, мисловната дейност трябва да претърпи преобразуване. Днес виждаме мисловния живот поставен между две виждания, а човекът страда от това „притискане по средата“ и не може да открие прехода от едната перспектива към другата. От едната страна се намира Хекел, който, разглеждайки като валидно само външното възприятие, е създал картина на реалността и света, която обаче не може да признае реалността на мисълта. А от другата страна стои Хегел²⁵, който, изхождайки от мисъл-

та като духовна реалност – животът и действието на мисълта в истината е действеният дух, – изгражда мисловна картина на света, която обаче неговото време не може да признае за реалност. Това, което е нужно на мисълта, е да се превърне в жива реалност.

Необходимо е мислите да се формират като живо същество, като семето на растение. Семената могат да се засеят, пожънат и след това да се използват за храна. Чрез този процес те се отклоняват от истинския им път, който е от семето да покарат нови растения. Така човекът е събрал мисли-семена в хамбара на естествената наука и философията, натрупал ги е и ги оставил да изсъхнат. Ако трябва да стигне до ново поникване, семето на растението, съгласно неговата природа, следва да се потопи в оживяващата околна среда. Така е нужно мисловните семена на Хегел да се поставят в почвата на духовната наука. Там те могат да израснат в плодоносен живот, в духовни способности на имагинацията, инспирацията и интуицията. На мястото на категоричния императив, изхождайки от силата на пробуденото мислене, азът ще активизира „нравственото въображение²⁶“. Тогава обаче ще е възможно също, изхождайки от земните сили, да бъде разбран идващият Христов импулс. Това е връзката между света на мисълта във „Философия на свободата“ и издигащите се в душата ни чрез пътищата, които посочва духовната наука, по-висши познавателни сили.

В съзвучие с идващото Христово събитие днес трябваше да Ви говоря така за оживяването на мисленето за бъдещото знание за духа.

ХРИСТОВИЯТ ИМПУЛС ПРЕЗ ЕПОХИТЕ И НЕГОВОТО ВЛАДЕЕНЕ В ЧОВЕКА

Пфорцхайм, 7 март 1914 г.

За душите, чиято карма ги е довела до духовната наука, в наше време става все по-важно да добият дълбоко впечатление за това, което можем да наречем разбиране на Мистерията на Голгота. Приятелите, които присъстваха на последните събрания на клоновете ни, вече са чули някои неща за това, че Мистерията на Голгота има духовна предистория, че преди нея се е случило нещо, че тя е завършекът на поредица от събития. Нашите скъпи приятели са чули също така, че тъй като в нашето земно развитие се е случило обединяването на Христовото същество с тялото на Исус от Назарет, и че благодарение на това през полетата на нашата Земя е вървяло едно същество, за което можем да кажем: чрез това същество на физическия план е протекло присъствието на космическото Христово същество в рамките на нашето земно битие.

От значение за цялото бъдещо развитие на човечеството е хората все повече да придобиват разбиране за Мистерията на Голгота и все повече от това разбиране да се вливат благодарение и изпълнена с любов, дълбока сърдечна отдаденост на това, което се е случило в Мистерията на Голгота за развитието на човечеството. Ние знаем – това също бе казано нееднократно и е известно, – че за подготовката на Мистерията на Голгота са родени две момчета Исус¹⁶. Едното е Исус с аза на Заратустра, а другото – от натановата линия на дома на Давид – е едно съвсем особено същество. Знаем, че през дванадесетата година на натановото момче Исус азът на Заратустра се премества в него от другото момче, соломоновия Исус, и че между дванадесетата и тридесетата година този натанов Исус, носейки аза на Заратустра, се подготвя да премине през събитието, показано в кръщението в река Йордан – да приеме

Христовото същество, което прониква в този Исус от Назарет и което с неговата смърт се излива в духовната земна сфера, така че човечеството да може да участва все повече в това, което, изхождайки от Мистерията на Голгота като духовни сили, може да протече през всички души и всички сърца.

Вече казах, че подготвяйки се по определен начин, Мистерията на Голгота вече се е извършила три пъти преди за спасението на човечеството: веднъж през древната лемурийска епоха, после през атлантската епоха, след това още веднъж към края на атлантската епоха – това са трите пъти, – а после за четвърти път така, както го знаем в началото на нашето летоброене в следатлантската епоха. Това, което наричаме Мистерията на Голгота, обаче се случва само и единствено на физическия план, а другите събития, които са били подготвителни, са станали изцяло в духовния свят. Обаче силите, изградили се тогава, това, което се е случило, се е изляло за спасението човечеството надолу в земните души и тела. И при всички тези подготвителни събития за Мистерията на Голгота същото това същество, което после се ражда като натановото момче Исус, е било проникнато от Христовото същество. Това е същественото в Мистерията на Голгота, че Исусовото същество, което израства като натановото момче, е било проникнато от Христовото същество. Но също и при трите предишни събития това по-късно натаново Исусово същество е присъствало, само че не е било изпълнено като физически човек. То е живяло като духовно, като архангелско същество в духовните светове. И в духовните светове то е било проникнато в предварителни етапи на Мистерията на Голгота по време на лемурийската епоха и два пъти през атлантската епоха от Христовото същество.

Така че може да се каже, че е имало, така да се каже, три ангелски живота в духовния свят. Съществува, което е водило този ангелски или архангелски живот, е по принцип същото, което по-късно се ражда като човек и е описано като момчето Исус в Евангелието на Лука. Три пъти се е пожертвало това ангелско същество, което по-късно се принася в жертва като чо-

век за проникването на Христовия импулс. Както в Исус Христос имаме човек, проникнат от Христовия импулс, така можем да кажем, че имаме три пъти преди това ангел, проникнат от Христовия импулс. И така, както това, което се е случило чрез Мистерията на Голгота, се е изляло в духовната земна атмосфера, така се е вляло от Космоса това, което се е случило чрез трите първи събития. Ако отправим взор към хода на нашето развитие на човечеството, как в центъра на това развитие се намира Мистерията на Голгота, можем всъщност да си кажем, че с Мистерията на Голгота се дава едно такова средоточие на земното развитие. Всичко, което се случва преди нея, насочва като подготовка към Мистерията на Голгота. И всичко, случило се после, представлява постепенно прогресиращото вливане на силите на Мистерията на Голгота в човешките души и човешките сърца.

Ако изследваме по-точно коя част в човека получава това, което струи от силата на Мистерията на Голгота, можем да кажем, че към човешката съставна част, когато се отвори, струи силата на Мистерията на Голгота, към тази част от човека, която в света на физическия план може да развие своето съзнание. Защото не е ли така? На детето, което току-що се е родило, още не можем да говорим за Исус Христос. Няма начин, по който да можем да направим разбираемо за него какво представлява Исус Христос. И ако оставим очите на детето да почиват върху някой портрет, дали върху портрет като Сикстинската Мадона с младенеца Исус или пък на Разпятието, ако можехме да прозрем в душата на детето, щяхме забележим че в най-ранните периоди от детския живот още не можем да се приближим към нея с нашите външни възпитателни средства на физическия план. От момента, в който детето започне да бърбори неразбираемо, можем да го приучим да изговаря името на Христос, можем да му внушим представи, които насочват към Христос. Но няма да почувстваме някаква по-дълбоко разбиране, което да се подготвя в сърцето в самото начало на детския живот. И едно нещо е ясно за всеки, който

съумява да погледне в детската душа със средствата на духовната наука: най-слабият начин, по който чрез външни възпитателни средства можем да доведем до проблясък усещането за Христос, най-слабият начин за това действително настъпва едва от момента във времето, в който детето навлиза в тази точка от своя живот, до която по-късно си спомня: момента, в който се пробужда азовото му съзнание. Със сигурност и през първите години след събуждането на азовото съзнание няма да има кой знае колко голямо разбиране. Но всичко, което предаваме за Христос – представи, без да въвеждаме в някаква догматика, това, което опосредстваме така, че в думите и представите да има по нещо от живота на Христовия импулс, е от полза за човека, който ще стане от детето, в целия му по-късен живот. След пробуждането на азовото съзнание вече можем да направим някои неща, ако и да е налице само едно дремещо съзнание. След пробуждането на азовото съзнание детето, ако и все още да не можем да започнем да му въздействаме с физически средства, гледа например на Сикстинската Мадона и на кръста с Христос по съвсем различен от преди начин. Защото така, както Мистерията на Голгота е навлязла в земната еволюция на човечеството, тя е предопределена да оказва влияние върху напредъка на духовния живот на физическия план. И всъщност човекът встъпва съзнателно във физическия план едва когато азът му се пробуди. Но какво имаме преди това?

Три неща предхождат пробуждането на аза у детето, три неща, които вече съм посочвал в предишни лекции, три неща, които са от огромно значение. Детето се учи да ходи, т.е. учи се да се повдигне от позицията, в която още е неспособно да насочи телесната си ориентация нагоре от Земята към небесните висини на Космоса. То се научава да се приведе от едната позиция в онази другата, благодарение на която човекът се различава на първо място от животното. Изхождайки от собствената си сила, то се научава да възприеме вертикална позиция, да отвърне погледа си от земното, към което би трябвало да е отпорило погледа си животното поради цялата си определе-

на природа и форма, защото изключенията са само привидни. Вертикалната позиция е тази, която детето научава преди да се събуди азовото му съзнание. В нашия сегашен следатлантски живот ние наистина повтаряме нещата, които сме усвоили като хора изобщо едва с течение на времето. Това, което малко по малко сме усвоили по време на древната лемурийска епоха, да се научим да ходим изправени, да стоим изправени, се повтаря преди да се пробуди азът ни, сега в детска възраст. Това учене е компресирано във времето, когато още не зависи от съзнанието ни, когато то функционира все още като несъзнателен импулс. Животните, които имат приблизително вертикален, приблизително насочен нагоре вървеж, са организирали целия си организъм така, че естествено да възприемат тази все пак не съвсем изправена позиция. Макар и да може да се направи някакво сравнение, все пак то ще бъде неправилно. Човекът е призван в началото на живота си, преди да пробуди азовото си съзнание, от заложбата на този аз да възприеме изправената вертикална стойка, да се повдигне от позицията, в която още е бил в периода на древната Луна. Тогава положението на гръбнака му е било паралелно на повърхността на Луната, в общи линии е било хоризонтално. В древната лемурийска епоха човекът се научава да трансформира лунната ориентация в земна ориентация. Това идва от там, че едва по време на земното развитие духовете на формата от собствената си субстанция са влели в човека неговия аз. И първото проявление на това вливане на аза е вътрешната сила, чрез която човекът се изправя. Така, благодарение на своята стойка, човекът сякаш е откъснат от Земята. Самата Земя има в себе си духовни сили, които могат да протекат през гръбначния стълб, ако остане хоризонтален в естествения си растеж, както при животинското тяло. Но Земята няма сили да служи от себе си непосредствено на човешкото същество, което благодарения на своя аз, чийто съзнание се пробужда по-късно, може да стои изправено вертикално. За да може човекът да се развие хармонично при изправената вертикална походка, трябва да се влеят сили от

Космоса, от извънземната сфера.

Луцифер и Ариман щяха да могат да приведат в безпорядък цялото човешко развитие поради това, че благодарение на изправената си стойка човекът е откъснат от духовните сили на земния елемент, ако в древната лемурийска епоха не беше настъпило първото Христово събитие.

В древната лемурийска епоха в духовното царство, което е най-близко до нашето земно царство, се осъществява проникването на онова същество, което обаче тогава е било вид ангелско същество, което по-късно става натановия Исус, с Христовото същество. Това е един подготвителен етап на Мистерията на Голгота. Следствието от това е, че в древната лемурийска епоха – само че в етерни, духовни висини – по-късният натанов Исус, който иначе щеше да има формата на ангел, приема, разбира се, не телесна, а етерна човешка форма. В свръхземната област – но в най-близкостоящата свръхземна област – може да се открие Исус от Назарет като етерна ангелска форма. Благодарение на проникването с Христос той възприема етерна човешка форма. С това в Космоса навлиза нещо ново, което сега започва да оказва влияние върху Земята и човека, и прави възможно физическата земна човешка форма, в която се е вляла силата на етерното свръхземно Христово същество, да се предпази от онова разрушение, което щеше да трябва да нахлуе, ако от Космоса формиращата сила не беше могла да освети човека, да проникне и да живее в него, като го направи правилно, изправено същество. Щеше да трябва да дойде хаос, ако с физическата слънчева сила не беше проникнала силата на онова формиране, онова образуване, което може да освети отвътре благодарение на факта, че настъпва първото Христово събитие. Това, което човекът получава в себе си по този начин, продължава да живее в развитието на човечеството след древната лемурийска епоха. Гледаме на развиващото се човешко дете по правилен начин, ако в момента, в който детето се изправя от пълзящото, лазещо, беспомощно състояние и за първи път стои и върви, ако в този момент си

кажем, че това може да стане правилно и за изцеление на човечеството само поради причината, че в древната лемурийска епоха се е случило първото Христово събитие, защото този, който като натановия Исус се е проникнал с Христос, навремето в лемурийската епоха като духовно-етерно същество чрез проникването с Христос е възприел човешко-етерна форма.

Наистина духовната наука съществува, за да обогатим своите усещания и чувства. Едно такова чувство, което може да живее в нашата душа, когато гледаме едно дете да се учи да стои изправено и да ходи, едно такова чувство съвсем сигурно има дълбок религиозен заден план. По-късно често трябва да си спомняме защо ходи детето и после да помислим как това става благодарение на Христовия импулс. Тогава чрез духовната наука сме обогатили своя светоглед, придобили сме усещане за това, което е нашето обкръжение, което иначе не бихме могли да имаме. Същевременно благодарение на духовната наука забелязваме защитниците, пазителите на детския растеж и развитие. Забелязваме как Христовата сила обгръща с лъчите си съществото и растежа на детето.

От моето представяне от хрониката на Акаша за лемурийската епоха²⁷, където става дума за лемурийските ни предци, ще видите, че тези предци са били неми. Атлантският човек всъщност първо се е научил да говори. Как е станало това е изложено в статиите за Акашовата хроника. Това е втората от способностите, които усвоява детето преди да се събуди същинското му азово съзнание: научаването на говора. Пробуждането на азовото съзнание следва едва след научаването на говора. Последното се основава изцяло просто на един вид подражание, заложбите за което почиват дълбоко в човешката природа. Говорът отново представлява една човешка способност, която е влязла в земния човек благодарение на това, че се е развил напред. Благодарение на това, че духовете на формата са го напоили, че са проникнали в него, той е в състояние да говори на някакъв език и да живее земния си живот на физическия план. Така той се откъсва чрез два елемента от

силите, които са активни на Земята. Животните реално не се научават да говорят, те са проникнати от тези духовни сили на Земята. Дори говоренето чрез жестове при животните не е говорът на човека. И ако чрез дресура или други средства човек успее да приучи животното към някакъв подобен говор, извън неговото тяло ще настъпят условия, които тепърва ще трябва да се обсъждат от духовната наука, което днес остава извън нашата тема. Искаме да останем при нормалното развитие на човека и да кажем, че човешкият говор вече е бил заложен в човека от божествените висини чрез това, което духовете на формата са излели надолу. Искаме да се спрем на него и да потърсим как човекът се е трансформирал от немота в говорещо същество. Благодарение на това той е станал независим от силите, които обливат духовно Земята, както благодарение на изправената си стойка е станал независим от първото течение. Чрез луциферическото и ариманическото влияние всичко, свързано с говора, щеше да трябва да стане неблагородно, ако човекът беше оставен само на грижите на Земята, ако в него не се бяха излели космически духовни влияния, слезли към Земята. Човекът щеше да развие цялата си житейска култура, всичките си телесни органи, ларинкс, език, гърло и т.н., а също и по-дълбоко лежащите си органи като сърце и т.н., доколкото зависят от това, ако нищо не се бе случило чрез Христос, човекът щеше да ги развие през атлантската епоха така, че да е способен – нещо подобно на прорицателка или медиум – да изговаря с оскъдно ломотене само това, което егоистично му причинява болка, радост, удоволствие, наслада. Човекът действително щеше да може да произвежда много по-артистични звуци от животното, но в своите звуци щеше да намира изразни средства само за това, което живее вътре в него. За случващото се в организма му като телесни процеси той щеше да е намерил живи възклицания. Целият език щеше да стане една сума от възклицания. Докато сега държим до един минимум своите възклицания, човешкото изкуството на речта с цялата му сложност щеше да се развие само до възклицания.

Това е било отклонено от човешкото развитие. Безпорядъкът в това изкуство на речта – доколкото този безпорядък изразява вътрешните преживявания на човека – е отблъснат от второто Христово събитие благодарение на това, че съществото, което по-късно става натановото момче Исус, за втори път се прониква с Христовото същество в етерните висини и че то възприема такава същност, която оттогава прониква телесните органи на човека така, че сега човекът става способен на нещо друго, освен да произнася чисти възклицания. Това че той става способен да разбира обективното, става възможно благодарение на второто Христово събитие.

Но все още езикът, силата на речта, човешката способност да изразява движенията на душата си в думи, е стоял пред опасност. Благодарение на второто Христово събитие се случва така, че човекът да намери не само тонове, междуметия, възклицания за случващото се в него, а по определен начин да може да освободи вътрешното движение на езика. Но да се описват външните неща с думи така, че думите да могат да бъдат коректни знаци за външните неща, все още е било застрашено от луциферическите и ариманическите влияния чак до атлантската епоха.

Тогава се случва третото Христово събитие. За трети път съществото, което по-късно се ражда като натановия Исус, се свързва в духовните висини с Христовото същество, и отново, със силите, които придобива по това време, се излива в човешката способност за говор. Силата на това Исусово Христово същество тогава прониква отново за втори път в човешките телесни органи, които имат общо със силата на речта. С това на силата на речта ѝ се дава възможността да създаде с думите действителни знаци за външното обкръжение и благодарение на това да създаде езика като средство за комуникация между отделните области на човечеството. Детето никога не би могло да се научи да говори, ако през атлантската епоха не бяха настъпили тези две Христови събития. И отново чрез духовната наука обогатяваме своите чувства, ако, когато детето започва

да говори и все повече да се усъвършенства в говоренето, ако тогава помислим как вътре в несъзнателното владееят Христовите импулси, как, закриляйки и подпомагайки, Христовата сила живее в силата на езика.

След като са се случили трите Христови събития, които днес отново разгледах от определена гледна точка относно влиянието им върху човешкото развитие, идва следатлантската епоха.

В следатлантското развитие отначало народите, принадлежащи предимно към човешкия стадий на развитие, който наричаме египетско-халдейска култура, имат задачата да повторят това, което се е случило за човечеството през древната лемурийска епоха, но прониквайки го със съзнание. Напълно несъзнателно човекът се научава да бъде изправено същество през лемурийската епоха, да бъде говорещо същество през атлантската епоха. Напълно несъзнателно той възприема Христовия импулс, понеже силата на мисълта му още не е била пробудена по онова време. През следатлантската епоха той бива бавно воден към разбиране на това, което е получил несъзнателно в древни времена. Това, което му позволява да стои изправен и да гледа към космическите висини, е Христовият импулс. Той го преживява несъзнателно, както е трябвало да го преживее в лемурийската епоха. После, все още не напълно съзнателно, но все пак като в една подготовка към пълното съзнание, народите на Египет е трябвало да бъдат водени към благоговение пред това, което живее в силата на изправянето. Да се научат да го обожествяват, за това са се грижели посветените, които е трябвало да повлияят на египетската култура чрез това, че карат хората да построят пирамидите, които се издигат от Земята към Космоса. Днес все още се удивляваме как чрез намесата на космическите сили на тази изправеност се дава израз в цялата форма и позиция на пирамидалната структура. Обелиските е трябвало да бъдат издигнати, за да може човекът да започне да прониква в това, което представлява силата на изправеността. Прекрасните йе-

роглифи в пирамидите и на обелиските, които е следвало да сочат към Христос, събуждат свръхземните сили от лемурийската епоха. Обаче дори до такова смътно разбиране, до което са могли да стигнат египтяните по отношение на силата на изправеността, те не са могли да стигнат по отношение на силата на езика. Душата им първо е трябвало да постигне правилното обучение за усещането, за да може в по-късни времена човек да прозре загадката как Христос живее в дарбата за думи на човека. Това е трябвало да се приеме в съзряващата човешка душа с най-свещеното страхопочитание. За това се грижели по прекрасен начин йерофантите, посветените на египетската култура с издигането на енигматичния сфинкс с неговата няма, непреклонна форма, която резонира под влиянието на Космоса главно за екзалтацията на хората от това време. Гледайки немия сфинкс, който започва да резонира от Космоса чрез изгряващото слънце при определени предпоставки и условия, се оформя онова свещено страхопочитание на душата, чрез което тя се подготвя да разбере езика, който се е говорел по времето, когато той е трябвало да бъде отведен до по-високо съзнание, както Христовият импулс малко по малко навлиза в земната еволюция на човечеството. Това, което сфинксовете още не са могли да изкажат, за което обаче са се подготвяли, е трябвало да бъде казано на човечеството. Христовият импулс лежи във формирането на движението на словото. Това е казано на човечеството в думите:

В началото бе словото
и словото беше у Бога,
и словото бе Бог.
В началото то беше у Бога.
Там бе то, където всичко възникна
и нищо не е възникнало,
освен чрез словото.
В словото бе животът
и животът бе
светлина на човеците.

„В словото бе животът и животът бе светлина на хората“ – това слово стои на мястото, където Евангелието се ражда от четвъртия следатлантски период, когато, подготвени от гръко-римската култура, хората са стигнали дотам да повторят през четвъртия следатлантски културен период това, което се е случило през атлантската епоха. Както през египетската епоха се повтаря обожествяването на изправеността, така сега се повтаря обожествяването на словото. Така въздействат в развитието на човечеството свръхчовешките духовни сили.

Третото нещо, което детето трябва да научи преди да се пробуди за азово съзнание, е представянето, мисленето. Мисленето в този смисъл е било запазено за човечеството от следатлантската епоха, всъщност дори за човечеството от четвъртия следатлантски период. Преди това се е мислело в образи. Това отново ще повторя в книгата, която предстои да излезе: „Загадките на философията“. Детето също мисли в образи. Да се мислят мисли е дадено на човечеството, събудено е за първи път едва през 6 и 7 век пр. Хр. Оттогава мисленето в мисли продължава все повече да се развива. Сега стоим по средата на това развитие. развитието на мисленето в мисли е такова, че от него бива обхванат нашият аз. За да може мисленето също да бъде свързано с Христовия импулс, мисленето като такова да не изпадне в безпорядък във въздействието си върху аза, затова се случва четвъртото Христово събитие, Мистерията на Голгота. И ако мисленето ни трябва да става все по-подредено, ако то следва все повече да се развива така, че мислите ни да не стават хаотични и объркани, а да се проникват от вътрешно чувство, вътрешно усещане, ако все повече трябва да се развива здраво мислене на истината, то това ще се случи затова, защото благодарение на Мистерията на Голгота, на четвъртото Христово събитие, мисленето е постигнало импулса да направи това, могло е да го получи благодарение на факта, че Христовият импулс се е излял в духовната атмосфера на Земята.

За първи път това се случва през лемурийската епоха, когато изправената стойка на човешкото същество е изложена

на опасност от Луцифер.

За втори път това се случва през атлантската епоха, когато човекът е изтръгнат от опасността, която заплашва неговата реч с това да стане израз само на идващото отвътре. Опасността се е състояла в това езикът да изпадне в безпорядък.

За трети път това се случва към края на атлантската епоха. Поради това, че Христос прониква духовното същество на по-късния Исус от Назарет, езиковата дарба, доколкото става знак за външни неща, бива спасена от опасност от Христос.

Четвъртата опасност²⁸ е съществувала за мисленето, за вътрешното представяне на мислите. Човекът е спасен от тази опасност чрез проникването с мислите на такива форми, които живеят в душата му – както това може да бъде сега, ако той иска да го има и се е подготвил за целта чрез духовната наука, – на такива форми като това, което се е изляло чрез Мистеријата на Голгота в духовната сфера на Земята.

Сега се намираме дотолкова далече в развитието на човечеството, че първите думи от Евангелието на Йоан могат да се изговорят и в друга форма, че те могат да се изговорят в следната форма:

В началото е мисълта
и мисълта е у Бога,
и мисълта е божествено нещо.
В нея има живот
и животът трябва да стане светлината на моя аз.
И нека божествената мисъл свети в моя аз,
така че мракът на моя аз да разбере
божествената мисъл.

Въпреки че не е било напълно разбрана, такава е била насоката в развитието на човечеството.

През 8 век пр. Хр. започва четвъртата следатлантска култура. Около три и половина века след това мисълта е била достатъчно зряла, че да може да бъде изразена от гръцките фи-

лософи с яснотата, която после води до платоническата философия. Тогава човешкият живот бива проникнат с Христовия импулс. Когато започва 15 век сл. Хр., започва петият следатлантски период. Точно толкова дълго, колкото продължава от началото на четвъртия следатлантски период до едно разбиране на мисълта, трае от началото на петия следатлантски период до съзнателно изразяване на естеството на мисълта, тоест до Хегел. Човешката мисъл преживява своята връхна точка при Хегел с изречението: „Животът и дейността на мисълта в истината е действащият дух.“ Това, което казва Хегел по привидно напълно неразбираем начин, може действително да се изрази с думите:

В началото е мисълта
и безкрайна е мисълта,
и животът на мисълта е светлината на аза.
Нека светещата мисъл изпълни
мрака на моя аз,
така че мракът на моя аз да разбере
живата мисъл
и да живее и действа в своето божествено начало.

Така протича правилно развитието на човечеството. Човечеството още не е стигнало много далеч, защото тъкмо Хегел е бил твърде много очернен. Наистина може да се каже: „И светещата мисъл действително се появи в мрака, обаче мракът не искаше да знае нищо за нея.“ Ако се научим да разбираме своя живот, живота на мисълта, ще разберем какво е възложено на човечеството в по-нататъшното му съществуване.

Но същевременно, тъй като стоим на почвата на духовната наука, имаме и нещо друго. По-късните епохи винаги се подготвят през по-ранните епохи. И понеже се намираме в средата на петия следатлантски период, понеже култивираме духовна наука и трябва все повече да допринасяме за разбирането на живата мисъл, на мисълта, която става ясновиждаща,

същевременно следва и да подготвяме шестия следатлантски период.

Както животът се влива в мислите чрез Христовия импулс, така той ще се влее и в нещо друго, което спада към човешките душевни способности и което не трябва да се бърка само с мисленето. Детето развива своите способности от несъзнаваното. Когато стига до азовото съзнание, то навлиза в сферата, където може да усвои и трябва да развие това, което може да навлезе от отвън чрез Христовия импулс. Когато детето се е научило да ходи, когато се е научило да говори и когато започва да си проправя път към аза чрез мисленето, вече постепенно можем да видим как съзнателният Христов импулс, който е навлязъл чрез Мистерията на Голгота, въздейства върху него. Човечеството днес още не може да приеме Христовия импулс в нещо друго, което лежи в душевните му способности. Да се доведе Христовия импулс до изправена походка, до говорене и мислене²⁹, е възможно благодарение на това, което е съществувало за хората в рамките на културата на човечеството от векове. Да въведем Христовия импулс в един четвърти елемент, да подготвим това въвеждане в една четвърта човешка способност, също и за това трябва да мислим, ако стоим по правилния начин върху основите на духовната наука. За това също трябва да мислим! Там, където Христовият импулс още не може да бъде доведен, където обаче той се подготвя да бъде отведен, е човешкият спомен, спомнянето на човека. Защото освен в стоенето прав, говоренето и мисленето, сега Христовата сила навлиза в спомнянето. Ние можем да разберем Христос, когато той ни говори чрез Евангелията. Но като хора се подготвяме Христос да навлезе и в мислите, които тогава продължават да живеят и да са в нас като запомнени мисли и представи и т.н. И за човечеството ще дойде време през шестия по-голям период на човешкото развитие – но то се подготвя сега, – когато хората ще гледат на това, което са преживели и научили, което живее в тях като спомен, и ще могат да видят, че Христос живее с тях в силата на паметта.

Христос ще може да ни говори чрез всяка представа. Също и когато в спомена съживяваме отново нашите представи, които са толкова тясно и интимно свързани с нас като наши спомени, Христос ще бъде свързан с тях. Човекът ще може да гледа назад към своя живот и ще си каже: „Така, както си спомням, така, както силата на паметта живее в мен, така в тази памет живее излетият Христов импулс.“ Пътят, който е повелен на хората, все повече да правят верни думите: „Не аз, а Христос в мен³⁰“, – пътят ще се уравни благодарение на това, че в силата на паметта постепенно ще навлезе Христовият импулс. Сега той още не е вътре в нея. Когато ще бъде вътре, когато Христовият импулс ще живее не само в разбирането на човека, а когато Христовият импулс се излее върху цялата шир на спомените, тогава например хората няма да бъдат насочвани да учат история от външни документи, защото тогава тяхната сила на спомняне ще се разшири. Христос ще живее в този спомен. И благодарение на това, че Христос е влязъл в неговата сила на паметта, че Христос живее в силата на спомена, човекът ще знае как чак до Мистерията на Голгота Христос е въздействал от отвъд Земята, как я е подготвил и е преминал през Мистерията на Голгота, и как като импулс той продължава да оказва въздействие в историята. Толкова истинско и действително човекът ще обхваща това, както сега в обикновения живот имаме спомена. Човек няма да може да обхване земното развитие на човечеството по друг начин, освен така, че да съзира Христовия импулс в неговия център. Цялата сила на спомена ще бъде пронизана и същевременно укрепена от проникването на Христовия импулс в силата на паметта, в силата на спомена. В бъдещето за нас, които следва да разберем християнството по жив начин, може да са валидни и тези думи:

В началото е споменът
и споменът продължава да живее,
и божествен е споменът.
И споменът е живот,

и този живот е азът на човека,
който струи в самия човек.
Не сам той, а Христос в него.
Когато той си спомни за божествения живот,
в неговия спомен е Христос,
и като лъчезарящ споменен живот
Христос ще свети
във всеки непосредствено настоящ мрак.

Ще можем да кажем: „Христос е в нашия вътрешен душевен живот.“ Някои от нас ще го почувстват благодарение на това, че се научаваме да се свързваме с Христовия импулс чрез спомена, както човекът като дете се е научил да се изправя, да говори, като се е свързал с Христовия импулс. Някои от нас го чувстват също така, защото разглеждат настоящата ни способност за спомняне в състоянието, в което я имаме сега, като подготовка, като нещо, което в бъдеще би изпаднало в безпорядък, ако волята не се остави да бъде проникната от Христовия импулс. Ако материализмът на Земята отрече Христос, споменът би изпаднал в безпорядък. Тогава биха се появявали все повече хора, чийто спомен е хаотичен, който ще става все по-смътен в тяхното тъмно азово съзнание, ако споменът не освети тъмното азово съзнание. Нашата способност за спомняне може да се развие правилно само тогава, когато Христовият импулс се вижда правилно. Тогава историята ще живее като жив спомен така, че в спомена да навлезе разбирането за истинските събития. Тогава човешкият спомен ще разбере центъра на мировите събития. Тогава гледането ще стане валидно за хората. Обикновеният спомен, който се фокусира само върху един живот, ще се разшири върху предишните възплъщения. Споменът сега е една подготовка, но тя се завършва от Христос. Дали гледаме навън как като дете сме се развили още несъзнавано, или пък гледаме навътре, дали чрез по-нататъшно задълбочаване прозираме във вътрешното си същество до това, което остава в спомена като наша вътрешна същност,

навсякъде виждаме живата сила и деятелност на Христовия импулс.

В новото Христово събитие, което сега приближава не физически, а етерно, което е свързано с първото разпалване на способността за спомняне, с първото разпалване на проникването на спомена с Христос, Христовото събитие ще бъде такова, че Христос ще се приближи до хората като ангеловидно същество. За това следва да се подготвим.

Така духовната наука не трябва да ни обогатява само с теории, а да излее нещо в нас, което да ни прави способни да приемаме с други усещания и чувства това, което се приближава към нас в света, и това, което сме ние самите. Животът на нашите чувства и усещания може да се обогати, ако чрез духовната наука проникнем по правилния начин в същността на Христовия импулс и неговото владееие в човека и в духовната същност на човека. Добре е, ако често мислим за следното:

В началото бе силата на спомена.
Силата на спомена трябва да стане божествена
и божествено нещо трябва да стане силата на спомена.
Всичко, което възниква в аза,
трябва да стане такова,
че да е създадено
от спомена, проникнат от Христос, от божественото.
В него трябва да бъде животът
и в него трябва да бъде лъчезарящата светлина,
която лъчезари от спомнящото си мислене
в мрака на настоящето.
И нека мракът такъв, какъвто е понастоящем,
разбере светлината на станалия божествен спомен.

Ако приемем в себе си смисъла на такива думи, приемаме нещо, което подобава на нас, хората, да възприемем. Както растението образува кълна за следващото растение, така ние се научаваме да усещаме в себе си не само с плодовете, които

идват за нас от минали въплъщения, а да усещаме така, че да разбираме, да преминаваме в следващите си въплъщения. В следващите ни въплъщения ще бъде лошо за способността ни за спомняне, ако не се проникнем с Христовия импулс. Все още мисленето е проникнато от Христовия импулс в оскъдна степен и то вече приближава паметта. Нека се научим от духовната наука да не живеем само за преходния човек, който живее между раждане и смърт, а да живеем за онзи човек, който преминава през повтарящи се въплъщения. И нека научим от духовната наука какво може да означава за пълното изживяване на собствената ни човешка душа правилното разбиране, правилното усещане, правилното чувстване на най-силния импулс в цялата еволюция на човечеството: на Христовия импулс.

ХРИСТОВИЯТ ДУХ И НЕГОВАТА ВРЪЗКА С РАЗВИТИЕТО НА СЪЗНАНИЕТО

Мюнхен, 30 март 1914 г.

Всичко, което влиза в нашите усилия, накрая кристализира около една точка: да се намери връзката с духовните сили, които водят човечеството напред. От тази гледна точка тук отново и отново се говори за значението на Христовото същество в света. Днес бих искал да Ви кажа няколко думи, които би трябвало да са подходящи да направят все по-важни нашите представи за Христовия импулс и неговата връзка с нас, хората. Ако искаме да схванем Христовия импулс в неговата истина, вече трябва да свикнем да мислим за някои неща. В наше време наистина не чуваме нищо друго освен мисълта, изразявана тук и там, че би трябвало да се потисне всичко даскалско, педантично, всичко дидактическо и да уловим живия живот в изкуството и светогледа. Много мислители от съвременното дават израз на своята умора от всичко академично. Забележително е само, че, щом нещата стигнат до изразяване на светогледа, отново изпадаме в копнеж по дидактиката.

Трябвало е да слушаме как се говори за Христос като за мирови учител. Веднъж използвах израза „свръхчовешки учител на света“. Мнозина се чувстват добре, когато могат да мислят, че с Христос в света е дошъл някой, който е учел на нещо. В противовес на това ние винаги отново сме подчертавали характера на живота и характера на мощта на Христовия импулс. Благодарение на това, което се случва при кръщението в Йордан, едно същество намира своя път в земния живот, споделяйки съдбата на човечеството в продължение на три години. След това то се излива в земната аура и оттогава продължава да работи от там.

Ако погледнем на Христовото събитие, трябва да кажем, че това Събитие на Голгота е уникално преживяване в земното

развитие. По отношение на земното развитие то се е случило веднъж, но Христовото събитие е било подготвено в духовния свят.

Въпреки че е напълно погрешно Христовото същество да се мисли като същество в друго тяло, все пак трябва да насочим към едно подготвително събитие в развитието на света, а именно към три подготвителни събития, подготвителни етапа на Събитието на Голгота. Те са се разиграли в свръхземни, чисто духовни светове.

Говорих за двете момчета Исус, за соломоновото и за натановото момче Исус. соломоновото е носело аза на Заратустра в себе си. Той е преминал в другото момче и е живял там от дванадесетата до тридесетата му година. След това обвинката е била изпълнена от Христовото същество. Този натанов Исус, той също, това трябва да се спомене изрично, такъв, какъвто е роден в началото на нашето летоброене, за първи път истински се въплъщава в света в човешко тяло. Защото подготвителните етапи от своето битие той преживява в духовни светове. Преди това той никога не е бил истински въплътен в човешко тяло. Връзката с Кришна³¹ не е била истинско въплъщение, а въплъщение по заместване. Когато поставим пред себе си същността на този по-късен натанов Исус, следва да погледнем към ангелското същество и можем да кажем: преди Христос да се появи на Земята, то не е било въплъщавано, а одушевявано три пъти в духовния свят, но във всеки от тези три етапа на битието за него винаги отново е настъпвало нещо, подобно на Събитието на Голгота. Следователно предизвестяващите етапи на Голгота трябва да търсим в духовните светове. Всяко от тези събития има дълбоко значение за целия живот на хората на Земята. Това, което преживяваме тук, не е повлияно само от случилото се на физическата Земя, а също и от духовните светове. Породеното от трите подготвителни етапа е породено от отвън.

Когато човечеството е живяло в лемурийската епоха, лунциферическото влияние вече се е било спуснало върху него.

Луцифер е изпращал нещо като мощни лъчи в човешката природа, засягайки я вътрешно. Човекът щеше да трябва да се развие по друг начин, ако не бе дошло луциферическо влияние. Човекът е бил в някаква степен инфектиран с луциферическия импулс. Изхождайки от духовната наука, можем да кажем какво е причинило това луциферическо влияние. Ако то беше останало толкова силно както в Лемурия, с човешката ни природа щеше да се случи нещо, което щеше да я изложи на голяма опасност. Щеше да се случи нещо, което би могло да се охарактеризира така: дванадесетте сили на сетивата³² – защото те са дванадесет – на човека щяха да се формират така, че човекът да стане свръхчувствителен. Докато сега ние разглеждаме червеното на розата така, че при нейния вид тя ни въздейства обективно, тогава червеното щеше да прониква в очите ни като с тръни, а синьото щеше да изсмуква зрителната ни способност. Щяхме да бъдем свръхчувствителни. Така щеше да е и със слуха ни и с всички сетивни усещания на човека. Нямахме да можем да възприемаме, да усещаме без болка или наслада. Това е конфронтирало човечеството чрез Луцифер. Съществата от висшите йерархии виждат това. Натановият Исус, който живее по-късно на Земята, е присъствал през лемурийската епоха в духовния свят като ангелско същество и задачата му е била да се проникне с Христовото същество. Когато обвивките му по-късно се проникват с Христовото същество, душевният елемент на това ангелско същество бива одухотворен от Христовия импулс. Тогава вече Христовият импулс се спуска в душата на по-късния натанов Исус. Това се случва в духовния свят, но лъчите, които се излъчват, се разпростират над Земята и смекчават свръхчувствителните човешки сетива, така че бива отстранена опасността, хората да могат да виждат сетивното само с болка и унижаваща ги наслада. Така гледаме към първите предвестници на Събитието на Голгота и си казваме: по отношение на дванадесетте си сетива сме станали такива, каквито сме, благодарение на това, че Христос се е потопил в душата на по-късния натанов Исус

и е смекчил естеството на човешките сетива.

После през атлантската епоха чрез постепенно свързващото се с луциферическото влияние ариманическо влияние в човешкия живот отново настъпва опасност. Докато в Лемурия пред опасност стоят сетивата, сега в първия период на Атлантида в опасност се намират жизнените органи и етерното тяло на човека. Тези органи на едно изложено на влияние от Луцифер и Ариман етерно тяло щяха да се развият така, че човекът да възприеме недостоен за човешкото същество образ. Всичко е щяло да трябва да се направи така, че човекът да преследва полезното за него с ламтеж, а това, което не е благоприятно за него, да може да гледа само с погнуса. Човешкият живот щеше да протича между ламтежа и погнусата. Всички органи щяха да се оформят така, че човекът щеше да се втурва по унижаващ го начин като диво животно към това, което трябва да вземе, и да се чувства дълбоко унижен с погнуса от това, което не е благоприятно за него. Че това не става така, произтича от втория подготвителен етап на Събитието на Голгота. Опасността е била такава, че дори при дишането човекът щеше да си поема дъх със силно желание и щеше да се изразява по ужасяващ начин при най-малкото загатване на нещо неприятно за него, със страховити изблици на отвращение. Тогава е вторият път, когато това ангелско същество бива проникнато с Христовия импулс и благодарение на това могъщи лъчи навлизат в земната аура и смекчават живота на човека.

Към края на атлантската епоха се развива третият подготвителен етап. Човечеството отново е изправено пред голяма опасност. Сега мисленето, чувствата и волята е трябвало да станат хаотични. Изразяването на душата е трябвало да стане нехармонично, така че човекът да не може да развие по подреден начин мисленето, чувствата и волята си, а те да изпаднат в безумен безпорядък. Това бива отблъснато благодарение на третия подготвителен етап. Още веднъж съществото, което по-късно става натовия Исус, се прониква с Христовия импулс и се внасят ред и хармония в съзвучието на мислене,

чувства и воля. Това се усеща още дълго време през следатлантската епоха. В епохите, предхождащи развитието на мисленето, вече са приемали форма предвестниците на един образ, който стига и до нашето време, но който още не се разбира правилно. Когато в края на атлантската епоха Христос одухотворява душата, която по-късно става Исус от Назарет, това води дотам, че съществото, което става вечен господар на безразборно вихрещите се страсти, става победител над ставащата твърде плътна структура на мисленето, чувствата и волята. Това човечеството представя в образа на свети Георги или свети Михаил, победителят на дракона. Това е непосредствено имагинативният израз на третия предвестник на Събитието на Голгота.

Гърците, които оживяват в представите си това, което просветва от тайните на Атлантида, са създали божествен образ на съществото, което е било активно в Атлантида. В Аполон те са обожавали духа, за който са си представяли: „Това е Той, който е проникнат от Слънчевия дух.“ Те не са го наричали Христос, но името няма значение. В тяхната служба на Слънцето те са обожавали третия подготвителен етап на Събитието на Голгота и са изразявали това външно, като по най-важните въпроси са търсели съвет при жреците на Аполон. Тези гърци са знаели, че в тайните на битието е вътъкано това, което е действено в земната аура, и как то е привело в ред мисленето, чувствата и волята. Те са чувствали това събитие толкова свързано със Земята, че са казвали, че на Земята се е изкачило в плътна форма това, което, ако не беше победено от Аполон, щеше да приведе в безпорядък мисленето, чувствата и волята. Но Аполон го привежда в ред, така че от земната аура вместо дисхармония, вместо безумие, в мисленето, чувствата и волята преминава мъдрост.

Те са гледали към мястото, където от Земята излиза парата, която те спирала и задържала в своя храм, за да поставят над отвора жрицата на Аполон, чрез която е говорил сам той, така че тя се превръщала в оракул, давайки съвети за делата

на онези, които търсели тази мъдрост. Както Георги и Михаил се появяват в образа, така е и с Аполон в неговото светилище, изливайки в душата предсказанията, говорещи чрез него.

О, християнството е много древно! Името Христос няма значение. Службата на Аполон обожава Христос, Слънчевия дух, така че в това обожаване лежи съзнанието за третия подготвителен етап на Събитието на Голгота.

Тогава идва времето, в което човечеството се е намирало пред четвърта голяма опасност. В Лемурия на опасност е било изложено физическото тяло, после в Атлантида – етерните и астралните органи. Сега азът е този, който е трябвало да изпадне в безпорядък. Това се подготвя така, че по времето, когато азът е трябвало да обхване хората в гръцкия мисловен живот, едно много особено явление показва, че са налице всички условия да се внесе хаос в аза. Едва малко по малко ще започне да се разбира как това, което е трябвало да тласка аза напред, се е развило в гръцката философия и т.н. Вече се опитам да представя как се е събудил азът. Чрез разглеждане на философията, достигнала връхната си точка в мисловния живот на Платон и Аристотел, се показва как азът постепенно приближава. Когато Талес, Ферекид Сироски, Анаксагор за първи път извикват великите мисли за живот, паралелно протича едно явление, което се разпространява от Гърция към гръцкия свят: паралелно на приближаването на аза протича прорицателството.

Прорицателките се утвърждават навсякъде. Понякога те изговарят големи мъдрости за бъдещето, но отчасти и безумия. Всичко, което може да привее аза в порядък, как азът трябва да изпадне в безпорядък без Христовия импулс, се изразява в техните предсказания. Две неща се подготвят: пророци, подготвители за Христовия импулс, които в чисто душевно задълбочаване търсят да приемат младата Христова сила и които в подреден мисловен живот преминават през това, което е дейно в развитието на човечеството, и прорицателките, от друга страна, които са изложени на външните влияния на земната

аура. Срещаме това в Микеланджеловото представяне в Сикстинската капела в Рим като опозиция между прорицателки и пророци. Микеланджело показва как при прорицателките е деен вятърът и други елементи, свързани с елементарното естество на Земята, той показва, че при тях е налична опасността азът да изпадне в безпорядък, и как действат пророците, за да успокоят този аз. Изучаването на пророците до прорицателките в картините на Микеланджело може да ни доведе дълбоко до много тайни. В силите, действащи чрез прорицателките, се показва как човешкият аз иска да изпадне в безпорядък на едно четвърто ниво. Порядъкът, който възвестява учението на пророците, е представен чрез Мистерията на Голгота, порядъкът на азовите сили под формата, че азът на човека се научава да чувства все по-дълбоко: „Не аз, а Христос в мен.“ Това, което при прорицателките е трябвало да допринесе за безпорядъка на аза, се появява по подреден начин чрез Христовия импулс. Тъй като азът на човека следва да се развива на Земята, на Земята е трябвало да се случи Събитието на Голгота, Христос е трябвало да проникне в тялото на Исус, в истинското физическо тяло, докато при подготвителните етапи е бил одухотворяван един ангел.

Така Голгота приближава земното развитие. Дълбоко вярно е това, което казва Августин³³: „Християнството винаги го е имало, само че сега го наричат християнство.“ По времето на Августин се е чувствало нещо от това, че служителите на Аполон са били християни, ако не и по название. Това е било обожаване на третото, още само духовно събитие. Така Христос постепенно се приближава към Земята. В света на деваканата са били първият и вторият подготвителен етап, в астралния свят – третият, а във физическия свят – Събитието на Голгота.

Но не като учител, а чрез своята сила Христос прониква в земната аура. Това винаги трябва да се подчертава отново. Ако Христос е искал да въздейства само чрез това, което хората са могли да разберат за него, той е щял да може да окаже слабо въздействие.

Той навлиза в еволюцията като живо същество. Човешкото разбиране трябва да си извоюва пътя до него. Виждаме как диспутите на догмата се разиграват в тази борба. Човешката способност за съждение е още много далеч от това да проникне в Христовия импулс. Христовият импулс действа в дълбините на душите като жива сила. Можем да проследим тази сила. Нека погледнем към едно събитие от 28 октомври 312 г. По това време Константин³⁴ води битка край Рим с Максенций. Армията на Максенций е четири пъти по-силна от тази на Константин. Константин побеждава. Който разглежда правилно историята, казва: „Животът на цяла Европа е щял да бъде различен, ако Константин не беше победил.“ Това е една невероятна битка. Побеждава не външната сила, не способността за съждение. Битката не се води с това, което произтича от способността за съждение. Тя се води и от двете страни, изхождайки от подсъзнателни импулси, в които роля играе Христовият импулс. Максенций се допитва до прорицателските книги. Те му казват: „Ако не останеш на мястото, на което си, ако излезеш от Рим, ще поробиш най-големия враг на Рим.“ Един сън му казва още, че трябва да напусне Рим и да се бие пред неговите порти. В Рим той е сигурно укрепен. Човешката способност за съждение не решава за това, което се намесва в тази битка. Подсъзнанието оказва въздействие в душите на Максенций и Константин. На Константин един сън разкрива, че трябва да носи символа на християнството пред войската. Сънища решават тази битка, която решава цялата съдба на Европа. Човешката способност за съждение не е била подходяща да извърши това, което е трябвало да бъде извършено, а е действал Христовият импулс, който изправя четири пъти по-слабата войска на Константин извън Рим срещу Максенций. Чрез това, което хората не могат да отсъдят, се осъществява ръководството на човешките дела. Това е от значение за цялото ръководство на човешката история.

Христовият импулс въздейства в подсъзнанието на душите като духовен импулс. По същия начин той оказва въз-

действие и по-късно, когато географската карта на Европа отново приема съвсем различна форма. Ако в решителния момент Орлеанската дева не беше застанала на страната на своя крал, всички европейски съдби щяха да бъдат различни. Отново не способността за съждение, а Христовият импулс е този, който си послужва с един човешки инструмент. Не зависи от нашата преценка дали нещо се намира за добро или зло.

С нещо друго мога да покажа как Христовият импулс действа под прага на съзнанието. Той си служи със странни начини на проявление, странни за материалиста. Когато приближава духовният живот на новото време, в развитието му има нещо, което щеше да доведе до това материализмът още повече да разпростре ръце над европейския живот. Ако не бяха настъпили определени процеси, щеше да е възможно, дори в душите, които все още се чувстват духовни, да навлязат изцяло материалистически представи. Именно разбирането за Христовия импулс още в много по-ранни векове щеше да е намаляло дотолкова, че хората щяха да се съмняват във физическото му съществуване. Тогава на Артур Дрюс³⁵ и други щеше да им е много по-лесно. Едно настроение се разпространява над най-далечните части на Европа през 16 и 17 век, когато съществува опасността да се загуби връзката с Христовия импулс, а именно настроението: „Защо трябва да вярваме, че Христос изобщо е живял?“ И тогава на най-различни места се случва едновременно едно и също. В почти всички области на Европа, навсякъде се показва, че през различните човешки селища, през села и градове преминава не винаги същата, а винаги различна физическа личност. Разпространява се мнението, че тази човешка личност, която се появява по особено странен начин, Ахасфер, вечният евреин, скита по света, откакто е отхвърлил Христос от себе си. Разпространява се вестта, че живее човек, който от лично наблюдение може да каже: „Аз видях Христос, той наистина живя.“ На най-различни места тази личност преминава през селата в най-ужасно състояние, в стари и съвсем износени дрехи, участва в богослуженията

и разказва за събитието, на което е могъл да бъде свидетел. Епископи и абати канят такива личности на угощения, организират тържества за тях. Тези личности винаги разказват едно и също: „Мога да потвърдя от собствено знание, че Христос вървя по Земята, защото той мина покрай мен и защото аз го отпратих, сега трябва да скитам по света.“

От това, което научаваме от историята, си нямаме и идея колко дълбоко е въздействал разказът на Ахасфер в човешките души преди няколко века. Това са винаги различни личности, но те виждат, като в една ретроспекция на Ахасфер, Христос да преминава покрай тях, така че са им вярвали. От тях произлиза съзнанието: „Да! Той е живял, защото той може да ми разкаже историята.“ Повърхностните хора днес могат да кажат: „Може ли това да е имало толкова голямо влияние, така че да отклони опасността Христос да бъде напълно забравен като исторически Христос?“ Те не знаят, че по света са се случвали такива събития, които историята не е регистрирала. Фактът, че днес не сме изцяло потънали в материализъм, е следствие от това, което е произлязло от тези личности. Днес това не би могло да се случи. На някои места Ахасфер е бил с дебели мазоли, имал е странни дрехи, дълга коса, пожълтяла кожа, бил е висок и мършав, на други пък е бил нисък, имал е гърбица, но винаги е бил проникнат от съзнанието, от визията за това, което душата вярва, че е преживяла в момента, когато Христос преминава пред нея.

В голям брой личности е било закотвено съзнанието, способността да гледат назад в Акашовата хроника и така да се идентифицират с нея, че наистина да го повярват. Днес всички тези Ахасферовци щяха да отидат в лудницата, но тогава са били инструменти за укрепване на духовния живот. Самите епископи и абати благодарение на тях са укрепвали силата на вярата си в Христос. От духовните светове семето на способността да гледаш назад към Събитието на Голгота е било посаждано в натури, склонни към духовност. Поради особеността на тяхното съзнание разказвачите сами са се виждали като

присъстващи в тази картина. Това е било вярно, било е живото съзерцание на Събитието на Голгота. Много повече, отколкото в горното съзнание на човека, в което силата на съждение е значителна, в подсъзнателните области на душата се разиграва това, което произлиза от Христовия импулс. Днешният материално мислещ човек лесно може да се подиграе на такива неща. Той ще счита това за психическа епидемия и ще каже: „Как можем да разчитаме на това, което идва от болни души?“ Бихме искали да попитаме тези материалисти какво биха казали, ако някой се разболе психически, така че психиатрите да го затворят в лудница, но там той бива осенен и започва да изобретява самолетния двигател, който всъщност е идея, която имат хората днес? Те биха приели това от такава душа без да питат дали идва от болен ум. Дали една душа е болна или не, не е критерий, не е възражение. Става дума за това, да се изпита съдържанието, идващо от душата. Най-лошото нещо на нашия материалистически дух е, че се апелира към странични съображения, а не към силата на истината.

Ако разглеждаме така развитието на човечеството, ще ни стане ясно, че трябва да разберем Христовия импулс като жива сила, която действа много повече в основите на душите и си служи с физически средства повече, отколкото хората разбират. Ако Христос беше останал ограничен до физическото, влиянието му нямаше да стигне много далеч. Но в наше време нещата започват да се променят, да стават такива, че малко по малко в нас трябва да заработи това, което за гърците е била мисълта, с която същевременно всъщност се ражда съзнанието за човешкия аз. Как работи тази мисъл днес? Това трябва да се докаже не с духовната наука, а с философията. През столетията преди основаването на християнството, започвайки с Ферекид до Аристотел, в еволюцията на света започва мисленето. Мисленето в образи започва първо в гръцкия живот. Това подготвя същинското азово съзнание. После идва Христовият импулс. Той работи заедно с това, което се е появило като сила на аза. В наше време я виждаме в хегелианството, на което

се обръща малко внимание. Но как Хегел се бори с мисълта, която иска да обхване целия свят, е важен феномен на човечеството. Човекът се развива в света, той увенчава своята еволюция с това, че изпълва света с мисъл. Чрез нея той познава околния свят. Но мисленето може да постигне две неща: да се развие правилно, което може да се сравни с развитието на семето в цвят, или пък да си служи със семето за храна на човека. Тогава то се откъсва от правилния му непрекъснат поток. Ако то остане в непрекъснатия си поток, се развива ново растение, от него предвидимо идва живот за бъдещето. Същото е и с човешките мисли. Можем да кажем, че чрез него си създаваме картини за заобикалящия ни свят. Но използването на такова знание е като използването на семената за храна. Ние отклоняваме мисленето от неговия поток. Ако то обаче остане в своя поток, ние не го използваме за храна, а го оставяме на собствения му живот на семе, оставяме го да се издигне в медитация и инспирация, оставяме го да се развие в ново оплождащо битие. Това е правият поток за мислите. В бъдеще човек ще разбере, че това, което е смятал за знание за света, се отнася както зърното, което не се развива към ново зърно, а бива изхвърлено в съвсем различен поток. Но това, което се научаваме да познаваме чрез познанието за висшите светове, е мисълта, обхваната философски в свобода, която чрез медитация и концентрация води право в духовния живот.

Намираме се в една точка, в която ще бъде признато, че обикновеното познание се отнася към свръхсетивното познание така, както се отнася едно зърно, което се използва за храна, към такова, което се развива в ново зърно. Вътрешното познание за мисленето е това, което трябва да донесе бъдещето. Философията от стар стил е превъзможната, изиграла е своята роля. Човек ще знае, че такова познание винаги ще следва да има, но трябва да води до страничен поток в развитието. Ще знае, че живата мисъл, която се преобразува в медитация и концентрация, води до духовно познание за човешката природа и до познание за духовния свят.

Ако разгледаме някои явления в нашия духовен живот, някои неща могат да ни направят силно впечатление. Тук определено трябва да кажем или да обсъдим това, което ще бъде погрешно разбрано във външния свят. Днес някои, които смятат за голям философски ум, по принцип ограничават своята мъдрост до това винаги отново да говори за следното: „Човекът не трябва да остава до външното познание, той трябва да разбере духа.“ Би могло да се каже, че той отново и отново повтаря в друга версия: „Човекът не може да спре до чисто външното познание. Той трябва да разбере духовното в себе си, трябва да го преживее в себе си. То не трябва да се разбира само в понятия, трябва да стане живо.“ Той не казва що е дух, разбрано не е нищо. Това е отличителният белег на философията на Ойкен³⁶. Тя не води до истинско познание за духа. Когато мисленето се формира от самото себе си, то не се превръща в смъртно преживяване на духа, а се закръгля в себе си и срещу него затрептява това, с което сме се запознали като етерно тяло. Ако мисленето се трансформира в медитация, ще се формира медитативната мисъл и от човешкото етерно тяло ще се появи духовният човек. Човечеството в своето развитие е по пътя от философията към едно живо духовно познание.

Ние сме на правия път. Тези, които виждат това, разбират своето време, но истинско прозрение в тези неща не може да се постигне без да сме развили свещено страхопочитание пред познанието, което ни възпира със силата на съждението, която имаме, да прилагаме критерия универсално. Човек трябва да иска винаги отново да се подготвя за ново познание, защото в настоящото ѝ състояние душата е годна само за второстепенни потоци на познанието. Само ако се развие до по-висши нива, тя ще е годна действително да встъпи в духовния свят. Едва тогава разбираме правилно задачата си в рамките на нашата общност, когато почувстваме с дълбоко смирение, че сме призвани да знаем нещо за тази голяма промяна на всички понятия на познанието, която иска да ни въведе в духовния живот. Ние искаме да останем съвсем скромни, обаче понеже това не е урон-

ваша критика, можем да наречем някои, които днес са смятани за велики умове, повърхностни оратори. Там, където трябва да се намираме е: да свържем смирението с ясно, силно и енергично съждение за това, към което се стремим и да знаем, че общо взето се намираме едва в началото. Но сърцето ни може да прелива и да пламти от радост при мисълта какво трябва да стане от това, към което искаме да се насочим, на което искаме да посветим най-съкровения си душевни сили. Бих искал да се обърна не само към Вашата сила на представите, а към най-дълбоките Ви сърдечни сили, към това във Вашите души, в което се намира най-дълбокото Ви усещане за пулса на времето. Тогава ще разберете какво се има предвид с това, за което трябва да се загатне с такава реч, какво ни казват водещите сили на нашето време, духовните индивидуалности, за които знаем, че преминават през нашия времеви поток. Няма да напреднем, като придобиваме все повече понятия за това, което е духовният свят. Ние трябва да ги придобием, но истински напредваме благодарение на това, че с всяка нова идея свързваме нещо, което произлиза от най-дълбоките основи на нашата душа, така че този процес на разбиране все повече и повече да може да се докаже пред водещите сили на времето. Ние можем да почувстваме как те говорят в най-съкровения дълбини на душата ни. Дълго преди да доловим този говор като предупреждение, може да почувстваме как нашето антропософско движение е носено от тези духовни водещи сили, чиито предвестници сме в истинския смисъл в рамките на нашето движение. Това съзнание трябва да се излее върху нещата, които правим, като истински душевен поток.

НАПРЕДЪКЪТ В ПОЗНАНИЕТО ЗА ХРИСТОС. ПЕТТО ЕВАНГЕЛИЕ

Париж, 27 май 1914 г.

В днешното разглеждане³⁷ бих искал първо да говоря за това, което сега можем да знаем в рамките на окултното изследване за Христовото същество, за да свържа после с него едно изложение върху напредъка, който сме могли да направим след Мистерията на Голгота в познанието за Христос.

В рамките на нашето духовно движение нееднократно сме посочвали голямото значение на Мистерията на Голгота за цялата земна еволюция. Когато значението на Мистерията на Голгота беше проследено по-нататък в окултното изследване, можахме да стигнем до три подготвителни етапа на Мистерията на Голгота, които са се случили в земното развитие и във връзка с него. Три подготвителни етапа предхождат Мистерията на Голгота, подготвят я, но не се разиграват на физическия план, а във висшите светове.

Първото от тези събития става по времето на лемурийската еволюция на Земята. Двете следващи събития, второто и третото, се падат по времето на атлантското развитие на Земята. А четвъртото е Мистерията на Голгота, която се случва на физическия план през следатлантската епоха, в началото на нашето летоброене.

През лемурийската епоха същото същество, което познаваме като Христово същество, се свързва с едно друго същество от висшите светове, което не е било въплътено на физическия план, а е принадлежало на света на висшите йерархии. И така, както относно Мистерията на Голгота говорим за това, че Христос е влязъл в тялото на Исус от Назарет, така за древната лемурийска епоха можем да кажем, че Христос е влязъл в едно архангелско същество от висшите светове. Можем да говорим за това, че едно подобно събитие, прехвърлено в духов-

ното, се е разиграло по време на лемурийското развитие, както по-късно на физическия план се случва Йоановото кръщение в Йордан. Значи в онази древна епоха срещахме Христовото същество в душевното тяло на един архангел. И чрез тази жертва на Христовото същество, чрез влизането в едно тяло, в едно душевно тяло, в душевното тяло на един архангел, от духовните светове се излъчва едно съвсем определено въздействие в земната еволюция.

За да се запознаем със значението на това събитие, трябва да поговорим за една опасност, която е предстояла на цялото човешко развитие през лемурийската епоха чрез луциферическите сили. Ако тази опасност не беше отклонена от човечеството, всичко, което наричаме способност за сетивни възприятия на човека, щеше да изпадне в безпорядък. Под луциферическото влияние сетивните сили е нямало да могат да се развият така, както са се развили, а е щяло да станат много по-чувствителни, много по-възбудими по отношение на външния свят. Тогава например щеше да трябва да вървим през света по следния начин. Ако видехме син цвят, той щеше да бъде сякаш изсмукан от нашите очи и щяхме да усещаме нещо като изсмукваща сила, а ако видехме червен цвят, щяхме да усещаме нещо като бодеж в очите. Нужно е само да си представим що за хора сме щели да станем, ако на всяка стъпка в живота сетивните възприятия ни захвърляха в силно възбуждащи впечатления. Тази опасност бива отклонена благодарение на това, че Христос влиза в душата на едно архангелско същество (трябва да кажа, че не се е въплътил) и силите, които са могли да се излъчат от духовните светове поради това, са се излели в развитието на човечеството, а силите на сетивата биват хармонизирани, така че току-що споменатата опасност бива отклонена от хората и те получават необходимия баланс. Следователно днес, ако помислим за това с каква умереност протичат сетивните ни възприятия, можем да погледнем назад към древната лемурийска епоха и да кажем, че тогава е било, когато Христос се пожертва, одушевява е едно архангелско съ-

щество и ни спасява от опасността от свръхчувствителност на сетивната ни система.

Втората опасност заплашва човешкото развитие, при това чрез Ариман и Луцифер, взети заедно, през първия период от атлантското развитие. В този период заплахата е от аномално развитие на жизнените сили. Жизнените сили е трябвало да се развият така, че когато например човекът чувства глад и има пред себе си храна, той е щял да се втурва към нея с животински ламтеж. А когато, от друга страна, например има пред себе си някаква храна, която му е непоносима, той е щял да изпитва страшно отвращение и да избяга от нея. Свръхчувствителност на жизнените сили заплашва човека по онова време. Христос наново навлиза в душата в едно архангелско същество от висшите йерархии и чрез тази жертва на Христос от човечеството бива отклонена опасността, която току-що бе описана, и жизнените сили биват хармонизирани така, че сега ние можем да ги използваме умерено и в баланс.

Третата опасност заплашва човешкото развитие към края на атлантската епоха. Под влиянието на Луцифер и Ариман са щели да изпаднат в безпорядък трите душевни сили – мисленето, чувствата и волята, така че те са щели да действат безредно, объркано и хаотично, ако тази опасност не е била отклонена.

Ако искаме да разберем как стои въпросът с тези неща, следва да сме наясно, че Земята не представлява само минерално тяло, както смятат геолозите, а жив организъм. Това, което се издига като мъгливи изпарения из основите на Земята, не е само физическа пара, а и възплъщението на страстите, проникнати от луциферически и ариманически сили, които могат да се обединят със страстите и инстинктите на хората. В посоченото време те са щели да причинят хаос в мисленето, чувствата и волята на човешката душа. И ако тази опасност не е била отклонена, целият човешки род е щял да изпадне в един вид делириум поради хаотичността в мисленето, чувствата и волята. Човешкият род е щял да развие състояние на

умопомрачение, което е щяло да бъде нормалното състояние на Земята. По онова време за трети път Христовото същество навлиза душевно в едно архангеловидно същество и отклонява тази опасност чрез излъчванията, които са могли да бъдат упражнени отново върху развитието на човечеството чрез тази току-що охарактеризирана жертва. Въздействието на това трето душевно навлизане на Христовото същество е хармонизирането на мисленето, чувствата и волята в човешката душевна натура.

Гърците, които са усещали в своята митология нещо като следобрази на процесите по време на атлантската епоха, са изразили в митологията си също и този току-що споменат свръхсетивен факт. И образът, следобразът, под който гърците са си представяли третото душевно навлизане на Христос в едно архангеловидно същество, е Аполон, богът на Слънцето. Аполон като закрилник на изявленията на Пития се явява като съществото, което хармонизира дракона, който се издига от Земята под формата на изпарения. Ако тази пара се беше изляла в страстта на Пития без хармонизирането на Аполон, мисленето, чувствата и волята щяха да се изразяват като умопомрачение. Чрез импрегнирането със силите на Аполон това, което Пития има да каже, понякога се превръща в най-мъдрите съвети, давани на гърците.

Ако можехме да попитаме един посветен в древните мистерии за истинското му мнение кой е Аполон, той с абсолютна сигурност щеше да даде отговора: „Той е предтечата на Исус Христос, само дето още не е достигнал долу до физическия план.“

Човечеството е получило прекрасна имагинация на третото Христово събитие в картината „Свети Георги побеждава дракона“, или „Архангел Михаил побеждава дракона“. Прекрасно е да сме способни да бъдем внимателни към това как в действителност имагинацията Свети Георги побеждава дракона представлява отзвук от третото свръхсетивно Христово събитие.

А четвъртото събитие идва в следатлантската епоха, когато човечеството отново е изложено на опасност в хода на своето развитие да стигне до безпорядък на душевните си сили. Сега директно в безпорядък е трябвало да изпадне самият човешки аз.

Първата опасност се състои в това, че сетивните сили са щели да изпаднат в безпорядък. Втората опасност е в това, че жизнените сили са щели да изпаднат в безпорядък. Третата опасност е в това, че душевните сили, мисленето, чувствата и волята, са щели да изпаднат в безпорядък. Четвъртата опасност е в това, че силите на аза са щели да изпаднат в безпорядък.

Същото същество, Христовото същество, което преди това три пъти е навлизло душевно в другото същество, сега се въплъщава в Мистерията на Голгота в Исус от Назарет, за да отблъсне от човечеството тази четвърта опасност чрез своето излъчване в земната аура.

Човек може наистина да съзре в развитието на човечеството по време на столетията, предшестваци Мистерията на Голгота, и през вековете, които я следват, как е налична опасността, която е трябвало да приведе в безпорядък аза и неговите сили. Виждаме как при разцвета на азовата сила, която можем да наблюдаваме в гръцката философия при Сократ, Платон, Аристотел – започнал още при Талес и Хераклит, – виждаме как наред с разцвета на азовата сила чрез гръцката философия идва и нещо друго. Когато разцъфват силите на човешката мисъл у Талес, Хераклит, у Сократ, Платон, Аристотел, виждаме приблизително от същия този момент насетне да се разпространяват над цялата по това време култивирана част на Земята, показвайки се тук и там, силите на така наречените прорицателки. Тези прорицателки, които се появяват като паралелно явление наред с възникването на философията, показват ясно как хаосът е щял да проникне в азовите сили. Виждаме как, от една страна, от това, което възвестяват такива прорицателки, може да произлезе нещо вярно, пророческо в

добрия смисъл, а, от друга страна, недоразумения, лъжливи, разбъркани азови сили, които говорят от прорицателките. Как от прорицателките говори хаотично-земният елемент, по-късно е представено по прекрасен, изхождащ от традицията начин от Микеланджело в Сикстинската капела. Чак до представянето на жестовете може да се види как чрез отделните прорицателки действия разбъркаността на азовите сили, които са изразени по най-разнообразен начин.

Микеланджело поставя като полярно явление до прорицателските сили тези, които са се опитвали да търсят аза, да открият аза в човешката природа и да го направят ползотворен за историческото развитие на човечеството: това са пророците. При Микеланджело прорицателките и пророците представляват двете полярности: от една страна, тенденцията на аза да изпадне в безпорядък, а, от друга страна, търсенето на юдейското пророчество да приведе азовите сили в порядък. Истинското пробуждане към съзнание за аза, което е трябвало да настъпи по онова време, узрява в човешката природа и ако опасността не е била отклонена, днес в нашия аз щеше да има хаотично разбъркани тъмни пророчески и прорицателски сили. Нямаше да може да има истинска яснота на аза в развитието на следващите столетия. Тогава в това узряване се случва инкарнацията на Христос в Исус от Назарет и за четвърти път той носи хармонизиране в човешката природа. Това е могло да стане само благодарение на факта, че Христовото същество се е вплътило в едно човешко същество, което в най-висш смисъл е било развило в себе си способностите, достъпни за хората по онова време.

Също както днешното окултно изследване прави възможно за нас да хвърлим светлина върху четирите етапа на Мистерията на Голгота, то ни поставя в положение и да хвърлим светлина върху същността на Исус от Назарет, в който се е вплътило Христовото същество чрез последния етап – Мистерията на Голгота. При предишни случаи можах да обърна внимание върху това, че в началото на нашето летоброене се

раждат две момчета Исус. Можех да посоча, че в дванадесетата година на едното момче Исус, което произхожда от натановата линия на рода на Давид, се настъпява душата на другото момче Исус, което произхожда от соломоновата линия, така че от двете момчета Исус става едно същество. Ако се запитаме кой е бил този дванадесетгодишен Исус от Назарет, окултното изследване днес ни отговаря: това е душата на Заратустра в едно много специално човешко същество, което произхожда от натановата линия на рода на Давид. И ако обърнем духовния си взор към съществото на Заратустра в натановия Исус, пред нас се представя как този Исус от Назарет се е развил по-нататък до тридесетата си година.

Можем да различим три периода в развитието на Исус от Назарет. Първият е от дванадесетата до осемнадесетата му година. Вторият – от осемнадесетата до двадесет и четвъртата му година. Третият – от около двадесет и четвъртата до тридесетата му година. Младият Исус от Назарет живее в дома, оглавяван от истинския му баща и майката на соломоновото момче Исус. Другите двама междувременно са починали. Младият Исус от Назарет външно бива въведен в занаята на баща си, нещо като мебелист или дърводелец. При това обаче той развива по забележителен начин с безкрайно съвършенство духовния живот в своята душа. Трябва да установим, че всъщност никой от семейното му обкръжение не разбира дълбоко значимото развитие на младия Исус от Назарет. Той е сам с него още като момче от дванадесет до осемнадесет години – съвсем сам с него. Забележително е това вътрешно развитие, което се осъществява в самотата на душата, поради това, че сякаш от дълбоките душевни основи Исус от Назарет е могъл да издигне всички велики откровения, дошли до юдейския народ с течение на времето. По времето, по което живее Исус от Назарет, народът на Израел едва ли е имал нещо друго, освен писмени предания на това, което някога древните пророци са получили като непосредствени откровения от духовните светове. От писанията се е знаело какво са получили древните

като откровения, но вече е нямало възможност хората сами да стигнат до това откровение, което някога е дошло при древните пророци чрез гласа, който са наричали великия бат-кол³⁸. Исус от Назарет преминава в самия себе си, като в обратно развитие през всичко, през което е преминал юдейският народ, и се развива до точката, в която душата му усеща: „Великият бат-кол отново ми говори. Непосредствено от духовния свят чувам гласа, който някога са долавяли пророците.“ И както става при такова вътрешно развитие, така е и при Исус от Назарет: това вътрешно развитие е свързано с най-дълбоките душевни болки и страдания. Най-висшите познания не се придобиват без болка и страдание. Една опитност по-специално се натрупва като ужасна болка в душата на около седемнадесет- до осемнадесетгодишния Исус от Назарет, когато той си казва: „Някога великият бат-кол е казвал най-прекрасните откровения на юдейския народ. Днес юдейският народ съществува, но ако великият бат-кол би му проговорил, няма да има никой, който да го чуе. Те разбират писанията, но живите писания те вече не разбират.“ Той е самотен в себе си; огромна тъга обхваща душата му за това, което е станало от неговия народ в низходящото развитие на човечеството.

Тогава идва времето, когато Исус от Назарет трябва да бъде изпратен в света. Той странства, като тук и там упражнява своя занаят, в различни райони, както в Палестина, така и извън Палестина, в езически области. В своите странствания Исус от Назарет прави забележително впечатление на хората, които среща. Това, което болката е извършила в душата му, се е превърнало в нещо като любов, която се усеща да блика непосредствено в негово присъствие. Когато вечер, след като си е свършил работата, той е сред хората, които е посетил, седи с тях, те усещат как с думите му, но също и от самото му присъствие, към тях преминава една атмосфера на любов. Проникнатите с любов неща, които той им говори, правят най-дълбоко впечатление на хората, и когато си е тръгвал, за да работи някъде другаде, у хората, които напускал, остава

нещо като най-жив спомен за него. Често се случва Исус от Назарет да го няма вече от три или четири седмици, а хората, които е напуснал преди три или четири седмици, да имат обща за всички визия, че той отново пристъпва към тях и им говори – визията говори с тях. Толкова дълбоко е било впечатлението, че той всъщност е останал при тях, този Исус от Назарет. Така се отпечатва това, което е Исус от Назарет, в стотици и хиляди души, когато той странства от осемнадесетата до двадесет и четвъртата си година.

При тези странствания Исус от Назарет отива и в езически области. Един ден той се озовава на едно езическо селище, в което населението било отчаяно. Мястото било напуснато от неговите жреци. На това място имало жертвен олтар, но запустял. Жреците били избягали, защото сред хората от селището бушувала зла болест. Такива жертвени олтари и култови ритуали са били извлечени от мистериите. Това, което се е разкривало в мистериите, е било пренесено в церемониалните действия при тези жертвени олтари. За да разберем такава неща, трябва да обърнем малко внимание на значението на церемониалните жертви. Чрез начина, по който са били извършвани церемониалните действия, и чрез молитвите, които са ги насищали, действително към олтарите, така да се каже, протичат духовни сили. Но когато Исус от Назарет идва до жертвеника на споменатото място, той вече не намира добрите сили, които някога са се изливали от отгоре върху олтарите при древните жертви. Той открива, че жертвениците, изоставени от техните жреци, са населени от демонични сили, събрали се около олтара. Дори отчаяните, залинели, деградирани хора от това езическо място получават дълбоко впечатление, когато забелязват да се приближава Исус от Назарет, когото не познават, който обаче излъчва атмосфера на любов. Отначало си помислят, че един от техните стари жреци, който ги е бил изоставил, се връща и иска да принесе тяхната езическа жертва. Исус от Назарет, разбира се, не иска да принася езическата жертва, а пристъпва сред хората. Там той бива обхванат

от силата на демоните, които били около олтара, и пада като мъртъв. Когато хората виждат това, побягват, и изпадайки в несвяст, Исус от Назарет вижда още и как хората са преследвани от демоничните сили. Тогава той загубва обикновеното си съзнание и бива отнесен в духовните светове. И сега той може да възприеме това, което някога е било разкрито на жреците на древните мистерии в чистота и истина. Той може да долови древните езически откровения, както бил възприел юдейските откровения в гласа на великия бат-кол. И сега може да чува прадревното езическо откровение, което може да се повтори приблизително по следния начин на днешния език:

Амин.

Властват злите сили,
засвидетелствайки отделящата се азовост
от греха на себичността, причинена от други,
преживян във всекидневния хляб,
в който не властва волята на небето,
тъй като човекът се отдели от Вашето царство
и забрави Вашите имена,
своя баща на небесата.

И Исус от Назарет знае в промененото състояние на съзнанието си, че това откровение е преминало през древните свещени учения на мистериите. Той се пробужда и има запазен спомен за това, което някога са били прадревните свещени учения на езическите религии. Тогава това, което получил в откровението, той обръща за по-нататъшния напредък на човечеството и от него става молитвата „Отче наш“.

Това, което научаваме за висшите светове, не се научава просто чрез учене, а много повече чрез факти, които се преживяват във висшите светове. Тогава обаче човек разбира по безкрайно дълбок начин цялото значение на едно такова откровение, отколкото някога изобщо би могъл да разбере чрез учения и теории. Една нова голяма болка се натрупва в душата

на Исус от Назарет. Той има пред себе си особено ясно цялата нищета, в която са се превърнали езическите откровения, и може да я противопостави на това, което някога са били. Както сред юдейския народ той е можел да каже: „Ако и днес би прозвучал гласът на великия бат-кол, хората вече ги няма“; той е сам с него, така сега по отношение на езическия народ той може да каже: „Ако и отново навсякъде биха зазвучали гласовете на древните езически мистерии, вече няма да са там хората, които могат да ги разберат.“

Така Исус от Назарет трябва да преживее в най-дълбока болка низходящото развитие на човечеството.

Току-що разказаната история се случва някъде през двадесет и четвъртата година на Исус от Назарет. Скоро след случилото се той се връща вкъщи. Това е приблизително времето, когато умира баща му в Назарет.

В периода между неговата двадесет и четвърта и тридесета година той отново си е у дома в Назарет, влиза във връзка с есеите, които са имали колонии в непосредствена близост. Той всъщност не става есей, но благодарение на дълбокия си душевен живот, благодарение на двукратната му голяма болка, която се е натрупала в душата му и се е превърнала в любов, есеите го приемат и често говорят с него за най-дълбоките си тайни, за които иначе говорели само със себеподобни. Само на него говорят за най-дълбоките си тайни. И в лицето на есеите той се запознава с хора, които по онова време се стремят да се издигнат отново чрез особено вътрешно развитие до там, откъдето човечеството се е развило в посока надолу. Жадно той поема това, което може да научи от есеите за човешкото развитие към такъв възход.

Един ден обаче, когато напуска дома на есеите и минава през портата, той има една особено заслужаваща внимание визия: от двете страни на портата той вижда две фигури, за които по-късно, благодарение на по-късните му преживявания, знае, че това са били Луцифер и Ариман. Те побягват от портата на есеите навън в останалия свят. И чрез това, през

което е преминал в собственото си вътрешно развитие, той е стигнал толкова далеч, че може, така да се каже, да прочете в окултното писание значението на това побягване на Луцифер и Ариман от портата на есеите. Сега той знае: „Да, дори в това настояще е възможно отделни хора да израснат чрез особено душевно развитие до духовните висини, но само за сметка на останалите хора. Защото през есейското развитие могат да преминат само единици избрани и те могат това само благодарение на факта, че други са останали на долните нива. Той знае, че чрез тяхното мистично развитие есеите се освобождават от влиянието на Луцифер и Ариман, но че затова, защото е трябвало да побягнат от есейските домове, Луцифер и Ариман избягват тъкмо при другите хора и толкова повече обхващат останалото човечество. И от това окултно преживяване идва третата му голяма болка, когато той може да си каже: „Да, за отделни специално избрани хора е възможно да се издигнат до това, което по-рано е било разкрито на хората, но те могат да се издигнат само за сметка останалите хора.“ Това почти разкъсва сърцето му, защото е изпълнен с любов към всички хора. И сега в резултат от третата си голяма болка той може да си каже: „Както и в нашето настояще отделни хора да се издигат до висшите духовни познания, те са трябвало да бъдат отнети от останалите. Колкото и високо да се издигне една душа, каквото и да може да узнае, за да го съпреживее с есеите, останалите хора по широкото земно кълбо са толкова по-злочести поради това.“

Когато Исус от Назарет преживява такива неща, той научава, че неговата мащеха или майка-хранителка придобива все повече разбиране за вътрешния му живот. Именно след смъртта на баща му това става така. И докато през по-ранните си години Исус от Назарет е съвсем сам и самотен в семейството си, по това време той води много разговори с майка си, в които може да говори за това, което преживява в самотната си душа. Стига се и до един решаващ разговор между Исус от Назарет и майка му през тридесетата година от живота му. Всичко, което

се е натрупало като познания след дванадесетата му година в неговата душа – при долавянето на гласа на великия бат-кол, чрез космическия „Отче наш“, чрез преживяването с есеите, – всичко, което се е складирало като знания в душата му, за него той говори на майка си един ден. Той говори на майка си така, че този разговор въздейства дълбоко разтърсващо, също и когато по-късно той бива разшифрован от Акашовата хроника чрез окултното изследване. Думите му преминават към майка му не само като думи, а като живи сили, които като криле пренасят същността на душата на Исус от Назарет в същността на душата на майка му. Толкова дълбоко е свързан Исус от Назарет с това, което трябва да облече в своите думи, че болката му и познанията му преминават в думите и се изливат в сърцето и душата на майката. И става така, че майката е сякаш проникната от нов живот; като подмладена тя заживява наново.

Исус от Назарет обаче изпада в съвсем различно душевно състояние. С думите си той издишва това, което е толкова съкровено свързано с тях, собствения си аз. Азът на Заратустра напуска трите тела – физическо, етерно и астрално тяло на Исус от Назарет – и космическите сили влизат да работят в трите му тела. Без азово съзнание, сякаш във висш съноподобен живот, Исус от Назарет бива тласнат по пътя към Йоан Кръстител: Исус от Назарет, който в разговора с майка си издишва своя аз на Заратустра.

Така след отдаването на своя аз на Заратустра той бива подготвен да приеме Христовото същество като свой нов аз. С това се подготвя Мистерията на Голгота като четвърти етап на Христово събитие, за което говорихме. То се разиграва по време на трите години, през които Христос живее в тялото на Исус от Назарет чак до Мистерията на Голгота. И едва при това събитие, чието възпоменание честваме в събитието на Петдесетница, апостолите се събуждат сякаш от друго състояние на съзнанието и стигат до познание за това, което се е разиграло с Исус Христос.

Ако обхванем с поглед това, което сега бе разгледано за

Христовото същество като резултат от окултното изследване на съвременето, можем ли тогава да кажем, че нашето сърце и душата ни се разтърсват по-малко от откровенията за нашето време, отколкото от откровенията за Исус и Христос от по-ранно време? Окултната наука на нашия ден действително ни поставя в положение да знаем нещо повече и по-дълбоко за Исус Христос, отколкото са знаели изтеклите столетия. И можем да кажем, че фигурата на Христос израства до космически размери, когато се опитваме да я познаем със средствата, които ни дава на разположение модерният окултизъм.

Нека погледнем назад към това, което е било дадено за Исус Христос на по-ранното човечество, например в четирите Евангелия. От окултна гледна точка сме наясно с това, че тези, които са писали Евангелията, са ги написали в съответствие с инспирациите на древните мистерии, изхождайки от едно атавистично ясновидство. Посочил съм това в книгата си „Християнството като мистичен факт“. Първият, който е имал впечатление за космическото значение на Христос, е Павел: Павел, който е могъл да възприеме как силата на Христовото същество се влива в земната аура. Това, което става ясно на Павел като определена точка в Христовото познание, ако задълбочим окултизма на нашето време, може да ни разкрие по-нататъшни полета в Христовото познание. Защото когато виждането на Павел се разширява от Мистерията на Голгота до нейните три подготвителни етапа, когато то се разширява от това, което при Павел е почти само съзнанието за Исус от Назарет, до живота на Исус Христос, тогава Павеловият метод до известна степен ще се разпространи от един-единствен център над цялото велико проявление на живота на Исус Христос. Когато по този начин днес чрез едно всеотдайно окултно изследване можем да бъдем в състояние да направим Павеловия метод, така да се каже, универсален за Христовото познание, тогава ще се е осъществил истински напредък в познанието за Христос.

Не по абстрактен начин исках да говоря за развитието

на напредъка в познанието за Христос, а исках конкретно да онагледа какъв вид Христово познание може да се постигне в настоящето от окултната наука. Така от днешното разглеждане ще ни е станало ясно, че духовната наука, както я имаме предвид, може да бъде инструмент за все по-дълбоко Христово познание. Може да се надяваме, че, когато чрез материалистическите влияния човечеството ще е стигнало достатъчно далече в отхвърлянето на старите религиозни представи за Христос, по-новата духовна наука отново ще даде Христос на човечеството. Защото тази духовна наука не говори за Христос, изхождайки от теории, а със съзнанието за самите думи на Христос: „Аз съм с вас през всичките дни до свършека на века³⁹.“ Защото в земната аура, в която ние сами сме поставени, се е излял Христос. Той живее вътре в нея! И ние можем да общуваме с него като духовно същество в земната аура, ако усвоим възможността за това, както някога апостолите са живели с Исус Христос на физическия план. Трябва само да свикнем действително да прозираме живото присъствие на Христос в земната аура и да не идентифицираме християнството само с някакво учение, само с някаква доктрина. След Мистерията на Голгота Христос е тук, навсякъде около нас. Ние можем да го открием в същия свят, в който сме, в който е той, само че не във физическа форма, а като духовно същество.

Можем да проследим как той е деен като същество, независимо от това какво са в състояние да мислят хората за него. Не сме ли преживели как на църковни събори и други места за диспути мненията, ученията за Христос идват и си отиват, как хората не са били способни да се оправят с Христос с мислите си? Колко много мнения за Христос са били преживени! Ако обаче по-нататъшното развитие на Христовия импулс беше независимо от мненията на хората, нещата щяха да стоят наистина зле с по-нататъшното развитие на Христовия импулс. Този Христов импулс е като жива реалност в земното развитие и той действа в него като реалност, напълно независимо от това как са мислели хората за него.

За да си представим нещо такова, нека погледнем към датата 28 октомври 312 г. Тогава пред портите на Рим стои Константин, син на Констанций Хлор, той стои пред Рим, който се управлява от Максенций. Константин със сравнително малката си войска се приближава до Рим, в който Максенций заповядва на значително по-голяма войска. Максенций е на сигурно място зад стените на Рим. Константин напредва в открито поле. Битката, която се води тогава, е решаваща за картата на Европа. Този, който изучава историята в дълбочина, ще трябва да признае, че тогава за това, което се случва в битката, са решили не идеите на генералите, не рационалните основания на хората, а нещо съвсем друго! Максенций се допитва до книгите на прорицателките и получава за отговор: „Ако изведеш войската си извън портите на Рим, ще победиш най-големия враг на Рим.“ Един истински оракул! А през нощта, предхождаща битката, Максенций има сън, който го подтиква да изостави безопасната си позиция зад стените на Рим и да излезе срещу Константин. Константин обаче, със своята много по-малка армия, през нощта сънува сън, който го съветва пред войската му да се носи символа на Христос и да победи в името на този знак. Никакви разумни причини, никакви стратегически основания, никакви познания по военно дело не са изиграли някаква роля, когато е дошъл решителният момент, а подсъзнателни сили са стояли една срещу друга в лицето на Максенций и Константин. Можем да мислим за стойността или незначителността на Константин, както ни харесва, но в победата, която извоюва Константин тогава, живее импулсът на Христос като действителна, реална сила, която действа чрез подсъзнателния човек след Мистерията на Голгота, напълно независимо от това какво мислят хората за Христос.

Това е само едно от събитията, каквито биха могли да се приведат много, които ни доказват как Христовият импулс навлиза първо в подсъзнателните душевни сили, които иначе щяха да преминат в прорицателски, и си проправя път нагоре към повърхността. И докато съзнателните горни душевни

сили все повече напират чрез материалистическото течение към неразбиране на Христовия импулс, в подсъзнателните душевни сили на човека Христос продължава да работи така, както е работил в Константин и Максенций.

Днес обаче стоим пред необходимостта да изведем нагоре това, което е действало в подсъзнателните душевни сили и да го поставим съзнателно пред душата си. Съзнателно трябва да познаем съществуването, което след Мистерията на Голгота действа в земната аура, в душите на хората, и че от тази земна аура то е определило съдбините на земното развитие и на човечеството.

Като държим това пред погледа си, разбираме напредъка, който е направило човешкото познание относно Христос, и разбираме собствената си задача във връзка с напредъка в познанието на Христос.

ЧЕТИРИТЕ ЖЕРТВИ НА ХРИСТОС.
ТРИТЕ ПОДГОТВИТЕЛНИ ЕТАПА
НА МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Базел, 1 юни 1914 г.

За нашата съвременна култура е нужно преди всичко да придобиваме все повече ново познание за Христос, като оставяме да ни въздействат резултатите на духовната наука. И тъкмо това ново Христово познание е толкова враждебно за някои, които днес носят официалния печат на християнството. Необходимо е все повече да се придобива разбиране за това, че за нашата култура се нуждаем от училище по безкористност. Обновяване на морала, задълбочаване на човешкия нравствен живот може да дойде само чрез школуването на безкористността. Това училище по безкористност човек според условията на настоящия времеви цикъл може да премине само ако придобие разбиране за истинската безкористност, едно проникновено разбиране за истинска безкористност. Когато преминем през мировата еволюция, мировото развитие, не можем да намерим по-дълбоко разбиране за безкористност от това, което ни е дадено чрез появата на Христос на Земята. А да познаем Христос означава да преминем през школата по безкористност. Да познаем Христос означава да се запознаем с всички импулси в развитието на човечеството, които се вливат в душата ни така, че да възпламенят, да стоплят и извикат към активно съществуване на душата, към безкористност всичко, което е предразположено към безкористност в тази душа. Под влиянието на материализма безкористността на човечеството се изгубва по начин, който ще бъде разбран едва в бъдещите епохи на човечеството. Но чрез задълбочаване в Мистерията на Голгота, чрез проникване в познанието за Мистерията на Голгота с цялото ни чувство, с цялото ни душевно същество, можем отново да усвоим една култура на безкористността. И

можем да кажем, че това, което е направил Христос за земното развитие, се съдържа в основния импулс на безкористността, а това, в което може да се превърне то за съзнателното развитие на човешката душа, е школата по безкористност! Осъзнаваме това най-добре, когато разглеждаме Мистерията на Голгота в нейния най-широк контекст.

Тази Мистерия на Голгота се е случила, както знаем, веднъж във физическото земно развитие. Един път се е въплътило съществуването, което разпознаваме като Христовото същество, в едно човешко тяло, в тялото на Исус от Назарет. Но Мистерията на Голгота има три подготвителни етапа. Три пъти преди нея се е случвало нещо, във всеки случай не на Земята, а в духовния свят. И в известен смисъл имаме три мистерии на Голгота, за които следва да кажем, че все още не са се били осъществили на физическия план. Едва четвъртата се е разиграла на физическия план и е тази, за която ни известяват Евангелията и писмата на Павел. Това най-велико земно събитие е подготвено от три свръхземни събития. Едното от тях се е случило в древната лемурийска епоха, две – през атлантската епоха. Четвъртото събитие е станало в следатлантската епоха и е нашата Мистерия на Голгота.

Трите предшестващи са събития, които не са се разиграли на Земята, а в надземния свят, но силата на тези събития е проникнала надолу към Земята. Искаме да се опитаме да разберем как силите на трите подготвителни за Мистерията на Голгота свръхземни събития са оказали влияние в развитието на човечеството.

По отношение на нашия нравствен живот, на нашето разбиране за света и относно това, което се разиграва вътре в съзнателната ни душа, трябва първо да станем безкористни. Това е задача на сегашната култура за бъдещето. Човечеството трябва да става все по-безкористно. В това лежи бъдещето на правилните нравствени житейски дела, бъдещето на всички дела от любов, които могат да се случат чрез земното човечество. Нашият съзнателен живот е по пътя към безко-

ристността или трябва да бъде по пътя към безкористността. В известна връзка обаче в нас вече има нещо съществено безкористно. И щеше да бъде най-голямото нещастие за земния човек, ако трябваше да е толкова себичен по отношение на определени части от неговото същество, какъвто в много отношения той все още трябва да бъде днес във връзка със своя морален и интелектуален живот и живота на чувствата си. Ако например себичността бе обхванала или би могла да обхване в същата степен нашите сетива, както обхваща морала ни, това щеше да бъде най-голямото нещастие за земните хора. Защото нашите сетива действат на тялото ни така, че в това сетивно въздействие се изразява безкористност.

Ние имаме очи в тялото си. Чрез тях виждаме. Но виждаме само благодарение на това, че фактически очите са безкористни, че въобще не ги усещаме. Носим ги в себе си, същевременно виждаме нещата посредством очите си, но самите очи като такива се заличават в нашето възприятие. Така е също и с другите сетива. Възприемаме света посредством това, че сетивната ни система е безкористна. Нека допуснем, че очите ни са себични. Какво щеше да се случи тогава с човека? Щяхме например да се приближим към синия цвят и докато се приближаваме към него, нашето око, понеже то би действало така, че да не пусне цвета да премине, а самото то да го почерпи непосредствено в окото, то щеше да бъде изсмукано от сищото, докато се приближава към него. Като всмукателна сила щяхме да усещаме това в окото си, ако окото можеше да стане толкова себично, колкото сме ние в нашия морален и интелектуален живот и в живота на чувствата си. Ако се приближавахме към червен цвят и окото ни не се държеше безкористно, а би предявило претенции да преживее в себе си въздействието на червеното, червеното щеше да окаже пробощащо въздействие в нашето око. И ако окото ни беше себично, щеше да е така, че от всички впечатления щяхме да изпитваме болка от изсмукване или пробощане. Щяхме да осъзнаваме, че имаме очи, но щяхме да възприемаме просто болки от изсмукване

или пробуждане. В действителност за днешния човек нещата стоят така, че той върви през света и знае, че съществуват цветове и светлинни въздействия. Но той няма нужда да мисли за околното си. То се самоизтрива безкористно по време на възприятието. Същото е и с другите сетива. В нашите сетива владее безкористност. Но до тази безкористност нашите сетива нямаше да стигнат, още през лемурийската епоха безкористността им щеше да бъде отнета, ако Луцифер можеше да работи свободно за себе си през тази древна лемурийска епоха. Духът, за който с право е казано библиейското слово: „Окоето ви ще бъде отворено“, този дух е направил необходимо човекът да бъде преместен в една сфера от земния живот, в която очите му, ако се бяха развили така, както щеше да трябва да се развият под влиянието на Луцифер, щяха да станат себични. И при всяко впечатление – така щеше да бъде също и за другите сетива – човекът щеше да вика: „Ох, нещо ме пробужда тук!“ – и той нямаше да възприема червения цвят в своето обкръжение, или щеше да казва: „Ох, нещо ме пробужда!“ – и нямаше да възприема синия цвят, а всмукващото въздействие в окоето си. Още през лемурийската епоха тази опасност бива отклонена от развитието на човечеството благодарение на това – но не на Земята, а в свръхземните светове – че съществото, което по-късно чрез Мистерията на Голгота се възплъщава в тялото на Исус от Назарет, тогава е навлязло душевно – не мога да кажа се е възплътило – в едно архангелско същество, в едно същество от йерархията на архангелите. Така докато Земята преминава през нейната лемурийска епоха, в духовните висини живее едно същество, което – бих казал като един вид предвестие на Йоановото кръщение – е възникнало поради това, че един архангел е пожертвал своята душевност и Христос е проникнал в това архангелско същество. Благодарение на това обаче се освобождава сила, която оказва въздействие в човешкото земно развитие. И резултатът от това въздействие е едно успокояване на сетивата, едно хармонизиране на сетивата. И ако ние днес можем да си служим със сетивата си така, че тези

сетива да са безкористни, ние – ако сме разбрали нещата относно този факт и сме станали благодарни за това на мировия порядък – ще погледнем в древните епохи и ще кажем: „Това, което сме като сетивни хора, което прави възможно да не усещаме болка чрез нашите сетива, а прекрасната природа около нас, произлиза от първата жертва на Христос. Благодарение на това, че е навлязъл душевно в един архангел, той поражда въздействието, което отклонява от развитието на човечеството опасността от себичност на сетивата. Това е първият подготовителен етап на Мистерията на Голгота.

Човекът постепенно ще се научи да развива дълбокото, значимо религиозно чувство, когато гледа великолепието на природата, когато гледа към звездното небе, към всичко, което облива слънчевата светлина, което е около нас в животинското, минералното и растителното царство, човекът ще се научи да казва: „Това, че мога да гледам така света около мен, че съм поставен по този начин в този свят, че моите сетива не са източници на болка, а инструмент на възприятието на великолепието на света, това дължа на първата жертва, която от страна на Христос предшества като подготовка Мистерията на Голгота.“ И пред себе си съзираме в перспектива едно време, в което съзercаването на природата, наслаждението от природата ще бъде проникнато от Христос, когато хората, когато излязат и се освежават от прекрасната пролет, от красотата на лятото или от други великолепия на природата, ще почувстват и ще си кажат: „Като можем да възприемаме всичко, което се разстила около нас като великолепие на природата, трябва да съзнаваме: „Не ние, а Христос в нашите сетива е този, който ни прави годни да усещаме прекрасната природа.“

В първите периоди на атлантското развитие чрез влиянието на Луцифер и Ариман себичността иска да завладее една друга система от човешката организация, а именно жизнените органи. Нека се опитаме да погледнем на същественото в жизнената ни организация от тази гледна точка. Кое е същественото? Трябва само да помислим какво става с човека,

когато е накърнено същественото на жизнените му органи. А то бива накърнено, когато се появяват органични заболявания на жизнените органи. Тогава човекът започва да преживява себичността на своите бели дробове, на сърцето си, стомаха и други органи. Тогава започват времената, когато, първо докато усеща болката, човек знае, че има стомах, сърце, когато знае в непосредственото си съзнание: болест значи, че някой орган е станал себичен, води свой собствен живот в организма ни. В обикновения нормален човешки живот случаят не е такъв. Тогава в цялостната организация на човека отделните органи живеят безкористно. И всекидневното ни състояние тогава ни поддържа сигурни в света, когато можем да вървим през света с безкористни органи, когато не усещаме, че имаме стомах, бели дробове и т.н., а когато ги имаме без да ги усещаме, когато те не заявяват сами себе си, а са служещи органи в целия организъм.

При друг случай, друг път ще говорим защо болестта се предизвиква от себичността на органите. Днес ще посочим само нормалното състояние. Ако нещата опираха само до Ариман и Луцифер, щяха да настъпят съвсем различни състояния още в атлантското развитие. Всеки отделен човешки орган щеше да стане себичен и щеше да се случи нещо много странно. Да допуснем, че човекът се приближава да някакъв плод, т.е. до нещо, което е във външния свят и на което може да се наслади или което се намира в някаква връзка с телесната му организация. Някога тъкмо тази връзка с жизнените ни органи ще бъде предмет на медицинско изследване, ако науката позволи да бъде подбудена от духовната наука. Тогава ще се знае, че когато човекът например бере череша от дървото и ги яде, тъкмо това, което преминава в организацията му с черешите, има специална връзка с определени органи, други плодове пък имат друга връзка с други органи. Всичко, което влиза в човешката организация, има определени връзки с тази организация. Ако беше изпълнено това, което е трябвало да се случи чрез Ариман и Луцифер през атлантската епоха, щяхме

например да берем череша и в най-висша степен органът, който има връзка с черешите, щеше да изпитва ламтеж. Тогава щеше да се изразява един безкраен ламтеж и човекът щеше да усеща съответния орган, който себично щеше да се постави извън целия организъм, но затова пък другите органи щяха също така да спорят срещу това в неговия организъм. Или да вземем друг случай: има някакво нещо, което е вредно за човека. Точно така, както нещата от външния свят имат отношение към човека в добрия смисъл, така други неща от външния свят имат неблагоприятни отношения. Когато човекът се приближи към някакво отровно растение или нещо друго, което има неблагоприятна връзка с този или онзи орган, той щеше да усеща тази връзка чрез вътрешната активност на органа и това щеше да се изразява в едно ужасяващо, мъчително чувство на страх. Човекът щеше да чувства, че пред него има нещо, което действа върху органа му така, че той да се чувства сякаш като изгорял.

Сега да вземем не това, което човекът яде, да вземем въздуха, който ни заобикаля. Всичко, което се появява във въздуха, има връзка с нашите органи. Ако се беше осъществило това, което Ариман и Луцифер са искали, ако човекът беше оставен да разчита само на себе си, той щеше да препуска през света между животинския ламтеж към това, което е полезно за един или друг орган, и ужасно отвращение към това, което е вредно за един или друг орган. Нека си представим, че ако бяхме поставени така в света, с такива телесни органи, щяхме в най-висша степен да бъдем играчка за всеки приятен аромат, след който щяхме да тичаме, ако и да е отдалечен на един час, или пък чувство на погнуса щеше да ни принуждава отдалече да избягаме. Ако бяхме подмятани така насам-натам като каучукова топка, помислете си как щяхме да можем да се развиваме в света? Че това не е станало така, че жизнените ни органи са били смекчени, че са били хармонизирани, е следствие от факта, че по времето, когато човекът преминава през първото атлантско развитие, в свръхземните сфери се случва

вторият подготвителен етап на Мистерията на Голгота. Отново Христовото същество навлиза душевно в едно архангелско същество и това, което се предизвиква благодарение на този факт, се излъчва надолу в земната сфера. Тогава възниква едно хармонизиране, онова смекчаване на жизнените органи, което прави безкористни органите в човека. В нашето съвместно битие във външния свят непрекъснато щяхме да имаме причина за най-лошите заболявания, изобщо нямаше да можем да сме здрави, ако не беше настъпило това второ Христово събитие. И човечеството отново – това застава на пътя ни като перспектива за бъдещето, – ако съумее да се проникне с истинско разбиране на духовния свят, ще придобие чувство на благодарност към духовните същества, от които зависи човекът. Човечеството ще се изпълни с онова истинско смирение, чрез което ще каже: „Усецам, че мога да бъда физически човек с безкористност на органите си само благодарение на това, че не аз сам се развих в света, а Христос в мен, който оформи органите ми така, че да мога да бъда човек!“ Така все повече научаваме, че всъщност трябва да разбираме всичко, което ни прави хора в най-широк смисъл така, че да кажем: „Не аз, а Христос в мен.“ Христос се е погрижил за цялото развитие на човечеството в трите подготвителни етапа на Мистерията на Голгота, които той е извършил преди същинската Мистерия на Голгота.

През последния период на атлантското развитие човечеството е било изправено пред една трета опасност. Тогава в безпорядък е трябвало да изпаднат мисленето, чувствата и волята. Егоизмът е трябвало да се настани в мисленето, чувствата и волята. Какво е щяло да се получи от това? Човекът щеше да иска това или онова, щеше да следва този или онзи волеви импулс, друг импулс щеше да бъде неговото мислене, и отново някой друг щеше да следват чувствата му. Необходимо за развитието на човечеството е било мисленето, чувствата и волята да се нагодят безкористно в целокупността на душата. Само под влиянието на Луцифер и Ариман това щеше

да бъде невъзможно. Тогава мисленето, чувствата и волята щяха да станат себични, те щяха по някакъв начин да разкъсват хармоничното функциониране на душата. Тогава към края на атлантското развитие настъпва третото Христово събитие. Отново Христовото същество навлиза душевно в едно архангелско същество и силата, възникнала в свръхземния свят благодарение на това, че Христос прониква едно архангелско същество, прави възможно хармонизирането на мисленето, чувствата и волята. Наистина, така както физическите слънчеви лъчи трябва да въздействат на Земята, за да не изсъхне целият растителен живот, от свръхземните светове слънчевият дух трябва да въздейства, отразявайки се на Земята така, както го описах сега. На третото ниво той хармонизира мисленето, чувствата и волята така, както е трябвало да бъдат хармонизирани за нормалния човешки живот.

Какво щеше да стане с човека, ако не беше настъпило третото Христово събитие? Като фурия той щеше да бъде обзет от своите диви апетити и от живота на волята си. Той щеше да може да става яростен, макар че, от друга страна, разсъдъкът му пък щеше да мисли язвително за това, което волята яростно извършва. Това е било отклонено благодарение на третото Христово събитие, когато Христос за трети път като Христово същество е бил във външната душа на един архангел, на едно същество от йерархията на архангелите.

Човечеството е запазило спомен за това как човешките страсти и мислене са били хармонизирани от силите, които по това време въздействат надолу от свръхземните светове. Този знак на спомена съществува, само че не се разбира по правилния начин. Свети Георги, който побеждава дракона, или Михаил, който побеждава дракона, е знакът, формиран за третото Христово събитие, когато в едно архангелско същество Христос навлиза душевно. И драконът, който той стъпква, е този, който е довел до безпорядък човешките мислене, чувства и воля. Всички, които съзерцават свети Георги с дракона или Михаил с дракона или нещо подобно, съзерцават всъщност

третото Христово събитие. А гърците, които в прекрасната си митология са създали нещо като следобрази на това, което се е случило в края на атлантската епоха в духовния свят, обожествяват слънчевия дух като хармонизатор на мисленето, чувствата и волята в хората. „Ти, слънчев дух,“ – така са си казвали тези хора в Гърция, които са знаели нещо за това – „ти навлезе душевно в една етерно-духовна форма, защото такава е формата на тези, които днес наричаме архангели. Ти създаде хармония на прекрасната си лира, на която караш да звучат хармонично тоновете на човешката душа – хармония в това, което иначе щеше да вилнее диво и неовладяно едно през друго в човешката душа като мислене, чувства и воля!“ Така слънчевият дух става духът пазител на диво бушуващите страсти в човека, ако те, както би могло да се случи, се съживяха в дивите изпарения, издигащи се от недрата на Земята, които излизат внезапно от Земята. И ако някой човек би се изложил на тях и би оставил тези пари да му въздействат, той е щял да остави мисленето, чувствата и волята да вилнеят едно през друго в себе си. Така гъркът поставя Пития над такива пари, привеждащи в безпорядък страстите на Земята чрез Луцифер и Ариман, но Аполон хвърля светлина върху Пития, побеждава дивостта на страстите и тя се превръща в прорицателка. В слънчевия дух на Аполон гъркът усеща Христос на третото Христово събитие. В защитата на Аполон по отношение на владения от страстите темперамент на Пития гъркът вижда влиянието на третата жертва на Христос: хармонизирането на изпадащите в безпорядък човешки страсти чрез третото Христово събитие. Слънчевият дух Аполон обаче за гърците е всъщност същото, което в картината е представено като Михаил или свети Георги, който побеждава дракона.

Така виждаме, че има смисъл, когато Юстин⁴⁰, мъченикът, прави едно странно изказване. Изказване, което, тъй като го е направил мъченик, все пак трябва да се смята за християнско, въпреки че различни днешни представители на християнството биха го заклеямили. Юстин казва: „Хераклит, Сократ

и Платон също са били християни, само че такива, каквито могат да бъдат преди да се е осъществила Мистерията на Голгота.“ Теолозите от наши дни вече не знаят нищо от това, но в първите периоди на християнството християнските мъченици все още са го знаели, че древните гръцки мъдреци, ако може би и да не са използвали името на Христос, все пак, ако биха ги попитали: „Кой е Аполон?“, изхождайки от мистериен познание, щяха да отговорят: „Великият слънчев дух, който по-късно ще живее в един човек, той ни се явява в лицето на Аполон така, че е навлязъл душевно в него като в една архангелска форма.“

После идва четвъртото, земната Мистерия, тази на Голгота. Същото Христово същество, което три пъти е навлизло душевно в архангелска форма, тогава, благодарение на събитието, което наричаме Йоановото кръщение в Йордан, се възплъщава в тялото на Исус от Назарет.

Признавам, че ще Ви се стори странно, ако кажа: „Три пъти това същество е навлизло душевно в архангелска форма и после се е възплътило в човешка форма.“ Защото би било по-схематично да се каже, че между душевното навлизане в архангелска форма и навлизането в телесното е имало душевно навлизане в ангелска форма, тоест на един от етапите Христос би трябвало да е навлязъл душевно в ангелска форма. Така биха ни се стрували нещата. Но когато чуваме хората да ни вменяват, че нещата, идващи от духовната наука, са измислени, наистина, това не е така. Можете да заключите това от други неща. И ако ме попитате как става така, че Христос не слиза от йерархия към йерархия и едва тогава да слезе до човек, ако днес ме попитате това, трябва да Ви отговоря, че не знам, защото изобщо нищо не комбинирам. А изследването на фактите показва, че Христос си е послужил три пъти с архангелска форма – ангелската форма е пропусната – и после с човешка форма. Предоставям на по-късното изследване да установи защо това е така. Днес още не го зная, но е така. Ако някой искаше да си измисля – това можете да заключите от то-

ку-що казаното, – той щеше да го направи по съвсем различен начин⁴¹.

И така, настъпва четвъртият етап на Мистерията на Голгота. Мистерията на Голгота отклонява една друга опасност, опасността, състояща се в това, че чрез влиянието на Луцифер и Ариман азът на човека е щял да изпадне в безпорядък. Сетивните органи са щели да изпаднат в безпорядък чрез Луцифер през лемурийската епоха; през първата атлантска епоха безпорядък и дисхармония заплашват жизнените органи; през последната атлантска епоха това са душевните органи, тези органи, които лежат в основата на мисленето, чувствата и волята. А през следатлантската епоха същият безпорядък застрашава аза. Тъй като по това време азът е трябвало да намери място в човешкото развитие, се е търсело да се установи хармония между този аз и силите на Космоса, така че азът да не се превърне в играчка за силите на Космоса. Той е можело да стане топка за игра между тези сили. Щял е да бъде изграден така, че да не може да се задържа при самия себе си и ако беше оставен на тези сили, това, което идва от душата, щеше да бъде разпръсквано на всички страни от всички елементарни сили, произхождащи от вятъра, въздуха и вълните.

Микеланджело го е нарисувал. Погледнете картините, които е нарисувал Микеланджело. Той е нарисувал това, което е заплашвало човека. То изпъква в прорицателките. Нарисувал е прекрасно как те представляват типа човек, който чувства аза си изпаднал в безпорядък, така че, ако този аз изпадне в безпорядък, могат да произлязат всевъзможни чудесни мъдрости, но така, че човекът да не може да ги управлява. Погледнете как ги е нарисувал Микеланджело. Те представят различните степени на това, което е дадено на елементарните същества чрез безпорядък на аза. От друга страна обаче, се появява и нещо друго. В същото пространство той е нарисувал размишляващите фигури на пророците, от които се вижда, че те позволяват да заблести това, което запазва порядъка на аза спрямо Космоса. По прекрасен начин ни вълнува, когато виж-

даме устрема към аза в пророците, а, от друга страна, виждаме човешките същества, които са изпаднали в безпорядък чрез самия аз, а след това виждаме самия Христос в това пространство, Христос, който се въплъщава в човешко тяло и трябва да приведе в порядък аза, който следва да дойде в света.

Да, духовната наука ще ни показва все по-дълбоко как азът на човека може да стигне до безкористност чрез четвъртото Христово събитие, Мистерията на Голгота. Сетивата са казали: „Не аз, а Христос в нас.“ Жизнените органи са казали: „Не аз, а Христос в нас.“ Душевните органи са казали: „Не аз, а Христос в нас.“ Човешкият морален и интелектуален живот трябва да се научи да казва: „Не аз, а Христос в мен.“ Всяка стъпка вътре в духовния свят ни го показва.

Исках да се занимавам с това днес, за да можем при друг случай, който се надявам, че ще имаме наистина скоро, да приведем отделни окултни доказателства за тези факти и така да покажем как това, което наричаме духовна наука, ще се излее в нашия морален и интелектуален живот така, че човекът да стане ученик на безкористността, че Христос да живее в нас, че да усещаме Христос жив във всяка дума, която се казва за духовната наука.

Има само още едно нещо за добавяне. Знаете, че от 1909 г. в Мюнхен изпълняваме нашите мистерийни драми⁴². Можете да намирате това, което се представя на мистерийната сцена, за добро или лошо, за това сега не може да става въпрос. Но това, което е направено, се е нуждаело от определена сила, от сила, която не идва в човека просто защото той е човек на Земята. Виждате ли, ако сега можем да работим в Дорнах, ако искаме да обработим различните видове твърдо дърво⁴³, се нуждаем от сила на мускулите. Не можем да кажем, че можем съзнателно да си дадем тази мускулна сила. Тя идва от нашето тяло, от това, което можем да направим в душата си. Тя не е в нашите ръце. Също и всичко, което изпълняваме в духовната сфера и за което се нуждаем от духовна сила, не е в ръцете ни. То не зависи единствено от талантите ни като хора, както не

зависи от талантите ни дали можем да направим нещо, а и от мускулната сила на нашето тяло. Така че се нуждаем от духовни сили, които също са извън нас, както мускулните сили са извън нашата душа. Знам, че повърхностни хора могат да дойдат и да кажат: „Ти си глупак, защото вярваш, че духовни сили ти идват отвън, докато те извират само от собствената ти вътрешност.“ Нека ме смятат за глупак. Намирам, че те имат този вид интелигентност, която не може да различи глада от комат хляб. Знам как духовните сили се вливат отвън в човека. Така както само ако някой е луд, може да вярва, че самият глад произвежда хляба, който го засища, също толкова малко, колкото случаят е такъв, толкова малко силата на нашата душа произвежда силите, от които се нуждаем за духовна работа: те трябва да се влеят в нас, трябва да се стекат към нас. И точно както съвсем точно знаем, че гладът е в нас, а хлябът идва отвън, ако не сме луди, също така този, който живее в духовните светове, знае какво е в него и какво идва отвън. И за собствената си персона все повече чувствах след 1909 г., когато ставаше дума, в пълна тишина и спокойствие да развия това, което беше необходимо за мистерийните пиеси, чувствах духовната сила, която идваше отвън. Знаех, че духовното око на едно духовно същество почива върху това, което се правеше. И казвам това от непосредствено преживяване.

В първите периоди, когато работехме в Германия на полето на нашата духовна наука, при нас като приятел дойде една личност⁴⁴, която възприе с прекрасен ентузиазъм това, което можехме да дадем тогава. Но не само с прекрасен отдаден ентузиазъм тя възприемаше това, което по това време беше възможно да се предложи за развитието на човечеството, космическите тайни, за прераждането и кармата, а същевременно свърза с него един чудесен естетически усет. В красота беше потопено всичко, което можеше да се преживее, учейки и разговорайки с тази личност. Тогава ние бяхме още малцина. Още нямаше нужда да се тъпчем в такова пространство, какъвто е случаят днес. И нещата, които днес говорим пред голям слу-

шателски кръг, при тяхното обсъждане бяхме само трима⁴⁵: аз с още две личности. Едната от тях ни напусна още през 1904 г. от физическия план, отиде в духовния свят. Нещата стоят така, че такива личности преминават през развитие след смъртта си. През 1907 г., когато на нашия конгрес⁴⁶ изпълнихме реконструкцията на „Елисейска мистерия“ на Шуре, все още нямаше доловим знак за влияние от тази душа. То започна през 1909 г. и идваше все повече през последните години.

Знаех точно, че това е индивидуалността на нашата приятелка, която човек може да обича истински и обективно просто заради индивидуалните ѝ черти. Отнесена в духовния свят, тя действаше като ангел хранител за всичко, което трябваше да постигнем за обединяване на естетичното с езотеричното в нашите мистерии. Чувствахме се добре предпазени от тази личност, която през 1904 г. бе отнесена в духовния свят, от това, което тогава беше пренесено в нашата земна действителност, което се беше изляло в земната ни действителност и което ни беше проникнало, към което гледахме нагоре с благодарност, докато то се изразяваше чрез отправянето на душевното око на една духовна личност към нашите дела.

Но когато става дума за култивиране на това, което може да се нарече диалог – може да се нарече диалог, защото представлява един вид взаимодействие, – това винаги отново е ситуация, в която тази личност разкрива, че може да намери своя път към нашата дейност на Земята толкова по-добре, колкото повече се проникваме с мисълта за Христос в земното развитие. Ако облека в земни думи това, което тази индивидуалност говореше винаги отново, щях да кажа – но аз, разбира се, трябва да изразя само символично това, което в духовния свят е различно: „Намирам пътя си към Вас толкова добре, защото Вие винаги все повече намирате пътя да направите Вашата духовна наука израз на това, което е самото живо слово на Христос.“

Христовият импулс ще стане за нас живият мост между живота на Земята и живота в свръхземните светове. Трикрат-

но Христос от свръхземните светове полага в човека естество-то, от което той се нуждае, за да живее правилно. Трикратно Христос прави сетивните, жизнените и душевните органи на човека безкористни. Сега зависи от човека да стане безкористен в интелектуален и морален аспект, като за този интелектуален и морален живот се научи да разбира думите: „Не аз, а Христос в мен.“

Светът ще признае, че това, което възвестяваме като духовна наука, е Христовото слово. Той е казал: „Аз съм с вас през всичките дни до свършека на века.“ Мисията на духовната наука в наше време е да отвори портите към живия Христос. С разбирането на живите се обединяват мъртвите, които знаят, че Христос е намерил прехода от небето към земната действителност. И когато мъртвите клонят да бъдат най-близките богове закрилници на живеещите на Земята, те намират душите на живеещите на Земята толкова по-интензивно, толкова повече, колкото повече те сами са проникнати и одухотворени от Христовия импулс. Христос слиза като висшия слънчев дух от свръхземните светове чрез Мистерията на Голгота, за да намери дом в човешките души. Духовната наука трябва да стане посланието за това как Христос може да намери дом в човешките души. Когато Христос намери дом в човешките земни души, тогава от земната аура Христовата сила ще се излъчи обратно в онези светове, които Христос е напуснал за спасението на земните хора, и целият Космос ще се проникне с Христос.

Към такова дълбоко разбиране на Мистерията на Голгота се издигаме постепенно чрез истинско проникване с духовната наука. Ако обмислим това и размислим над това как тя трябва да бъде училище по безкористност за интелектуалния и моралния живот на човечеството в бъдещето, ще се проникнем толкова интензивно с необходимостта от духовнонаучното възвестяване на Мистерията на Голгота! Тогава ще знаем какво се има предвид с духовнонаучните импулси, които искат да навлязат в настоящето. Тогава човечеството ще се проникне с

онзи Христов импулс, който наистина могат да приемат всички хора, защото Христос не се е появил в дадена нация, а защото той е висшият слънчев дух, който принадлежи на цялата Земя и който може да проникне във всички човешки души, независимо от тяхната нация или религия. Ако може постепенно наистина много хора да намерят пътя към такова разбиране на Христовия импулс и към такова разбиране на Мистерията на Голгота, тогава може би ще бъде смятано за християнско това, което днес се нарича нехристиянско и еретично от мнозина, които си въобразяват че са християни.

Ако се опитаме да достигнем не само до разсъдъчно разбиране на Мистерията на Голгота, ако се опитаме да стигнем до нейното разбиране с цялата си душа, за целта имаме нужда от духовната наука. Тогава все пак ние ще се осъзнаем като членове на нашето духовно течение, като души, които разбират какво е нужно на човечеството сега и в непосредствено бъдеще.

Това бяха нещата, за които исках да Ви говоря днес. Да се надяваме, че в недалечно бъдеще ще ни се удаде възможност да се върнем в този град към разглеждания, които могат да се свържат пряко с обсъжданите днес.

БЕЛЕЖКИ

Към това издание

Към тематиката на лекциите: След като Рудолф Щайнер в лекциите си в Лондон на 2 май 1913 г. и в Щутгарт на 20 май 1913 г. говори за една станала през 19 век втора Мистерия на Голгота, следва съобщението за подготвителните етапи на тази Мистерия на Голгота в предишни епохи на човечеството първо в цикъла „Христос и духовният свят. За търсенето на Светия Граал“, изнесен в края на 1913 г. и в началото на 1914 г. в Лайпциг (Събр. съч. 149). Свързаните с тях изложения, правени на други места – за последно в Базел, в понеделник след Петдесетница, 1 юни 1914 г., – се съдържат в настоящия том.

При тези резултати от изследвания все пак става дума само за *един* мотив на новото Христово познание на Рудолф Щайнер, поради което ще направим препратка и към някои други, намиращи се в тясна взаимовръзка с него:

„Христовото събитие в етерния свят“ (16 лекции в различни градове, 1910), Събр. съч. 118.

„Езотеричното християнство и духовното ръководство на човечеството“ (23 лекции в различни градове, 1911/12), Събр. съч. 130.

„От изследването на Акаша. Петото евангелие“ (17 лекции в различни градове, 1913/14), Събр. съч. 148.

Основи на текста: Лекциите в по-голямата си част са записани от стенографски не напълно обучени членове. Следователно тези записки – въпреки че записалите ги са предоставили изгладен текст, – не трябва да се приемат като напълно без пропуски и грешки.

Поименно познати са само записалите следните лекции:

Щутгарт, 18 и 20 май 1913 г.: Агнес Фрийдлендер и Клара Микелс.

Щутгарт, 5 март 1914 г.: Грете Кройцхаге.

Базел, 1 юни 1914 г.: Рудолф Хан.

Промени в текста: 1. По отношение на първото издание от 1964 г.: За двете лекции в Щутгарт на 18 и 20 май 1913 г. на разположение за първото издание бяха само записките на Агнес Фрийдлендер. За второто издание от 1980 г. можаха да бъдат присъединени записките на Клара Микелс. Промените са направени чрез сравнение с тези записки. В лекцията в Лондон на 2 май 1913 г. въз основа на записки на Питер де Хаан, Холандия, можа да се добави откъса „Семената на... през 20 век.“

2. По отношение на второто издание от 1980 г.: В лекцията в Лондон на 2 май 1913 г. въз основа на записки, предоставени от архива на Фреде, станаха възможни някои допълнителни коректури.

Заглавието на тома и заглавията на отделните лекции не произхождат от Рудолф Щайнер. Докато е бил жив, са били излезли от печат единствено двете лондонски лекции от 1 и 2 май 1913 г.

Бележки към текста

Трудовете на Рудолф Щайнер, излезли в рамките на Събраните съчинения (Събр. съч.), са посочени в бележките с библиографския им номер.

Към текста:

- ¹ *в тази страна:* след основаването на *Антропософското* общество. Най-после Рудолф Щайнер посещава Лондон през юли 1905 г. по повод на II конгрес на Федерацията на европейските секции на *Теософското* общество.
- ² *Ернст Хекел*, 1834-1919. Рудолф Щайнер се занимава интензивно с Хекел. Виж например съчинението от 1899 г. „Хекел и неговите противници“, днес в Събр. съч. 30, и автореферата на една лекция „Хекел, мировите загадки и теософията“ в Събр. съч. 34.
- ³ *Хърбърт Спенсър*, 1820-1913, английски философ.
- ⁴ *Това, което за хората често изглежда като глупост...:* виж Павел, 1. Кор. 2, стих 14, 15 и 1. Кор. 3, стих 19.
- ⁵ *в две лекции:* „Окултни изследвания върху живота между смърт

- и ново раждане“ (20 лекции в различни градове, 1912/13), Събр. съч. 140.
- ⁶ *нали го чухме вчера*: публична лекция в Щутгарт, 17 май 1913 г.: „Резултати от духовното изследване за житейските въпроси и загадката на смъртта“. (Още не е отпечатана.)
- ⁷ *лекционния цикъл, който изнесох в Кристияния*: „Мисията на отделни народности души във връзка с германско-нордическата митология“ (11 лекции, Кристияния [Осло], 1910), Събр. съч. 121.
- ⁸ *лекциите, които изнесох тук последния път*: виж бележка 5.
- ⁹ *вчера на публичната лекция*: Щутгарт, 19 май 1913 г.: „Рафаил и неговата мисия в светлината на духовната наука“. Излязла в Събр. съч. 69.
- ¹⁰ *Точно както в Библията правилно е казано, че ангелите крият лицето си пред тайната на раждането, пред това да станеш човек*: източникът на тези данни досега не е могъл да бъде установен. В Библията не се съдържат тези думи.
- ¹¹ *еволуцията, през която е преминал Буда*: виж „Езотеричното християнство и духовното ръководство на човечеството“ (23 лекции в различни градове, 1911/12), Събр. съч. 130, и „Окултни изследвания върху живота между смърт и ново раждане“ (20 лекции в различни градове, 1912/13), Събр. съч. 140.
- ¹² *Детинските забележки*: препратка към старанията на групираните в „Звезда на изтока“ членове на Теософското общество да натрапят младия индиец Кришнамурти като носителя на Христос на Запада.
- ¹³ *Николай Коперник, 1473-1543*. Каноник. Основател на модерната астрономия.
- ¹⁴ *Имануел Кант, 1724-1804*. За Рудолф Щайнеровите занимания с философията на Кант сравни преди всичко съчиненията „Истина и наука“ (1892), Събр. съч. 3, „Философия на свободата“ (1894), Събр. съч. 4, и „Загадките на философията“ (1914), Събр. съч. 18.
- ¹⁵ *в Кристияния имах възможността да говоря за едно Пето евангелие*: виж „От изследването на Акаша. Петото евангелие“ (17 лекции в различни градове, 1913/14), Събр. съч. 148.
- ¹⁶ *две момчета Исус*: Рудолф Щайнер говори за това за първи път в лекциите в Базел от 15 до 26 септември 1909 г. върху „Евангелието

на Лука“ (10 лекции, Базел, 1909), Събр. съч. 114. В съчиненията му се намира едно изложение в „Духовното ръководство на човека и човечеството“ (1911), Събр. съч. 15.

- ¹⁷ *Този, когото търсите...*: Матей 28, стих 5, 6.
- ¹⁸ *той пътува в духа през Гърция, Рим, нагоре чак до германските народи*: виж подробните изложения в лекцията в Дорнах, 11 януари 1919 г., в „Гьотеанизмът като преобразяващ импулс и мисълта за възкресението“ (12 лекции, Дорнах, 1919), Събр. съч. 188.
- ¹⁹ *Йохан Таулер*, ок. 1300-1361; *Майстер Екхарт*, ок. 1260-1327; *Якоб Бьоме*, 1575-1624. Немски мистици. Виж съчинението на Рудолф Щайнер „Мистиката в зората на съвременния духовен живот и нейното отношение към модерния светоглед“ (1901), Събр. съч. 7.
- ²⁰ *Един прочут теолог от съвременето*: Артур Дрюс (Утерсен/Холщайн 1865-1935 Ахерн). Виж „Берлински разговор за религията. Живял ли е Исус? Речи върху мита за Христос, държани на 31 януари и 1 февруари 1910 г. от Артур Дрюс и други“, Берлин и Лайпциг, 1910.
- ²¹ *разглежданията на Петото евангелие*: виж лекцията в Щутгарт от 22 ноември 1913 г. в „От изследването на Акаша. Петото евангелие“ (17 лекции в различни градове, 1913/14), Събр. съч. 148.
- ²² *да се самоизяжда от страдание*: след това изречение в записките има празнина. Виж за това същите изложения в други лекции на тази книга.
- ²³ *Скот Ериугена*, (вероятно в Ирландия ок. 810 до ок. 877 във Франция). Преводач на трудовете на Дионисий Ареопагит, автор на „De divina praedestinatione“, „De divisione naturae“. През 1225 г. от Ватикана е разпоредено изгарянето на всичките му съчинения.
- ²⁴ *Орлеанската дева*: Жана д'Арк, 6 януари 1412 – 30 май 1431. Осъдена като еретичка на изгаряне на клада от англичаните. Виж също Рудолф Щайнер „Окултна история“ (6 лекции, Щутгарт, 1910/11), Събр. съч. 126, и „Съдбите на хората и съдбите на народите“ (20 лекции, Берлин, 1914 г./15), Събр. съч. 157.
- ²⁵ *Георг Вилхелм Фридрих Хегел*, 1770-1831. Към цитираните от Рудолф Щайнер мисли на Хегел сравни съответните им изложения в „Кратка енциклопедия на философските науки“, 1 част: Логика.
- ²⁶ „*нравственото въображение*“: глава XIV във „Философия на

свободата“ (1894), Събр. съч. 4.

- ²⁷ *представяне от хрониката на Акаша за лемурийската епоха*: виж „От Акашовата хроника“ (1904/08), Събр. съч. 11.
- ²⁸ *Четвъртата опасност*: в този откъс трябва да се вземе под внимание, че записаният текст очевидно е много непълен.
- ²⁹ *Да се доведе Христовия импулс до изправена походка, до говорене и мислене*: виж „Духовното ръководство на човека и човечеството“ (1911), Събр. съч. 15.
- ³⁰ „*Не аз, а Христос в мен*“: Павел, Галатяни 2, 20.
- ³¹ *Връзката с Кришна*: представена в лекциите в Хелзинки, от 28 до 31 май и от 1 до 5 юни 1913 г., „Окултните основи на Бхагават Гита“ (9 лекции, Хелзинки, 1913), Събр. съч. 146.
- ³² *дванадесетте сили на сетивата*: виж лекциите в Берлин, от 23 до 27 октомври 1909 г., от 1 до 4 ноември 1910 г. и от 12 до 16 декември 1911 г., „Антропософия, психософия, пневматософия“, Събр. съч. 115.
- ³³ *това, което казва Августин*: *Retractationes*, Том I, Глава XIII, 3.
- ³⁴ *Константин I, Велики*. 274-337, римски кайзер от 313 до 337 г.
- ³⁵ *Артур Дрюс*: виж бележка 20.
- ³⁶ *Рудолф Ойкен*, 1846-1926. Сравни Рудолф Щайнер „Загадките на философията“ (1914 г.), Събр. съч. 18.
- ³⁷ *В днешното разглеждане*: Рудолф Щайнер говори в Париж на 25, 26 и 27 май 1914 г. Двете лекции от 25 и 26 май са на тема ясновидство, разум и наука в „Как се постига разбиране за духовния свят?“ (7 лекции в различни градове, 1914), Събр. съч. 154. Към лекцията от 27 май 1914 г. виж също тома „От изследването на Акаша. Петото евангелие“ (17 лекции в различни градове, 1913/14), Събр. съч. 148.
- ³⁸ *бат-кол* (иврит, „дъщеря на гласа“, в гръцко-юдейската литература „глас от небето“), според Талмуда един вид божествено откровение, което заедно с пророчеството заема втори ранг.
- ³⁹ „*Аз съм с вас...*“; Матей 28, стих 20.
- ⁴⁰ *Юстин мъченик*: изказването се намира в неговата „Апология на християнството“ 1, 46.

⁴¹ *Ако някой искаше да си измисля, ... той щеше да го направи по съвсем различен начин:* На това място в първото издание на лекцията Мария Щайнер слага следната забележка: „Виж по-подробно за това в излезлия лекционен цикъл „Христос и духовният свят. За търсенето на Светия Граал“. Там Рудолф Щайнер говори още – във всяка лекция не може да се каже всичко – *за ангеловидното* същество, поставено в основата на натановото момче Исус, което принадлежи на душевния елемент, останал в духовния свят, когато започва същинското земно развитие на човека с луциферическата намеса. Останала е една връзка между тази чисто духовна субстанция и разпределената в отделните човешки души. Тя се изразява в духовна закрила на развиващите се на физическия план хора от изкушенията на Луцифер и Ариман. Онова свръхчовешко същество решава да премине през развитие в света на горните йерархии, които му дават възможност за известно време да бъде проникнато от Христовото същество. Чрез това духовната слънчева деятелност бива по определен начин смекчена във въздействието на космическите сили за целите на хармонизирането на земния човек. Когато Христос при проникването на архангела се свързва с първообраза на Исус, той го прави способен да прогони дракона от човешката душевна натура. Гръцките богове са проекции на онова ангеловидно същество в неговия ход през планетите.“

⁴² *в Мюнхен изпълнявахме нашите мистерийни драми:* от 1909 до 1913 г. се осъществяват ежегодни представления на мистерийни пиеси в Мюнхен: през 1909 г. „Децата на Луцифер“ от Едуард Шуре; през 1910-1913 г. четирите „Мистерийни драми“ (Събр. съч. 14) от Рудолф Щайнер. Представленията за 1914 г. с една планирана пета Мистерийна драма от Рудолф Щайнер вече не се осъществяват поради избухването на Първата световна война.

⁴³ *в Дорнах... да обработим различните видове твърдо дърво:* сравни „Архитектурният замисъл на Гьотеанума“ (една лекция, Берн, 29 юни 1921 г., 104 изображения), Събр. съч. 290, Дорнах, 1986.

⁴⁴ *като приятел дойде една личност:* Мария Щраух-Спетини (1847-1904). Актриса в Дрезденския дворцов театър, после в Немския императорски театър в Петербург, а през 1883 г. се оттегля в личния си живот. От 1897 г. насетне учителка и приятелка на Мария

Щайнер, тогава Мария фон Сиверс. Виж изследванията на Рудолф Щайнер Том I, „Мария Щайнер-фон Сиверс – Един живот за антропософията“, Дорнах, 1988.

⁴⁵ *бяхме само трима*: Рудолф Щайнер, Мария Щайнер, тогава Мария фон Сиверс и Мария Щраух-Спетини. Сравни с предишната бележка.

⁴⁶ *през 1907 г. на нашия конгрес*: виж Рудолф Щайнер „Изображения на окултни печати и колони. Мюнхенският конгрес на Петдесетница 1907 г. и неговите въздействия“ (статии и лекции, 1907/09/11), Събр. съч. 284/285.

РЕГИСТЪР НА ИМЕНАТА

(* = без назоваване на името)

Августин	125
Анаксагор	124
Аристотел	35, 65, 80, 124, 129, 137
Брока	18, 26
Буда, Гаутама	60, 71
Бьоме, Якоб	84
Дрюс, Артур	85*, 127
Екхарт, Майстер	84
Кант, Имануел	80
Константин	95, 126, 148
Констанций Хлор	148
Коперник, Николай	81
Максенций	95, 126, 148
Микеланджело Буанароти	95, 125, 138, 161
Наполеон	60
Ойкен, Рудолф	131
Орлеанската дева	97, 127
Платон	35, 40, 65, 124, 137, 160
Ренан, Ернст	86
Скот Ериугена	97
Сократ	35, 65, 137, 159
Спенсър, Хърбърт	16
Талес	125, 138
Таулер, Йохан	86
Уолийн, барон	9
Ферекид Сироски	124, 129
Хегел, Георг Фридрих Вилхелм	98, 113, 130
Хекел, Ернст	16, 98
Хераклит	137, 159
Цезар	60
Шуре, Едуард	164
Щраух-Спетини, Мария	163*
Юстин мъченик	159

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ЗА ЗАПИСКИТЕ НА ЛЕКЦИИТЕ

*От биографията на Рудолф Щайнер
„Моят жизнен път“, 35-та глава, 1925 г.*

От моята антропософска дейност произлизат публикуваните за цялата общественост книги и поредицата лекционни цикли, които първоначално бяха замислени като частни издания, достъпни само за членовете на Теософското (по-късно Антропософското общество). Тези повече или по-малко точни записки на лекциите не са прегледвани и коригирани от мен поради липса на време. Аз бих предпочел устно изговореното слово да остане такова. Но членовете на Обществото изискаха разпечатването на циклите, което и стана. Ако бих имал време да коригирам нещата, нямаше още от началото да съществува ограничението «само за членовете». От повече от една година то вече е отпаднало.

Тук, в „Моят жизнен път“, трябва преди всичко да кажа как публикуваните ми книги и тези частни издания се вменстват в това, което разпространявам като антропософия.

Който желае да проследи моите вътрешни усилия и работа за представянето на антропософията пред съзнанието на съвременното, той трябва да го направи въз основа на публикуваните ми съчинения. В тях аз разисквам всичко, което съществува в съвременното като стремеж за познание. Там е показано това, което в духовното съзерцание все повече се изграждаше като сграда на антропософията, но в много отношения се осъществи в несъвършен вид.

Редом с тези изисквания – да изградя антропософията и при това да служа само на това, което става, когато човек предава съобщения от духовния свят на общообразователния свят днес – се прибави и другото: да се съобрази с идващото от членовете на Обществото и разкриващото се като душевни нужди и духовни копнежи.

Тук се появи необходимост да бъде представено и разяснено съдържанието на Евангелията и на Библията изобщо в антропософска светлина. Изискваше се в курсове да се узнае тълкуването на дадените на човечеството откровения.

След като се проведеха вътрешни курсове в смисъла на това изискване, се прибави и нещо друго. На тези лекции присъстваха само членове на Обществото. Те бяха запознати с началните сведения от антропософията. Пред тях беше възможно да се говори така, както към напреднали в областта на антропософията. Изложението в тези вътрешни лекции беше такова, каквото не би могло да бъде в публикациите, които бяха предназначени за външната общественост.

В тесните вътрешни кръгове аз можех да говоря за неща, които трябваше да изразявам по друг начин, ако те по начало биха били предназначени за широката публика.

Така в двустранността на публичните и частните издания лежи действително нещо, което произлиза от две различни основания. Публикациите за широката общественост са резултат от това, което работеше в мен; в частните издания заедно с мен работи и се стреми Обществото. Аз се вслушвам в трептенията на душевния живот на членовете и в моето живо участие в него от чутото произлиза начинът на изложението в лекциите.

Никъде и в най-малката степен не е казано нещо, което не е чист резултат от изграждащата се антропософия. Не може и дума да става за някаква отстъпка пред предразсъдъци или обичайни чувства на членовете на Обществото. Който чете тези частни публикации, може напълно да ги приеме като това, което казва антропософията. Затова когато изискванията в това отношение станаха по-настойчиви, без колебания се изостави условието тези печатни записки да се разпространяват само в кръга на членовете на Обществото. Само трябва да се има предвид, че в непрегледаните от мен лекции може да има грешки.

Правото за преценка на съдържанието на такива частни публикации обаче може да се признае само на този, който познава предпоставките за такава преценка. А за повечето от тези

публикации това е най-малкото да се познава антропософското познание за човека и Космоса, доколкото същността им е представена в антропософията, както и това, което се намира като „антропософска история“ в сведенията от духовния свят.

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО

- 1861 г. Роден на 27 февруари в Кралевец (тогавашна Австро-Унгария) като син на служител в австрийските железници. Родителите му произхождат от Южна Австрия.
- 1872 г. Гимназия до 1879 г. във Винар Нойшат.
- 1879 г. Обучение във Виенския технически университет: математика и естествознание, литература, философия, история. Основно запознаване с Гьоте.
- 1882 – 1897 г. Издава естественонаучните трудове на Гьоте (5 тома) в «Немска национална литература» на Кюршнер. Самостоятелно издание на уводите – през 1925 г. под заглавие «Въведение в естественонаучните съчинения на Гьоте» (Събр. съч. 1).
- 1884 – 1890 г. Частен учител във Виена.
- 1886 г. Привлечен като сътрудник при издаването на Гьотевите съчинения. «Основни насоки в теорията на познанието върху Гьотевия светоглед, съпоставен с Шилер» (Събр. съч. 2).
- 1888 г. Издава списанието «Немски седмичник». Лекции в Гьотевото общество, Виена: «Гьоте като баща на новата естетика» (Събр. съч. 30).
- 1890 – 1897 г. Ваймар. Сътрудник в Архива на Гьоте и Шилер.
- 1891 г. Докторат по философия в Университета Ростов. През 1892 г. излиза разширената дисертация «Истина и наука». Увод към «Философия на свободата» (Събр. съч. 3).
- 1894 г. «Философия на свободата. Основни принципи на един модерен светоглед» (Събр. съч. 4).
- 1895 г. «Фридрих Ницше, борец срещу своето време» (Събр. съч. 5).
- «Гьотевият светоглед» (Събр. съч. 6). Преместване в Берлин.
- 1897 г. Издава «Списание за литература» и «Драматургични свитъци» с О. Хартлебен. (Избрани статии в Събр. съч. 29–32).
- 1899 – 1904 г. Преподавателска дейност в основаното от В. Либкнехт «Общобразователно училище за работници», Берлин.
- 1900 г. «Възгледите за света и живота през деветнадесети век», по-късно излиза с разширения като «Загадките на философията» (Събр. съч. 18). Начало на антропософските лекции по покана на Теософското Общество в Берлин. «Мистиката в зората на съвременния духовен живот» (Събр. съч. 7).
- 1902 – 1912 г. Изграждане на антропософията. Редовни публични лекции в Берлин и лекционни цикли в различни градове в Европа. Мария фон Сиверс (от 1914 г. Мария Щайнер) става негов близък сътрудник.
- 1902 г. «Християнството като мистичен факт и Мистериите на древността» (Събр. съч. 8).
- 1903 г. Основана и издава списание «Луцифер», по-късно «Луцифер-Гнозис» (Статии в Събр. съч. 34).
- 1904 г. «Теософия». Въведение в свръхсетивното познание на света и човека (Събр. съч. 9).
- 1904 – 1905 г. «Как се постигат познания за висшите светове?» (Събр. съч. 10),

- «Из хрониката Акаша» (Събр. съч. 11), «Степени на висшето познание» (Събр. съч. 12).
- 1910 г. «Въведение в тайната наука» (Събр. съч. 13).
- 1910 – 1913 г. Премиера на «Четири мистериини драми» (Събр. съч. 14).
- 1911 г. «Духовното ръководство на човека и човечеството» (Събр. съч. 15).
- 1912 г. «Антропософски календар на душата», «Максими» (Събр. съч. 40), «Път към себепознание на човека» (Събр. съч. 16).
- 1913 г. Отделяне от Теософското общество и основаване на Антропософското общество. «Прагът на духовния свят» (Събр. съч. 17).
- 1913 – 1923 г. В Дорнах, Швейцария, е изградена от дърво сградата на първия Гьотеанум.
- 1914 – 1923 г. Из цяла Европа, но най-вече в Дорнах и Берлин, Рудолф Щайнер дава основополагащи познания за обновление в областта на изкуството, педагогиката, естествените науки, социалния живот, медицината, теологията. Доразвива новото изкуство «евритмия», чиито първи стъпки датират от 1912 г.
- 1914 г. «Загадките на философията» (Събр. съч. 18).
- 1916 – 1918 г. «Върху загадките на човешкото същество» (Събр. съч. 20). «Върху загадките на душата» (Събр. съч. 21). «Духовният облик на Гьоте в откровенията на неговия «Фауст» и в «Приказка за зелената змия и красивата лилия» (Събр. съч. 22). Р. Щайнер формулира идеята за «троичното устройство на социалния организъм», «Основи на социалния въпрос» (Събр. съч. 23). Статии върху троичното устройство на социалния организъм (Събр. съч. 24). В Шутгарт се открива първото Валдорфско училище, което Рудолф Щайнер ръководи до своята смърт.
- 1920 г. Лекционни цикли и художествени представления в сградата на недовършения Гьотеанум.
- 1921 г. Започва да излиза списание «Гьотеанум».
- 1922 г. «Космология, религия и философия» (Събр. съч. 25). През Новогодишната нощ (31.XII.1922 г.) изгаря първият Гьотеанум. Р. Щайнер изработва модела на втория Гьотеанум, построен по-късно от бетон.
- 1923 г. По време на Коледата на 1923 г. «Антропософското общество» прераства в «Единно антропософско общество» под председателството на Р. Щайнер.
- 1923 – 1925 г. В седмични продължения излиза (останала незавършена) автобиографията му «Моят жизнен път» (Събр. съч. 28), както и «Ръководни антропософски принципи» (Събр. съч. 26). Съвместна работа с д-р Ита Вегман върху «Предпоставки за разширяване на лечебното изкуство според духовнонаучните познания» (Събр. съч. 27).
- 1924 г. Непрекъсната лекторска дейност и последни пътувания с тази цел из Европа. На 28 септември е изнесена последната лекция пред членовете на Антропософското общество. Начало на боледуването.
- 1925 г. На 30 март Рудолф Щайнер умира в Дорнах.

Днес човекът все още се учи да пише. В едно недалечно бъдеще човек само ще си спомня, че хората в предишни векове са писали. Ще има нещо като механична стенография, която освен това ще се пише на машина. Механизиране на живота! Искам само да загатна за него чрез един симптом: представете си пика на една култура, в която ще се изкопава историческата истина, че някога са съществували хора, които са имали ръкописи, така както ние изкопаваме това, което сме намерили в египетските храмове. Ще се изравят ръкописи така, както ние изравяме паметниците на египтяните. Но ще се появи и реакция на душевния живот срещу това. И колкото и да е вярно, че нашите ръкописи за бъдещето ще бъдат подобни на йероглифите на египтяните за нас, нещо, на което ще се гледа с удивление, толкова вярно е и че човешките души също така ще напират да получат отново непосредствените откровения на духа. Външният живот ще стане повърхностен, обаче вътрешният живот ще си иска дължимото...

Все още съществуват последни остатъци от духовна култура, в почерка още се проявява физиономията на душата, обаче скоро следата от душевното ще изчезне от външната култура така, както за нас е изчезнала египетската култура. Ще говорим за много неща, които за нас са все още душевни, като за нещо отдавна отминало. Обаче същата уста, която ще известява, че някога е съществувало нещо такова като човешки почерк, ще извести, изхождайки от духовното, че Христос отново броди жив сред хората в духа. Хората ще трябва да сменят духа на чистото мислене с духа на непосредственото виждане, на непосредствената емпатия и съпреживяване на Христос, който крачи духовно жив редом с всички човешки души.

Рудолф Щайнер